

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios justicijos katedra**

Juozo Žuko,
V kurso, baudžiamosios teisės
studijų šakos studento

Magistro darbas

**Baudžiamoji atsakomybė už dokumento suklastojimą ar disponavimą
suklastotu dokumentu**

**Criminal liability for falsification of a document or possession of a
forged document**

Vadovas: lekt. Marius Aidukas
Recenzentas: asist. dr. Justas Namavičius

Vilnius
2024

ANOTACIJA IR PAGRINDINIAI ŽODŽIAI

Šiame magistro darbe analizuojami nusikalstamos veikos – dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu – sudėties pagrindiniai bei kvalifikuojantys požymiai, įtvirtinti Lietuvos baudžiamajame įstatyme, nustatomas kiekvieno požymio turinys bei aptariami jų problematiniai aspektai, nagrinėjant įstatyminių reglamentavimą ir teismų praktiką. Kartu pateikiama minėtos nusikalstamos veikos kilmės ir tolimesnės raidos nepriklausomos Lietuvos šaltiniuose analizė. Taip pat nagrinėjama užsienio valstybių (Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos) baudžiamoji teisė, susijusi su dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu, kaip nusikalstamos veikos, reglamentavimu.

Pagrindiniai žodžiai: dokumentas, netikras ar suklastotas tikras dokumentas, dokumento suklastojimas, baudžiamoji atsakomybė, nusikalstamos veikos sudėtis.

This master's thesis analyses the basic and qualifying elements of the falsification of a document or possession of a forged document as provided for in the Lithuanian criminal law, identifies the content of each element of the offence and discusses their problematic aspects by examining the legislative framework and case law. At the same time, an analysis of the origins and further development of this criminal act in the sources of independent Lithuania is presented. It also examines the criminal law of foreign countries (Germany, France, England) on the regulation of forgery or possession of a forged document as a criminal offence.

Keywords: document, counterfeit or forged genuine document, forgery of document, criminal liability, constituent elements of the offence.

TURINYS

IŽANGA.....	2
1. BAUDŽIAMOSIOS ATSAKOMYBĖS UŽ DOKUMENTO SUKLASTOJIMĄ AR DISPONAVIMĄ SUKLASTOTU DOKUMENTU RAIDĄ LIETUVOJE IR REGLAMENTAVIMAS UŽSIENIO VALSTYBĖSE.....	6
1.1. Baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu atsiradimas ir raida Lietuvoje.....	6
1.2. Baudžiamoji atsakomybė už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu Vokietijoje, Prancūzijoje, Anglijoje.....	16
2. DOKUMENTO SUKLASTOJIMO AR DISPONAVIMO SUKLASTOTU DOKUMENTU NUSIKALSTAMOS VEIKOS (BK 300 STRAIPSNIS) SUDĖTIES ANALIZĖ.....	25
2.1. Objektas.....	25
2.2. Dalykas.....	31
2.3. Objektvieji požymiai.....	36
2.4. Subjektas.....	43
2.5. Subjektyvieji požymiai.....	46
3. DOKUMENTO SUKLASTOJIMĄ AR DISPONAVIMĄ SUKLASTOTU DOKUMENTU KVALIFIKUOJANTYS POŽYMAI.....	49
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI.....	58
ŠALTINIŲ SĄRAŠAS.....	61
SANTRAUKA.....	73
SUMMARY.....	75
PRIEDAI.....	77

IŽANGA

Nagrinėjamos temos aktualumas. Šiuo metu egzistuojančiame visuomeniniame gyvenime klostosi įvairiausi teisiniai santykiai, kurie fiksuojami visokeriopo pobūdžio dokumentuose, sukuriančiuose, pakeičiančiuose, panaikinančiuose ar paliudijančiuose atitinkamus juridinius faktus. T. y. tarp privačių ir (ar) viešų subjektų sudaromos pirkimo-pardavimo, rangos, paslaugų, nuomos, darbo sutarys dėl konkrečių objektų, paslaugų ar darbo atlikimo, viešojo administravimo subjektams teikiamos pridėtinės vertės mokesčio (toliau – PVM), gyventojų pajamų mokesčio bei kitos deklaracijos, į kurias atsižvelgia kompetentingos valstybės institucijos nustatydamos mokėtinų mokesčių dydžius ir t. t. Kitaip tariant, dokumentai suteikia pasitikėjimo ir skaidrumo teisiniuose santykiuose. Visgi, sparčiai tobulėjant technologijoms, vystantis vis naujiems bei įvairesniems teisiniams santykiams daugėja dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotais dokumentais atveju, kas menkina pasitikėjimą dokumentais, juose įtvirtinta informacija bei valdymo tvarka. Daugelis pasaulio valstybių, pripažindamos minėtos nusikalstamos veikos rimtumą ir pavojingumą, baudžiamuosiuose įstatymuose yra įtvirtinusios baudžiamąją atsakomybę už dokumentų klastojimą ar disponavimą suklastotais dokumentais. Pažymėtina, kad dokumentų paplitimas įvairiuose sektoriuose, pradedant finansais ir prekyba, baigiant valdymu ir mokslu, pabrėžia jų esminį vaidmenį išsaugojant ir perduodant teisiškai reikšmingą informaciją. Todėl, šio magistro darbo autoriaus nuomone, tiek šiandien, tiek artimiausioje ateityje dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu tema yra ir bus aktuali teisiniu teoriniu bei teisės taikymo lygmeniu, aiškinantis šios nusikalstamos veikos raidą, įstatyminį reglamentavimą Lietuvoje ir užsienyje. Būtina pažymėti, jog šio magistro darbo temos aktualumą taip pat pagrindžia Nusikalstamų veikų žinybinio registro (toliau – NVŽR) atviri duomenys. Nors iš visų 2022 m. ir 2023 m. užregistruotų nusikalstamų veikų, dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu veika sudaro nedidelę dalį (žiūrėti 1 ir 2 lenteles), tačiau pastaroji sudaro didžiąją dalį užregistruotų nusikalstamų veikų valdymo tvarkai (žiūrėti 2, 3 ir 4 lenteles), tarp jų ir valdymo tvarkai, susijusių su dokumentų ir kitų matavimo priemonių klastojimu (žiūrėti 2 ir 3 lenteles). T. y. Lietuvoje nuo: 2022 m. sausio 1d. iki 2022 m. gruodžio 31 d. buvo užregistruota 845 nusikalstamų veikų, numatytų Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso (toliau – ir BK) 300 straipsnyje (Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, 2000), iš kurių 450 buvo perduotos teismams įprastine proceso tvarka, 225 prokuroro pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, 1 prokuroro pareiškimu dėl proceso užbaigimo pagreitinto proceso tvarka; 2023 m. sausio 1 d. iki 2023 m. gruodžio

31 d. buvo užregistruota 886 nusikalstamų veikų, numatytų BK 300 straipsnyje, iš kurių 325 buvo perduotos teismams įprastine proceso tvarka, 241 prokuroro pareiškimu dėl proceso užbaigimo teismo baudžiamuoju įsakymu, 15 prokuroro pareiškimu dėl proceso užbaigimo pagreitinoto proceso tvarka (žiūrėti 2 lentelę). Taigi pastarųjų metų statistiniai duomenys suponuoja, kad nusikalstamos veikos – dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu – mastas yra didelis, todėl šios temos tolimesnis plėtojimas yra perspektyvus.

Tyrimo objektas. Baudžiamoji atsakomybė už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu, išskyrus patraukimo baudžiamojon atsakomybėn ar apkaltinamojo nuosprendžio priėmimo senaties, teistumo bei jo išnykimo, baudžiamumo klausimus.

Darbo tikslas. Išanalizuoti baudžiamąją atsakomybę už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu, remiantis nacionaliniais ir užsienio valstybių įstatymais, teismų praktika, baudžiamosios teisės mokslu, statistika, bei vadovaujantis atlikta analize pateikti siūlymus dėl teisės normų tobulinimo.

Darbo uždaviniai. Siekiant įgyvendinti šio darbo tikslą svarbu:

1. Išanalizuoti nusikalstamos veikos, dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu, raidą Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose;
2. Apžvelgti Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos baudžiamuosius įstatymus, uždraudžiant dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu veikas;
3. Išnagrinėti BK 300 straipsnyje įtvirtintos dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu sudėtį;
4. Atskleisti dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu kvalifikuojančius požymius.

Metodologija. Siekiant įgyvendinti šio magistro darbo temos aukščiau nurodytus uždavinius bei prieiti prie išvadų buvo naudojami bendrieji moksliniai pažinimo metodai.

Dokumentų analizės metodas naudotas analizuojant įvairius Lietuvos, Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos teisės aktus, teismų sprendimus, teisės mokslo doktriną bei aiškinantis kiekvieno dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu sudėties požymio, įtvirtinto aktualiuose Lietuvos ir Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos bei anksčiau galiojusiuose Lietuvos baudžiamuosiuose įstatymuose, turinį.

Sisteminės analizės metodas naudotas atskleidžiant dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu veikos objektą, dalyką, prieinant prie išvadų dėl: BK 300 straipsnio papildymo objektyviuoju požymiu (netikro ar suklastoto tikro dokumento įgijimu), specialiuoju subjektu (valstybės tarnautojo ar jam prilygstančio asmens

kategorija), subjektyviu pozymiu (tikslu); bei BK 300 straipsnio 2 ir 3 daliu tobulinimo isbraukiant kvalifikuojanti pozymi – valstybini socialinio draudimo pazymėjima, isanalizavus ivairius teisės aktus (BK bei kitus įstatymus ar poįstatyminius aktus), teismu praktika, teisės mokslo doktrina. Taip pat šis metodas naudotas nustatant BK 300, 301, 303 straipsniu atskyrimo kriterijus, remiantis minėtuose straipsniuose įtvirtintu nusikalstamu veikų sudėties pozymių analize.

Sintezės metodas naudotas formuluojant viso magistro darbo bei jo atskiru skyriu išvadas ir apibendrinimus. Taip pat šis metodas pasitelktas nustatinėjant teismu praktikoje dažniausiai BK 300 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos nusikalstamos veikos dalyku pripažįstamas dokumentu rūšis.

Lyginamasis istorinis metodas naudotas atskleidžiant dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu, kaip nusikalstamos veikos, atsiradimą ir tolimesnę raidą nepriklausomos Lietuvos baudžiamuosiuose šaltiniuose bei lyginant šiuo metu galiojančiame BK ir BK, galiojusiame iki 2003 m. gegužės 1 d., įtvirtintos minėtos nusikalstamos veikos sudėties pozymius. Pažymėtina, kad šis metodas pasitelktas lyginant šiuo metu besiformuojančios naujos ir anksčiau nusistovėjusios teismu praktikos požiuri į BK 300 straipsnio 3 dalyje įtvirtinto kvalifikuojančio pozymio – didelės žalos (pasireiškiančios turtinės žalos formoje) – turinį. Taip pat lyginamasis istorinis metodas naudotas atskleidžiant valstybinio socialinio draudimo sąvoką, isanalizavus anksčiau galiojusį socialinio draudimo pažymėjimo reglamentavimą.

Darbo originalumas. Šis baigiamasis magistro darbas išsiskiria tuo, kad buvo nagrinėjama baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu tema, kurios kontekste Lietuvoje išleista tik keletas moksliniu straipsniu ir magistro darbu, iš kuriu naujausias straipsnis parengtas Dariaus Prankos 2016 m. (Pranka, 2016), o naujausias magistro darbas – Simonos Šlerpaitės 2017 m. (Šlerpaitė, 2017). Taip pat šiame darbe nagrinėjama, su minėta tema susijusi, naujausia BK redakcija bei teismu praktika, kas atskleidžia nagrinėjamos veikos pagrindinius bei kvalifikuojančius sudėties pozymius, jų problematiką. Verta paminėti, jog šiame darbe atliekama istorinė dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu temos analizė, atskleidžiant šios nusikalstamos veikos kilmę ir raidą. Šio darbo unikalumas pasižymi ir tuo, jog apžvelgiama Vokietijos, Anglijos bei Prancūzijos baudžiamųjų įstatymu reglamentavimas, susijęs su šiame magistro darbe nagrinėjama tema.

Svarbiausi šaltiniai. Šiame magistro darbe baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu temos analizei buvo pasitelktos aktualios Lietuvos bei kitu užsienio valstybiu (Vokietijos, Prancūzijos,

Anglijos) įstatymų redakcijos ir teismų jurisprudencija, atskleidžiant minėtos nusikalstamos veikos sudėties požymius. Taip pat analizuotos anksčiau galiojusios Lietuvos baudžiamųjų įstatymų nuostatos, aiškinantis dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu atsiradimą ir tolimesnę raidą Lietuvoje. Verta paminėti, kad magistro darbo tyrimui buvo svarbūs: baudžiamojo kodekso komentaras (Abramavičius *et al.*, 2010), Lietuvos ir užsienio valstybių baudžiamosios teisės mokslininkų (M. Aiduko, D. Prankos, E. Sinkevičiaus, A. Tamašauskienės, H. Satzger, H. Dahash, T. Herrmann) darbai, nagrinėjant baudžiamosios atsakomybės kilimo sąlygas už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu Lietuvoje ir užsienio valstybėse.

1. Baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu raida Lietuvoje ir reglamentavimas užsienio valstybėse

Šiame skyriuje atskleidžiama baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu kilmė bei nagrinėjama tolimesnė jos raida nepriklausomos Lietuvos baudžiamuosiuose šaltiniuose, gilinantis į Pamedės teisybę, Lietuvos Statutus, Lietuvos Baudžiamąjį statutą (toliau – ir LBS), BK, galiojusį iki 2003 m. gegužės 1 d. Taip pat tiriamos pasirinktų užsienio šalių (Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos) pagrindinės baudžiamosios teisės aktų nuostatos, reglamentuojančios baudžiamąją atsakomybę už minėtos nusikalstamos veikos padarymą.

1.1. Baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu atsiradimas ir raida Lietuvoje

Lietuvos teisės istorija yra pakankamai gerai dokumentuota nuo XVI a. pradžios, kada buvo sukurti Lietuvos Statutai. Apie anksčiau, dabartinės Lietuvos teritorijoje, galiojusią teisę nėra žinoma daug, kadangi tuometiniai visuomeniniai santykiai buvo reglamentuojami paprotine teise (Maksimaitis, 2001 cituota Šimašius, Lastauskienė, 2002, p. 206), o raštas nebuvo plačiai išplitęs. Todėl, šio magistro darbo autoriaus nuomone, neįmanoma tiksliai nustatyti, kada pirmą kartą buvo nustatyta atsakomybė už dokumentų suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu. IX – XIII a., dabartinėje Kaliningrado srityje, gyvavo baltų tauta – prūsai, kurių gyvenimo būdas buvo panašus į lietuvių, todėl, anot Antano Šenavičiaus, apžvelgiant Lietuvos teisės istorijoje egzistavusius šaltinius, reikšminga aptarti Pamedės teisybę, kuris XIV a. pabaigoje – XV a. pradžioje kurį laiką buvo taikomas ir Žemaitijoje, siekiant išsiaiškinti feodalinio laikotarpio pradžioje egzistavusią Lietuvos teisę (Šenavičius, 1997, p. 86, 87). XIII a. Vokiečių ordinui užkariavus prūsų žemes, 1340 m. buvo priimtas Pamedės teisyne, kuriame buvo kodifikuotos bei priimtose paprotinės teisės normos, skirtos laisviesiems prūsams (Šenavičius, 1997, p. 86). Verta paminėti, kad Pamedės teisyne buvo įtvirtinta nuostata, aktuali šiame magistro darbe nagrinėjamai temai: „Apie suklastotus dokumentus. Kas naudojasi pamedžionių teise suklastotais dokumentais, jei tai įrodoma, atsako gyvybe“ (Gelumbauskienė, Šapoka, 2012, p. 81). Taigi, tai buvo viena pirmųjų teisės normų rašytiniame teisės akte, tiesiogiai uždraudusių suklastoto dokumento panaudojimą baltų tautoje. Iki teisyne sukūrimo buvo vadovaujama paprotine teise. Kadangi Pamedės teisyne buvo paprotinių teisių kodifikacija, galime teigti, kad anksčiau galiojusi paprotinė

teisė taip pat numatė atsakomybę už naudojimąsi pamedžionių teise suklastotais dokumentais. Toliau aiškinantis, ši norma, šių dienų aktualijose, patektų į baudžiamosios teisės reguliuojamų santykių sferą, kadangi buvo numatyta griežčiausia įmanoma mirties bausmė, kuri šiuo metu galiojančiame BK nebeegzistuoja. Iš minėtos normos turinio galime spręsti, kad buvo numatyta formalioji nusikalstamos veikos sudėtis, nes nebuvo reikalaujama kilusių padarinių. Svarbu paminėti, jog Pamedės teisyne nėra bendrai įvardinta, kas gali būti subjektu už teisės normų rinkinyje numatytų teisei priešingų veikų atlikimą. Tačiau verta atkreipti dėmesį į tai, kad minėtame įstatymų rinkinyje buvo nurodyta tėvo atsakomybė už savo 9 metų vaiko padarytą nusikaltimą, t. y. kai 9 metų (mažametis) vaikas nuskandina kitą vaiką, buvo pabrėžiama: „kadangi vaikas mažametis, tėvas turi atsakyti už vaiką <...>“ (Gelumbauskienė, Šapoka, 2012, p. 84). Taigi, sistemiškai lyginant minėtas nuostatas, galėtume teikti prielaidą, jog už suklastoto dokumento panaudojimą baudžiamoji atsakomybė kildavo tik tuo atveju, kai vaikui buvo daugiau nei 9 metai. Tokios pačios logikos laikosi V. Andriulis, teigdamas, kad pagal šį teisiną baudžiamoji atsakomybė kildavo nuo 10 metų amžiaus (Andriulis, 1978 cituota Drakšienė, Drakšas 2008, p. 72). Visgi, kategoriškai teigti, kokią subjekto amžiaus ribą turėjo galvoje Pamedės teisyne sudarytojas (suklastoto dokumento panaudojimo kontekste) negalime, nes amžiaus riba nurodyta tik nuskandinimo atveju.

Pirmuoju feodalinės Lietuvos valstybės teisės aktu laikomas 1468 m. Kazimiero teisynas (Tyla, Jurginis, 1967, p. 1). Tai buvo sisteminės logikos neturintis įstatymų rinkinys, pagrįstas, to laikmečio, paprotine teise, teismų praktika, precedentais, bei numatęs įstatyminį reguliavimą nuosavybės apsaugai ir teismo darbo organizavimui (Šenavičius, 2002, p. 49). Pažymėtina, jog šis teisės aktas nekriminalizavo veikų, susijusių su dokumentų klastojimu ar disponavimu suklastotais dokumentais, todėl šis teisės aktas plačiau nebus analizuojamas.

Laikui bėgant, Kazimiero teisiną pakeitė Pirmasis Lietuvos Statutas, priimtas 1529 m. (Tyla, Jurginis, 1967, p. 3), kuris savo turiniu pralenkė daugelį, tuo metu Europoje egzistavusių teisės aktų tiek kiekybiniu, tiek kokybiniu aspektu. T. y. Pirmasis Lietuvos Statutas, apimties kontekste, skyrėsi net kelis kartus, palyginant su Europos teisynais; kuriant teisės normas buvo atsižvelgta į paprotinę teisę, anksčiau suteiktas privilegijas, ponų tarybos, seimų nutarimus, kaimyninių valstybių teisės normas, romėnų bei kanonų teisę; panaudota tobulesnė teisinė terminija; bei reglamentuota platesnė visuomeninių santykių sfera (Šenavičius, 1997, p. 89). Taigi, minėtas teisės aktas yra vienas reikšmingiausių Lietuvos teisės istorijai, atsižvelgiant į jo turinį tuometinėje Europoje, todėl būtina atlikti pastarojo analizę, dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu

dokumentu veikos kontekste. Pirmojo Lietuvos Statuto 5 straipsnyje įtvirtinta: „Kuo turi būti baudžiamas valdovų laiškų ar antspaudų klastotojas. Jei kas mūsų laiškus ar antspaudus suklastotų arba suklastotais sąmoningai pasinaudotų, toks klastotojas turi būti baudžiamas ugnimi“ (Gelumbauskienė, Šapoka, 2012, p. 91). Skirtingai, nei įtvirtinta Pamedės teisyne, statute buvo numatyta ne tik suklastoto dokumento panaudojimo bet ir suklastojimo veika. Viena vertus, Statuto norma išplėtė atsakomybės taikymo diapazoną, numatydama daugiau objektyviųjų požymių, kita vertus, Pamedės teisyne buvo kalbama bendrai apie dokumentus, tuo tarpu Pirmajame Lietuvos Statute buvo numatyta atsakomybė tik už valdovo laiškų ar antspaudų klastojimą. Toliau dėstant, minėtoje Statuto normoje nebuvo reikalaujama padarinių, todėl aptariamoms veikoms sudėtis buvo formali. Nekyla abejonių, kad aptariama norma, šių dienų kontekste, laikoma baudžiamąja, kadangi buvo numatyta viena griežčiausių įmanomų bausmių – sudeginimas. Verta atkreipti dėmesį, jog valdovo laiškų ar antspaudų suklastojimas bei tolesnis jų panaudojimas buvo galimas tik tyčia, nes, šio magistro darbo autoriaus nuomone, neįmanomos situacijos, kada asmuo dėl neatsargumo suklastotų laišką ar antspaudą, taip pat aptariamoje normoje nurodyta, kad už veiką baudžiama tik tada „jei kas <...> suklastotais sąmoningai pasinaudotų <...>“. Taigi žodis „sąmoningai“ sufleruoja tyčios buvimą. Pažymėtina, kad Pirmajame Lietuvos Statute buvo įtvirtinta asmeninė atsakomybė, t. y.: „dėl kieno nors nusikaltimo niekas neturi būti baudžiamas ir nusmerkiamas, bet vien tik tas, kuris yra nusikaltęs“ (Gelumbauskienė, Šapoka, 2012, p. 91, 92). Analogiškai, kaip ir Pamedės ar Kazimiero teisyne, Pirmajame Lietuvos Statute nebuvo nustatyta amžiaus riba, nuo kurios būtų galima taikyti baudžiamąją atsakomybę (Drakšienė, Drakšas, 2008, p. 75), todėl lieka neaišku nuo kelių metų asmuo buvo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn.

Ilgainiui Pirmasis Lietuvos Statutas nebetenkino Lietuvos didikų ir bajorų poreikių, kai kurios Statuto nuostatos nebeatitiko gyvenimo realijų arba jas reikėjo taisyti, taip pat atsirado būtinybė reglamentuoti naujus santykius, tuo pačiu, Lietuvos bajorija norėjo nustatyti naują Lietuvos santvarką, taip garantuojant Lietuvos nepriklausomybę, nes dėl karo su Maskva (dėl Livonijos), buvo prasidėjusios derybos dėl bendros unijos su Lenkija (Avižonis, 1978, p. 63, 72). Todėl 1566 m. buvo priimtas ir įsigaliojo Antrasis Lietuvos Statutas, kuris, anot V. Vaičiailio, yra svarbiausias iš visų trijų Lietuvos Statutų valstybingumo kontekste, kadangi Trečiasis Lietuvos Statutas priimtas jau sudarius 1569 m. Liublino uniją, t. y. Lietuvai ir Lenkijai sudarius bendrą valstybę – Abiejų Tautų Respubliką (Vaičaitis, 2017, p. 157). Antrojo Lietuvos Statuto¹ skyriuje „Apie valdovo

¹ Pažymėtina, kad šio magistro darbo rengimo metu, nepavyko rasti Antrojo Lietuvos Statuto teksto, todėl tolimesnė analizė apsiribojo kitų autorių komentarais.

asmenį ir jo majestoto įžeidimą“ buvo įtvirtintas straipsnis pavadinimu – „Kas antspaudus arba valdovo raštus klastotų, kuo turi būti baudžiamas“ (Avižonis, 1978, p. 79). Taigi iš straipsnio pavadinimo, galime teigti, kad lyginant su Pirmuoju Statutu buvo praplėstas nusikaltimo dalykas, t. y. buvo baudžiama ne tik už valdovo laiškų klastojimą, bet apskritai už visų valdovų raštų klastojimą. Taip pat R. Ragauskienė nurodė, kad Antrajame Lietuvos Statute buvo sukonkretintas dokumento klastojimo straipsnis, t. y. buvo pateikta klastotės samprata, suklastotu dokumentu laikant ne tik išgalvotą dokumentą, bet ir įvairiai pakeistą tikrąjį dokumentą; bei nurodyta keletas suklastojimo būdų: teksto, parašo padirbimas, tikrų ar netikrų antspaudų prie dokumento pritvirtinimas (Ragauskienė, 2008, p. 232). Verta paminėti, kad Antrajame Lietuvos Statute buvo nurodyta nepilnametystės amžiaus riba vaikų globos ir galimybės sudaryti santuoką kontekste, nepilnamečiais laikant berniukus iki 18 metų, mergaites iki 13 metų (Drakšienė, Drakšas, 2008, p. 75). Visgi, baudžiamosios atsakomybės kontekste nėra aišku, kokio amžiaus asmuo galėjo būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už dokumentų klastojimą. Pažymėtina, kad Antrajame Lietuvos Statute už dokumentų klastojimą taip pat buvo numatyta mirties bausmė (Ragauskienė, 2008, p. 232), tačiau buvo įtvirtinta „naujovė“, atleidžianti nuo mirties bausmės nėščias moteris, nepilnamečius asmenis ar asmenis, padariusius nusikaltimą iš kvailumo (Drakšienė, Drakšas, 2008, p. 75). Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, galime teigti, kad net nepilnamečiai galėjo būti nuteisti už dokumentų klastojimą, tačiau jie būdavo atleidžiami nuo mirties bausmės.

Galiausiai, 1588 m. Abiejų Tautų Respublikos valdovas patvirtino Trečiąjį Lietuvos Statutą, kuris buvo tobuliausias kodifikuotas teisės aktas iš visų trijų Lietuvos Statutų; bei jame buvo perkeltos ankstesnių Statutų nuostatos, tačiau jos buvo gerokai patobulintos (Drakšienė, Drakšas, 2008, p. 75). Trečiojo Lietuvos Statuto pirmojo skyriaus „Apie mūsų, valdovo, asmenį“ 16 straipsnyje „Kas mūsų ir pareigūnų raštus arba antspaudus klastotų, kuo turi būti baudžiamas“ buvo įtvirtintas detalesnis nusikaltimo – dokumento suklastojimo ir jo disponavimo – reglamentavimas (Jaramičius, Machovenko, 2023, p. 44).

Pirmoje dalyje buvo nustatyta: „Jeigu kas mūsų raštus arba antspaudus klastotų arba kaip mūsų rankos parašu, taip pat kanclerio, pakanclerio ir raštininkų mūsų dvarų, žemių, pilių ir pakamarių tos valstybės, Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, raštus arba kokias privilegijas prasimanęs pasirašinėtų, arba kas taip pat mūsų ir mūsų pareigūnų antspaudus sau išraižytų ir pas save juos slėptų bei juos naudotų, tas per teismą su parodymu, aiškiu viešumu ir deramu įrodymu, niekuo kitu, tik mirties bausme sudeginant turi būti baudžiamas“ (Jaramičius, Machovenko, 2023, p. 44). Atsižvelgiant į tai, kad Trečiojo Lietuvos Statuto gyvavimo laikotarpiu bajorai turėjo labai didelę įtaką, kuri net

pralenkdavo valdovų galią (Kiaupa, 2020, p. 22, 33), o pirmajame skyriuje užsiminama apie „mūsų“ ir „valdovo“ asmenis, manytina, kad žodelis „mūsų“ skyriaus pavadinime reiškę bajorus, o straipsnio pavadinime – bajorus ir valdovą. Todėl analizuojant šią dalį, galime daryti prielaidą, kad pirmoje dalyje paminėto nusikaltimo dalyku galėjo būti: bajorų, valdovo ir pareigūnų raštai ar privilegijos, kas reiškia, jog Trečiasis Statutas numatė platesnį klastojamų dokumentų diapazoną, lyginant su aukščiau išvardintais teisės aktais. Taip pat šioje dalyje buvo numatytas platesnis spektras veikų, t. y. be dokumento suklastojimo ir jo panaudojimo, buvo nurodoma, kad baudžiama ir už suklastotų dokumentų slėpimą. Verta paminėti, kad pirmoji dalis iš bendros suklastojimo veikos išskyrė tam tikrus falsifikavimo būdus: parašo padirbinėjimą (kai asmuo pasirašo kito asmens vardu, neturėdamas tam teisės) ir antspaudo padirbinėjimą (kai panaudojamas padirbtas antspaudas).

Antroje dalyje buvo nustatyta: „Be to, jeigu kas taip pat antspaudus ir pareigūnų išrašus perdirbinėtų, testamentus, užrašymus, skaičius dėl skolų, įkeitimo raštus klastotų arba, nuimdamas antspaudus nuo raštų, pridėjinėjo juos prie kitų savo tikslui ir naudai, tačiau žalai kitos šalies (byloje), ir tai būtų teisme surasta ir įrodyta, tada tie dalykai, apie kuriuos raštuose rašoma, ir patys raštai teisės galią praranda bei tas kalstasis mirtimi už tai turi būti nubaustas“ (Jaramičius, Machovenko, 2023, p. 44). Šioje dalyje buvo nurodyti kitokie nusikalstamos veikos sudėties požymiai, iš pirmojoje dalyje nurodytų bendrųjų dokumentų išskyrus: pareigūnų išrašus, testamentus, užrašymus, skaičius dėl skolų, įkeitimo raštus; bei nustačius tikslo reikalavimą – naudos siekimą. Šios sudėties kontekste, buvo nurodyti privilegijuojantys požymiai, kadangi už antroje dalyje numatyto nusikaltimo padarymą buvo numatyti mirties bausmė, kai tuo tarpu pirmoje dalyje buvo nurodyta kvalifikuota sudeginimo bausmė (Zujienė, 2016, p. 16 – 18, 27).

Trečioje dalyje buvo nustatyta: „O kas suklastotus raštus dėl kokio įsigyto turto pateiktų, kurie po kieno nors mirties su dvaru arba su kuo nors kitu į rankas ateitų, ir su tokiais raštais kuo nors naudotųsi arba dar ieškotų, tas paveldėtojas turi prisiekti dėl to, kad tokie raštai po mirties tu, iš kurių juos gavo su dvarais arba kuriuo nors kitu turtu, ir pagal tai tos šalies (paveldėtojo) garbei bei gyvybei tai nekenks“; ketvirtoje dalyje – „O dėl to turto, dėl kurio vyksta nagrinėjimas (teisme), taip pat gali aiškintis ir bylinėtis bei raštu pasisakyti, jeigu bus prieš nagrinėjimą, bet neižeidžiamai“; penktoje dalyje – „O jeigu kas dėl to prisiekti nenorėtų, tada dvarus ir visą turtą, kas pagal tuos raštus priklauso, praranda ir taip pat pats mirtimi turi būti baudžiamas“ (Jaramičius, Machovenko, 2023, p. 44, 45). Šiose dalyse, magistro darbo autoriaus nuomone, reglamentuotos situacijos, kada asmuo įgijo suklastotą dokumentą paveldėdamas turtą, nesuvokdamas jo apgaulingo pobūdžio ir

tokį dokumentą panaudojo ar siekė panaudoti. Tokiais atvejais asmuo turėjo prisiekti, kad suklastotą dokumentą įgijo paveldėdamas, tokiu atveju, išsprendus ginčą pastarojo garbė nenukentėdavo, o mirties bausmė būdavo negalima, t. y. asmuo nebūdavo traukiamas atsakomybėn. Tačiau asmeniui neprisiekus, šis netekdavo paveldėto turto ir būdavo baudžiamas mirties bausme.

Verta paminėti, kad Trečiajame Lietuvos Statute buvo įtvirtinta formalioji dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu sudėtis, kadangi 16 straipsnio dispozicijoje nebuvo numatytas padarinių kilimo reikalavimas, norint asmenį patraukti atsakomybėn. Toliau dėstant, nėra aišku, kokia buvo nustatyta amžiaus riba, nuo kurios grėسė atsakomybė už minėto nusikaltimo padarymą. Trečiojo Statuto 6 skyriaus 1 straipsnyje buvo nurodyta, kad pilnametis yra 18 metų amžiaus sulaukęs vyriškos lyties atstovas, o pilnametė – mergina, sulaukusi 13 metų amžiaus (Jaramičius, Machovenko, 2023, p. 261). Visgi, nei viename Statuto straipsnyje nebuvo įtvirtintos bendrosios normos, nustatančios amžiaus ribą, nuo kada galima baudžiamoji atsakomybė, išskyrus pavienius, atskirų kitų nusikaltimų straipsnius, kuriuose nurodyta, kad tam tikrais atvejais nepilnamečiai nėra traukiami baudžiamojon atsakomybėn (Drakšienė, Drakšas, 2008, p. 75, 76).

Pažymėtina, kad visuose Lietuvos Statutuose dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu nusikaltimas buvo įtvirtintas pirmuosiuose skyriuose, susijusiuose su valdovo asmeniu, už tokio pobūdžio nusikaltimus buvo skiriama griežčiausia bausmė – mirtis. Todėl analizuojama veika buvo laikoma ypač pavojinga, kas lėmė pastarosios kriminalizavimą nuo 1529 m. (priimtas Pirmasis Lietuvos Statutas) iki 1840 m. (panaikintas Trečiasis Lietuvos Statutas).

Kitas svarbus baudžiamosios teisės šaltinis, reikalaujantis atskiros analizės (šio magistro darbo temos kontekste), yra Lietuvos Baudžiamasis statutas, galiojęs 1919 – 1940 m. Lietuvos teritorijoje, išskyrus Klaipėdos kraštą. Iš esmės, tai buvo modifikuotas 1903 m. Rusijos Baudžiamasis statutas, t. y. Lietuvai paskelbus nepriklausomybę minėtas teisės aktas buvo pakoreguotas, pakeistos bausmės, įtvirtinti nauji straipsniai, kai kurie kiti straipsniai pakeisti ar pripažinti negaliojančiais, vietoj žodžių „Rusija“ ir „Rusijos valdinys“ įrašyti žodžiai „Lietuva“ ir „Lietuvos pilietis“ ir pan. (Vansevičius, 1996, p. 7 – 11). Baudžiamojo statuto dvidešimt pirmajame skyriuje „Apie raštų suklastojimą“ buvo numatyti 8 straipsniai, numatantys baudžiamąją atsakomybę už skirtingų rūšių dokumentų suklastojimą ar disponavimą (Jablonskis, 1930, p. 146 – 150).

LBS 448 straipsnyje buvo įtvirtinta: „Kas nusikalto vartojęs per tikrąjį dokumentą, žinomai padirbtą netikrąjį, perdirbtą arba turintį melagingo pažymėjimo, arba išleidęs tokį

dokumentą, jei už tą darbą tam tikro baudimo nenustatyta, yra baudžiamas, kaip padaręs netikrąjį, perdirbęs arba surašęs tokį dokumentą“ (Jablonskis, 1930, p. 149). Šio straipsnio dispozicija buvo abstrakčiausia teisės norma dokumento suklastojimo ir disponavimo suklastotu dokumentu kontekste, kadangi nustatė baudžiamąją atsakomybę už bet kokio netikro dokumento ar tikro suklastoto dokumento, arba kitokio kito dokumento, žyminčio melagingą informaciją, panaudojimą ar išleidimą, jei kituose LBS straipsniuose nebūtų specialiosios normos. Tai parodo, jog tuometinėje Lietuvoje dokumento klastojimas ir jo panaudojimas buvo laikomas pakankamai pavojinga nusikalstama veika, kurios buvo stengiamasi išvengti, kriminalizuojant kuo įvairesnį spektrą veikų, susijusių su suklastoto dokumento panaudojimu arba išleidimu.

LBS 440 straipsnyje buvo įtvirtinta: „Kas nusikalto padirbęs netikrąjį arba perdirbęs dokumentą, kuris gali būti žyminiu teisės arba pareigos nustatymo, pakeitimo arba pasibaigimo, norėdamas jį vartoti per tikrąjį arba žinodamas, kad tatau yra skiriama tam tikslui, tas yra baudžiamas kalėti grasos kalėjime“ (Jablonskis, 1930, p. 146). Šiame straipsnyje buvo įtvirtinta specialioji dokumento suklastojimo norma, nustačiusi baudžiamąją atsakomybę už teisinę reikšmę turinčio dokumento suklastojimą, t. y. šioje sudėtyje dalykas buvo suprantamas, kaip bet koks dokumentas, galintis sukurti, pakeisti ar panaikinti teises ir pareigas. Šios veikos objektyvieji požymiai – netikro dokumento pagaminimas arba tikro dokumento suklastojimas. Pažymėtina, kad komentuojamojo straipsnio dispozicijoje buvo įtvirtintas reikalavimas nustatyti tikslo – siekį panaudoti suklastotą dokumentą, kaip tikrą – buvimą. Tačiau asmeniui, net ir nenustačius neteisėto tikslo, galėdavo būti inkriminuojamas 440 straipsnis, tokiu atveju asmuo turėjo suvokti (žinoti), kad jam suklastojus dokumentą, pastarasis bus panaudotas teisinėje apyvartoje kaip tikras.

Kituose LBS straipsniuose baudžiamoji atsakomybė buvo diferencijuojama pagal konkrečių dokumentų rūšis, t. y. buvo baudžiama už: 1) žmogaus asmenybės padėties įrodymų (LBS 438 straipsnis); 2) vyriausybės arba visuomenės įstaigos dokumento (LBS 441 straipsnis); 3) paso, leidimo ar atlaido (LBS 442 straipsnis); 4) sveikatos, elgesio ar neturto pažymėjimo, mokesčių lengvatų, pašalpos gavimo liudijimo, sutarties ar samdos knygelės (LBS 443 straipsnis); 5) dokumento, kuriam reikalingas liudytojo parašas (liudytojo parašo suklastojimas) (LBS 445 straipsnio 2 dalis); 6) prekybos knygų ar sąskaitų (LBS 445 straipsnio 3 dalis) suklastojimą ar tokių suklastotų dokumentų panaudojimą (Jablonskis, 1930, p. 146 – 149).

LBS 444 straipsnyje buvo įtvirtinta: „Gydytojas, neinaš valstybės arba visuomenės tarnybos, kuris nusikalto davęs žinomai melagingą sveikatos žyminį, yra baudžiamas kalėti

paprastajame kalėjime ne ilgiau kaip šešis mėnesius“ (Jablonskis, 1930, p. 148). Šiame straipsnyje įtvirtinta sudėtis skyrėsi, nuo aukščiau aprašytų tuo, kad joje buvo nustatyta specialiojo subjekto – gydytojo, neinančio valstybės ar visuomenės tarnybos – atsakomybė už melagingo sveikatos pažymėjimo davimą. Verta paminėti, kad Baudžiamojo statuto Trisdešimt septintojo skyriaus „apie nusikalstamuosius darbus, padarytus valstybės arba visuomenės tarnybą einant“ 667 straipsnyje buvo įtvirtinta specialiojo subjekto – valstybės tarnautojo – baudžiamoji atsakomybė už dokumento sudarymą, jame išdėstant melagingą informaciją bei žinomai melagingos informacijos įrašymą į knygas, nustatytas pinigams, kitiems daiktams ar įrašams, kurie turėjo didelės reikšmės valdymo tvarkai, surašyti. To paties straipsnio antroje dalyje buvo išskirtos dokumentų rūšys, numatytos 443 straipsnyje, už kurių suklastojimą valstybės tarnautojui grėse švelnesnė bausmė² (privilegijuojanti sudėtis) (Jablonskis, 1930, p. 237). Taigi LBS 444 ir 667 straipsniuose buvo nustatyta specialiojo subjekto (gydytojo, valstybės tarnautojo) baudžiamoji atsakomybė už dokumentų klastojimą, ko šiuo metu galiojančiame BK nėra.

Verta paminėti, kad tam tikruose LBS straipsniuose buvo įtvirtinti privilegijuojantys ir kvalifikuojantys požymiai (Jablonskis, 1930, p. 146 – 148). Pavyzdžiui, už LBS 442 straipsnyje arba 443 straipsnyje nurodytų dokumentų suklastojimą: 1) pakeičiant juose informaciją, susijusią tik su terminu ar vieta (LBS 442 straipsnio 2 dalis); 2) jei suklastotu dokumentu pažymėtas dalykas būdavo tikras (LBS 443 straipsnio 2 dalis); 3) jų nepanaudojant ir neišleidžiant į teisinę apyvartą (LBS 442 ir 443 straipsnių 2-ios dalys) buvo baudžiama švelniau³. Tuo tarpu, šiuo metu egzistuojantis BK 300 straipsnis nenumato jokio privilegijuojančio požymio. Taip pat LBS 442 ir 443 straipsnių 3-jų dalių dispozicijose buvo numatytas kvalifikuojantis požymis – vertimasis 442 ir 443 straipsnių 1-osiose dalyse nurodytomis veikomis⁴. Magistro darbo autoriaus nuomone, vertimąsi reikėtų suprasti, kaip ilgalaikę ar sistemingą veiklą siekiant iš to uždirbti. Šiuo metu galiojantis BK 300 straipsnis pastarojo požymio, kaip kvalifikuojančio nenumato.

Pažymėtina, kad nei viena aukščiau minėta LBS straipsnio dispozicija, kaip baudžiamosios atsakomybės sąlygos, nenumatė kilusių padarinių, todėl minėtų

² Už LBS 667 straipsnio 1 dalyje numatytos nusikalstamos veikos padarymą buvo numatyta įkalinimo bausmė graso kalėjime, 2 dalyje – ne ilgesnė kaip 6 mėnesių įkalinimo bausmė paprastajame kalėjime (Jablonskis, 1930, p. 237)

³ LBS 442 ir 443 straipsnio pirmosiose dalyse buvo numatyta įkalinimo bausmė paprastajame kalėjime. Tuo tarpu LBS 442 straipsnio 2 dalyje buvo numatyta ne ilgesnė kaip 6 mėnesių įkalinimo bausmė sunkiajame kalėjime, o LBS 443 straipsnio 2 dalyje arešto bausmė. Pažymėtina, kad pagal LBS 20 ir 21 straipsnius, įkalinimą paprastajame kalėjime buvo galima skirti nuo 2 savaičių iki 1 metų, o areštą – nuo 1 dienos iki 6 mėnesių (Jablonskis, 1930, p. 10).

⁴ LBS 442 ir 443 straipsnių 3 dalyse buvo įtvirtinta įkalinimo bausmė graso kalėjime. Pažymėtina, kad pagal LBS 18 straipsnį, įkalinimą graso kalėjime buvo galima skirti nuo 1 metų 6 mėnesių iki 6 metų (Jablonskis, 1930, p. 10).

nusikalstamų veikų sudėtys yra formalios. Toliau dėstant, Baudžiamojo statuto ketvirtame skyriuje buvo įtvirtintos nuostatos, reglamentavusios nusikalstamų veikų subjektų baudžiamosios atsakomybės klausimus. Remiantis jomis, už dokumento suklastojimo ar suklastoto dokumento disponavimo veikas galėjo atsakyti pakaltinamas, nusikalstamos veikos darymo metu suvokęs savo veiksmų esmę ir reikšmę, galėjęs kontroliuoti savo veiksmus bei 10 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo (baudžiamojo statuto 39, 40 straipsniai) (Jablonskis, 1930, p. 17, 18). Nepilnametis nuo 10 metų iki 17 metų amžiaus, kuris negalėjo suvokti savo veiksmų esmės bei reikšmės, jų valdyti, galėjo būti pripažintas nepakaltinamu (baudžiamojo statuto 41 straipsnis) (Jablonskis, 1930, p. 149). Taigi, buvo išskirtos trys nepilnamečių grupės: 1) absoliučiai nepakaltinami (iki 10 metų), 2) santykinai pakaltinami (nuo 10 metų iki 17 metų), 3) pakaltinami (nuo 17 metų iki 21 metų) (Drakšienė, Drakšas, 2008, p. 78, 79). Taip pat LBS 444 ir 667 straipsniuose buvo įtvirtinta gydytojo ir valstybės tarnautojo (Specialiųjų subjektų) baudžiamoji atsakomybė. Galiausiai, vertinant Baudžiamojo statuto nuostatas, baudžiamoji atsakomybė už įvairias nusikalstamas veikas, susijusias su dokumentų klastojimo, kildavo nustačius tyčią. T. y. LBS 48 straipsnio 4 dalis numatė, jog neatsargi kaltė galima įstatymų nustatytais atvejais, tuo tarpu, analizuojant aukščiau nurodytus straipsnius, nei viename iš jų nebuvo įtvirtinta aptariama nuostata. (Jablonskis, 1930, p. 20). Lietuvos Baudžiamasis Statutas galiojo iki 1940 m.

Kitas po Baudžiamojo statuto egzistavęs nepriklausomos Lietuvos baudžiamosios teisės šaltinis buvo Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas, galiojęs iki 2003 m. gegužės 1 d. Tai iš esmės buvo modifikuotas Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas, priimtas dar 1961 m. Lietuvos baudžiamajame įstatyme, galiojusiam iki 2003 m. gegužės 1 d., dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu nusikalstama veika buvo įtvirtinta devinto skyriaus „Nusikaltimai valdymo tvarkai“, 207 straipsnyje. Taigi minėtos veikos objektu, kaip ir šiuo metu egzistuojančiame BK, buvo laikoma valdymo tvarka. Vadovaujantis tiek BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 207 straipsnio pavadinimu „Oficialaus dokumento suklastojimas ar suklastoto oficialaus dokumento realizavimas ar panaudojimas“, tiek to paties straipsnio dispozicija, nusikalstamos veikos dalykas buvo oficialūs dokumentai⁵; Objektvyvieji požymiai – 1) oficialaus dokumento suklastojimas, 2) netikro oficialaus dokumento surašymas, 3) žinomai suklastoto dokumento patvirtinimas, 4) kitoks oficialaus dokumento suklastojimas

⁵ BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 207 ir 289 straipsniuose įtvirtinta oficialaus dokumento sąvoka reiškė – valstybės ir savivaldybių institucijų ir įstaigų ar kito subjekto, atliekančio viešojo administravimo funkcijas, rašytinį, grafinį, garsinį, regimąjį kompiuterinės informacijos ar kitokį dokumentą (Aidukas, 2003, p. 16).

bei 5) žinomai suklastoto oficialaus dokumento realizavimas ar panaudojimas. Už tokios veikos padarymą buvo baudžiama laisvės atėmimu iki 3 metų arba pataisos darbais iki dviejų metų arba bauda (BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 207 straipsnio 1 dalis). To pačio straipsnio 2 dalyje buvo nurodyta kvalifikuojanti sudėtis, išskiriant dokumentų rūšis (muitinės deklaracijos, mokesčio sumokėjimą patvirtinantys dokumentai arba kiti itin svarbūs oficialūs dokumentai), kurių klastojimas ar disponavimas tokiais suklastotais dokumentais buvo laikoma pavojingesne veika. Taip pat 2 dalyje buvo išskirtas kitas kvalifikuojantis požymis – didelės žalos sukėlimas valstybės ar visuomenės interesams arba asmens teisėms ar teisėtiems interesams. Už BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 207 straipsnio 2 dalyje numatytų veikų padarymą grėsė laisvės atėmimas iki 5 metų ir bauda. Pažymėtina, kad BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 207 straipsnyje buvo įtvirtinta formali nusikalstamos veikos sudėtis, nes tik 2 dalyje buvos numatytas privalomasis sudėties požymis – didelė žala, kurio kontekste sudėtis buvo laikoma materialia. Verta paminėti, kad BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 289 straipsnyje buvo įtvirtintas analogiškas reguliavimas, kaip ir 207 straipsnyje, išskyrus subjektą, t. y. BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 289 straipsnio prasme, subjektu galėjo būti tik valstybės pareigūnas ar valstybės tarnautojas. Vadovaujantis BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 11 ir 12 straipsniais, už aukščiau aptartų veikų padarymą baudžiamoji atsakomybė kildavo 16 metų amžiaus sulaukusiam, pakaltinamam fiziniam asmeniui. Pažymėtina, kad valstybės tarnautoju buvo galima tapti nuo 18 metų, todėl BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 289 straipsnyje įtvirtintos veikos subjektu negalėjo būti jaunesnis nei 18 metų asmuo. Tiek 207 straipsnyje, tiek 289 straipsnyje nustatytos nusikalstamos veikos galėjo būti padaromos tik tyčia, nes minėtų straipsnių dispozicijose nebuvo numatyta neatsargi kaltė.

Apibendrinant, kas išdėstyta, dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu, kaip nusikalstamos veikos atsiradimą Lietuvoje galime sieti su Pamedės teisyno galiojimo laikotarpiu, kada minėta veika buvo draudžiama paprotinės teisės normomis. Lietuvos rašytinėje teisėje dokumento suklastojimo ar panaudojimo veika pirmą kartą tiesiogiai uždrausta 1529 m. Pirmajame Lietuvos Statute bei tobulinta Antrajame (1566 m.) ir Trečiajame (1588 m.) Lietuvos Statutuose. Vėliau tarpukario laikotarpiu galiojusiame LBS buvo įtvirtintas platus aptariamų veikos reglamentavimas, diferencijavęs baudžiamąją atsakomybę pagal dalyką – konkrečias dokumentų rūšis. Pažymėtina, kad LBS pirmą kartą buvo detalčiai sureglamentuoti subjektui keliami reikalavimai, numatant pakaltinamumo kriterijų bei 10 metų amžiaus ribą, o LBS 444 ir 667 straipsniuose įtvirtinant ir specialiojo subjekto – gydytojo ar valstybės tarnautojo –

reikalavimą; tiesiogiai įtvirtinta tyčios kaltės forma. Galiausiai, nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo momento iki 2003 m. gegužės 1 d. galiojusio BK 207 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos objektas buvo valdymo tvarka, kas lėmė kitokį dalyko turinio traktavimą, t. y. dokumento suklastojimo ar suklastoto dokumento realizavimo ar panaudojimo dalykas buvo tik oficialus dokumentas.

1.2. Baudžiamoji atsakomybė už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu Vokietijoje, Prancūzijoje, Anglijoje

Dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu nusikalstama veika jau seniai įvairių pasaulio teisinių sistemų pripažįstama, kaip pavojinga. Todėl daugelis pasaulio valstybių savo baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtino normas, numatančias baudžiamąją atsakomybę už minėtos veikos padarymą, taip siekdamos atgrasyti bei nubausti asmenis, užsiimančius tokia neteisėta veikla. Norint suprasti atskirų teisinių sistemų įstatyminių reglamentavimą, panašumus bei skirtumus šio magistro darbo temos kontekste, svarbu apžvelgti užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus. Pažymėtina, kad dėl darbo apimties neįmanoma išanalizuoti visų pasaulio valstybių baudžiamųjų nuostatų, susijusių su dokumentų klastojimu, todėl šio skyriaus analizė apsiribos Vokietijos, Prancūzijos, Anglijos baudžiamųjų įstatymų analize.

1998 m. lapkričio 13 d. paskelbtame bei šiuo metu galiojančiame Vokietijos baudžiamojų kodekso (vok. *strafgesetzbuch*) (Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – ir StGB), 1998) 267 straipsnyje, pavadinimu „Dokumentų klastojimas“ yra įtvirtinta teisės norma, numatanti baudžiamąją atsakomybę už dokumento suklastojimą bei panaudojimą.

Minėtos nusikalstamos veikos objektas – teisinių operacijų, susijusių su dokumentais, saugumas ir patikimumas, kurie pažeidžiami padirbant dokumentus, suklastojus tikrus dokumentus, ar panaudojus padirbtus arba suklastotus tikrus dokumentus (Hefendeh, 2018, p. 813) (Vokietijos Aukščiausiojo Teismo (vok. *Bundesgerichtshof*) 2022 m. lapkričio 10 d. nuosprendis baudžiamojame byloje). Pažymėtina, kad StGB nepateikia dokumento sąvokos, todėl jos tenka ieškoti doktrinoje bei teismų praktikoje. Vokietijos teisinėje doktrinoje dokumento apibrėžimas atskleidžiamas remiantis trimis jo funkcijomis: 1) įamžinimo, t. y. dokumentas visada yra tam tikros minties įforminimas materialiajame objekte (tai gali būti nebūtinai rašytiniai šaltiniai, svarbu kad tokio dokumento turinį būtų įmanoma suvokti vizualiai peržiūrėjus); 2) garantijos, t. y. kiekvienas dokumentas yra išduotas atitinkamo asmens, galinčio patvirtinti jo turinį; 3) įrodomąja, t. y. kiekvienas

dokumentas turi turėti įrodomąją reikšmę teisiniuose santykiuose, patvirtinti arba paneigti atitinkamus faktus (Satzger, 2012, p. 106, 107). Analogiška dokumento samprata pateikiama Vokietijos jurisprudencijoje, dokumentu, baudžiamosios teisės prasme, laikant fiziškai įtvirtinta juridinį faktą bet kokioje laikmenoje, kuris skirtas ir yra tinkamas teisiniams santykiams įrodyti bei identifikuoja jį surašiusį asmenį (Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 23 d. sprendimas baudžiamojoje byloje).

StGB 267 straipsnio 1 dalyje nustatyti objektyvieji požymiai: 1) netikro dokumento pagaminimas; 2) tikro dokumento suklastojimas; 3) netikro ar suklastoto tikro dokumento panaudojimas. Vokietijos teismų praktikoje netikro dokumento pagaminimas suprantamas, kaip dokumento, klaidinančio dėl tikrojo jo autoriaus tapatybės, sukūrimas, t. y. kada dokumente įtvirtinanti informacija neatitinka, tame pačiame rašte nurodyto asmens (tariamo autoriaus) tikrosios valios (Karslrūhės regiono aukštesniojo teismo 2017 m. sausio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). O tikro dokumento suklastojimas suprantamas, kaip dokumento turinio pakeitimas, kuris akivaizdžiai neatitinka tikrojo autoriaus (išdavusios asmens) valios arba pakeičia įrodymų kryptingumą. Pažymėtina, kad dokumento suklastojimo atveju pripažįstami ir tokie atvejai, kai asmuo teisėtai išdavęs dokumentą, vėliau pakeičia pastarojo turinį neturėdamas tam teisės (pavyzdžiui, įsigaliojusį teismo sprendimą pakeičia tas pats teisėjas, surašęs minėtąjį sprendimą, siekdamas nusikalstamų tikslų) (Naumburgo regiono aukštesniojo teismo 2012 m. balandžio 23 d. nutarimas baudžiamojoje byloje). Taigi, Vokietijos baudžiamojoje teisėje baudžiamoji atsakomybė kyla tik už materialųjį dokumento suklastojimą, kai nusikalstama veika atliekama neturint tam teisės. Verta paminėti, kad dokumento suklastojimas laikomas baigtu, nuo to momento, kada buvo pagamintas netikras dokumentas arba suklastotas tikras dokumentas (Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 11 d. sprendimas baudžiamojoje byloje). Pagal Vokietijos teismų praktiką dokumento panaudojimo veika pasireiškia ne tik pateikiant netikrą ar suklastotą tikrą dokumentą, bet pateikiant ir tokio dokumento kopiją (fotokopiją, nuotrauką ir pan.), jei kaltininkas nori sudaryti įspūdį, kad tai yra originalas, arba jei kopija yra skirta originalui pakeisti (Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 27 d. sprendimas baudžiamojoje byloje; Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Tokios praktikos susiformavimą lėmė dabartiniame pasaulyje paplitęs elektroninis (skaitmeninis) bendravimas, įskaitant skaitmeninių dokumentų kopijų naudojimą, privačiuose bei viešuose teisiniuose santykiuose, kuris padidino piktnaudžiavimo dokumentais teisinėje apyvartoje riziką (Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Verta paminėti, kad minėtų dokumentų panaudojimo baigtumo

momentas sutampa su apgauto asmens klaidingo suvokimo momentu, jog pateiktas dokumentas yra autentiškas (Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Verta paminėti, kad baudžiamoji atsakomybė už StGB 267 straipsnyje numatytos veikos padarymą galima tik tuo atveju, jei pagamintas netikras ar suklastotas tikras dokumentas iš pirmo žvilgsnio ar po bendros apžiūros, nereikalaujančios specialių žinių, sukuria autentiško dokumento išpūdį (Freiburgo regiono teismo 2019 m. kovo 20 d. sprendimas baudžiamojoje byloje). Priešingu atveju, jei dokumentas akivaizdžiai atrodo neautentiškas, baudžiamoji atsakomybė už dokumento suklastojimą nekyla.

Toliau dėstant, StGB 267 straipsnio 3 dalyje numatytos dokumento suklastojimą kvalifikuojančios aplinkybės. Pirmoji – StGB 267 straipsnio 1 dalyje numatytų veikų atlikimas būnant gaujos nariu arba siekiant komercinių tikslų. Pirmasis požymis reiškia, kad asmuo nusikalstamą veiką atlieka 3 asmenų susivienijime, ketinant tam tikrą laikotarpį vykdyti nusikalstamas veikas (Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Komercinio tikslo požymis reiškia tikslą užsiimti pastoviu (pakartotiniu) dokumentų klastojimu, siekiant už tai gauti tam tikro dydžio ir trukmės pajamų šaltinį (Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 29 d. sprendimas baudžiamojoje byloje). Antroji – „didelė žala“ StGB nėra apibrėžta, visgi teismų praktika laikosi nuostatos, kad „didelės žalos“ požymis turėtų būti inkriminuojamas asmeniui, StGB 267 straipsnio 1 dalyje numatyta nusikalstama veika, sukėlus 50 000 Eur ir didesnę žalą (Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 3 d. sprendimas baudžiamojoje byloje). Trečioji – „didelio kiekio“ netikrų ar suklastotų dokumentų pagaminimo požymis Vokietijos baudžiamajame įstatyme nėra apibrėžtas, visgi teismų praktika laikosi nuostatos, kad „didelio kiekio“ požymis turėtų būti inkriminuojamas asmeniui suklastojus tikrų ar pagaminus netikrų dvidešimt ir daugiau dokumentų (Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 24 d. sprendimas baudžiamojoje byloje). Ketvirtoji – piktnaudžiavimas valstybės tarnautojo ar Europos pareigūno įgaliojimais ar padėtimi. Verta paminėti, kad StGB 267 straipsnio 4 dalyje išskirta baudžiamoji atsakomybė už dokumentų klastojimą komerciniais tikslais būnant gaujos nariu, kurios tikslas daryti StGB 263, 264, 267, 268, 269 straipsniuose įtvirtintas nusikalstamas veikas.

Galime teigti, kad Vokietijos baudžiamajame įstatyme įtvirtinta dokumento suklastojimo nusikalstamos veikos sudėtis formalioji, nes nėra numatyto reikalavimo nustatyti kilusių padarinių, išskyrus StGB 267 straipsnio 3 dalies 2 dalį, kurioje, kaip kvalifikuojantis požymis numatyta didelė žala. Pažymėtina, kad pagal StGB 15 straipsnį, baudžiamoji atsakomybė už dokumento suklastojimą ar suklastoto dokumento

panaudojimą kyla tik esant tyčiai. Šios nusikalstamos veikos subjektu, vadovaujantis StGB 14, 19, 20 straipsniais, gali būti pakaltinamas, 14 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo, o StGB 267 straipsnio 4 dalyje numatyta specialiojo subjekto – valstybės tarnautojo ar Europos pareigūno – baudžiamoji atsakomybė (StGB juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės nenumato). Taip pat inkriminuojant dokumento suklastojimą privalu įrodinėti tikslo – suklaidinti teisinėje apyvartoje – buvimą (StGB 267 straipsnio 1 dalis) (Aidukas, 2006, p. 13).

1994 m. kovo 1 d. įsigaliojusiame bei šiuo metu galiojančiame Prancūzijos baudžiamojo kodekso (pranc. *Code pénal*) (Prancūzijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (toliau – ir CP), 1992) 4 knygos, 4 skyriaus, 1 poskyrio „Klastojimas“ 441(1) – 441(4) (imtinai) ir 441(6), 441(7) straipsniuose įtvirtintos nusikalstamos veikos, susijusios su dokumento suklastojimu ar disponavimu suklastotu dokumentu.

CP 441(1) straipsnyje įtvirtinta bendroji norma, reglamentuojanti baudžiamąją atsakomybę už: 1) bet kokį apgaulingą tiesos pakeitimą, dokumente ar kitoje minties išraiškos priemonėje, turinčioje įrodomąją reikšmę ar galinčioje sukelti atitinkamas teises pasekmes, dėl ko kyla grėsmė žalos atsiradimui; ir 2) suklastoto dokumento panaudojimą. Pažymėtina, kad šiame straipsnyje įtvirtintas objektyvusis požymis – bet koks apgaulingas tiesos pakeitimas – suponuoja išvadą, jog dokumentas gali būti suklastojamas tiek materialiu, tiek intelektualiu būdu. Analogiškos pozicijos laikosi Prancūzijos teisės doktrina, klastotę laikydama tiesos iškraipymu, kuris atliekamas dviem būdais: 1) materialiuoju (dokumentų klastojimas įvairias būdais, siekiant sukurti netikrą dokumentą, pavyzdžiui, parašo ar kitų asmens rašysenos elementų imitavimas; dokumento kopijavimas ir jo pakeitimas; netikro dokumento sukūrimas nuo pradžių) bei 2) intelektualiuoju (melagingo teiginio išdėstymas tekste) (Herrmann, 2023, p. 258, 259). Taip pat oficialiame Prancūzijos administracijos svetainės išdėstyame tekste, patvirtintame teisingumo ministerijos, nurodyta, kad dokumento suklastojimas atitinka tris veikas: 1) visiškai netikro dokumento sukūrimą; 2) tikro dokumento suklastojimą; 3) parašo suklastojimą ar imitavimą (Direction de l'information légale et administrative, 2022). Vadovaujantis Prancūzijos jurisprudencija, dokumento suklastojimas yra momentinis nusikaltimas, kuris įvykdomas sukūrus suklastotą dokumentą (Prancūzijos Respublikos Kasacinio Teismo (pranc. *Cour de cassation*) 2021 m. lapkričio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje), o suklastoto dokumento panaudojimo baigtumo momentas sietinas su tokio dokumento pateikimu kitiems asmenims (Prancūzijos Respublikos Kasacinio Teismo 2020 m. rugsėjo 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje).

Verta paminėti, kad CP 441(2), 441(3), 441(4), 441(6), 441(7) straipsniuose įtvirtintos specialiosios teisės normos, CP 441(1) straipsnio atžvilgiu, nes numato baudžiamąją atsakomybę už atskirų rūšių dokumentų klastojimą. CP 441(2) straipsnis numato atsakomybę už viešojo administravimo subjekto išduoto dokumento, skirto tapatybei, teisei, veiksniumi nustatyti ar leidimui suteikti, suklastojimą. Taip pat numatyta kvalifikuojanti aplinkybė, kai minėta veika atlieka asmuo: turintis viešus įgaliojimus ar vykdydamas viešosios tarnybos užduotį ir veikdamas pagal savo įgaliojimus; arba reguliariai; arba siekdamas palengvinti sunkaus nusikaltimo padarymą ar padėti išvengti baudžiamosios atsakomybės nusikaltimo vykdytojui. Tuo tarpu CP 441(6) straipsnio pirmoje dalyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą suklastoto dokumento, išduoto viešojo administravimo subjekto ar įstaigos, kuriai pavesta teikti viešąsias paslaugas, skirtas tapatybei, teisei, veiksniumi nustatyti ar leidimui suteikti, įgijimą iš trečiųjų asmenų. O antroje dalyje numatyta atsakomybė už sąmoningą melagingos ar neišsamios deklaracijos pateikimą, siekiant įgyti pašalpą arba išmoką, kurią skiria socialinės rūpybos institucija ar įstaiga, atliekanti viešąsias paslaugas, nepagrįstą mokėjimą ar naudą. CP 441(3) straipsnio pirmoje dalyje įtvirtinta privilegijuojanti sudėtis (CP 441(1), 441(2) straipsnių atžvilgiu) už neteisėtą disponavimą suklastotais CP 441(2) straipsnyje nurodytais dokumentais, o antroje dalyje kvalifikuojanti sudėtis (CP 441(1) straipsnio atžvilgiu) už disponavimą keletu suklastotų dokumentų. CP 441(4) straipsnio pirmoje ir antroje dalyse numatyta atsakomybė už viešo ar autentiško dokumento ar valdžios institucijų nustatytų įrašų suklastojimą ir tokių dokumentų panaudojimą. To paties straipsnio 3 dalyje numatyta kvalifikuojanti (CP 441(4) straipsnio atžvilgiu) sudėtis už pirmoje ir antroje dalyje numatytų veikų padarymą turint viešus įgaliojimus ar vykdamas viešosios tarnybos užduotį ir veikiant pagal savo įgaliojimus. CP 441(7) straipsniu uždraustos šios veikos: 1) pažymos ar sertifikato, kuriame nurodomi iš esmės netikslūs faktai, parengimas; 2) tikros pažymos ar sertifikato suklastojimas; 3) suklastotos pažymos ar sertifikato panaudojimas. Šį straipsnį kvalifikuojantys požymiai – siekimas padaryti žalą valstybės ar kitų asmenų turtui arba įgyti leidimą gyventi šalyje ar apsaugą nuo išsiuntimo iš šalies.

Visų aukščiau nurodytų nusikalstamų veikų sudėtys yra formaliosios, kadangi Prancūzijos baudžiamajame įstatyme, dokumento suklastojimo veikos kontekste, nenumatytas privalomasis sudėties elementas – padariniai, t. y. užtenka vien žalos kilimo pavojaus (Prancūzijos Respublikos Kasacinio Teismo 2022 m. spalio 19 d. nuosprendis baudžiamojame byloje). Minėtų nusikalstamų veikų subjektu, vadovaujantis CP 122(1), 122(8), 441(12) straipsniais bei Nepilnamečių baudžiamosios justicijos kodekso (pranc.

Code de la justice pénale des mineurs) (Prancūzijos Respublikos nepilnamečių baudžiamosios justicijos kodeksas, 2021) L11-1 straipsniu, gali būti 13 metų amžiaus sulaukęs, pakaltinamas (veiksnius) fizinis asmuo arba juridinis asmuo. Pažymėtina, kad CP 441(1) – 441(4) (imtinai) ir 441(6), 441(7) straipsniuose nurodytos veikos padaromos tik tyčia (CP 121(3) straipsnis).

1981 m. spalio 28 d. įsigaliojusiame bei šiuo metu galiojančiame Anglijos „suklastojimo ir padirbinėjimo“ įstatymo (angl. *Forgery and Counterfeiting Act 1981*) (Didžiosios Britanijos klastojimo ir padirbinėjimo įstatymas (toliau – ir FCA), 1981) 1 – 5 straipsniuose įtvirtintos nusikalstamos veikos, susijusios su dokumento suklastojimu ar disponavimu suklastotu dokumentu.

FCA 1 – 5 straipsniuose įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už 1) netikro instrumento ar jo kopijos pagaminimą ar panaudojimą; 2) tam tikrų rūšių netikrų instrumentų turėjimą savo žinioje ar kontrolėje; 3) įvairios įrangos, popieriaus ir kitų medžiagų, skirtų netikriems instrumentams gaminti, laikymą arba tokių daiktų gaminimą. Kaip matyti, FCA 1 – 5 straipsniuose įtvirtinta abstrakti dalyko sąvoka – netikras instrumentas, kurio turinys atskleidžiamas FCA 8, 9 straipsniuose. Vadovaujantis FCA 8 straipsniu, instrumentu laikomas bet koks: oficialus ar neoficialus dokumentas; išleistas ar parduodamas pašto ženklas; mokesčių inspekcijos antspaudas; diskas, kasetė ar kitas įrenginys, kuriame mechaninėmis, elektroninėmis ar kitomis priemonėmis įrašyta ar saugoma informacija. Taigi FCA 1 – 5 straipsniuose įtvirtinta visa grupė objektų, kurių klastojimas ar panaudojimas užtraukia baudžiamąją atsakomybę. Pažymėtina, kad šio magistro darbo tema apsiriboja dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu nusikalstama veika, todėl FCA 1 – 5 straipsniuose įtvirtinta instrumento sąvoka bus siejama tik su dokumento apibrėžimu. Vadovaujantis FCA 9 straipsniu, dokumentas laikomas netikru tais atvejais, kai: pastarasis tariamai sudarytas ar pakeistas asmens (arba įgalioto asmens), kuris iš tikrųjų jo neparengė ar nepakeitė; arba dokumentas tariamai sukurtas ar pakeistas tokiomis aplinkybėmis, kuriomis iš tikrųjų nebuvo parengtas ar pakeistas (Card, 2012 cituota Dahash, 2017, p. 167). Taip pat pagal Anglijos teismų praktiką, dokumentas laikomas netikru, kai melas dokumente susijęs su faktinėmis dokumento sudarymo aplinkybėmis, t. y. melo įtvirtinimas apie faktus, nesusijusius su pačiu dokumentu, nereiškia dokumento suklastojimo, tačiau tai gali būti kitų nusikaltimų įrodymas (Anglijos ir Velso Aukštojo Teismo (Karaliaus suolo skyriaus) (angl. *England and Wales High Court (King's Bench Division)*) 2023 m. rugsėjo 11 d. nuosprendis administracinėje byloje). Taigi, skirtingai nei Prancūzijos teisėje, Anglijos baudžiamajoje teisėje įtvirtintas tik materialusis dokumento klastojimo būdas (Aidukas, 2006, p. 10).

FCA 1 ir 2 straipsniuose įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už netikro dokumento ar jo kopijos pagaminimą. Pažymėtina, kad Anglijos įstatymų leidėjas minėtų straipsnių dispozicijose neįtvirtino padarinių, kaip privalomojo požymio, todėl šių veikų sudėtys yra formaliosios. Tai reiškia, kad nusikalstama veika laikoma baigta nuo to momento, kada sukuriamas netikras dokumentas ar jo kopija. Visgi, to neužtenka inkriminuojant asmeniui FCA 1 ir 2 straipsnius, nes dar vienas iš privalomųjų sudėties požymių yra tikslo buvimas. T. y. asmuo pripažįstamas kaltu dėl FCA 1 ar 2 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos padarymo, jeigu jis pagamina netikrą dokumentą ar jo kopiją, turint tikslą, kad jis ar kitas asmuo netikrą dokumentą ar jo kopiją panaudos, siekdamas suklaidinti kitą asmenį (nukentėjusįjį) dėl dokumento tikrumo, kad pastarasis (nukentėjusysis) priimtų sau arba kitam asmeniui nenaudingus sprendimus (Anglijos ir Velso aukštojo teismo (Karalienės suolo skyriaus (angl. *Queen's bench division*)) 2012 m. liepos 20 d. nuosprendis komercinėje byloje) (Aidukas, 2006, p. 13).

FCA 3 ir 4 straipsniuose įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už netikro dokumento ar jo kopijos panaudojimą. Šiuose straipsniuose analogiškai, kaip ir FCA 1 ir 2 straipsniuose, įtvirtintos formaliosios nusikalstamų veikų sudėtys, nereikalaujančios kilusių padarinių nustatymo. Tai reiškia, kad nusikalstama veika laikoma baigta nuo to momento, kada netikras dokumentas ar jo kopija pateikiama kitam asmeniui. Pažymėtina, kad FCA 3 ir 4 straipsniuose taip pat numatytas privalomas subjektyvusis požymis, tikslas – suklaidinti kitą asmenį (nukentėjusįjį) dėl dokumento tikrumo, dėl ko pastarasis (nukentėjusysis) priimtų sau arba kitam asmeniui nenaudingus sprendimus (Anglijos ir Velso aukštojo teismo (Karalienės suolo skyriaus) 2018 m. rugsėjo 28 d. nuosprendis administracinėje byloje) (Aidukas, 2006, p. 13).

FCA 5 straipsnyje įtvirtinta detalesnė instrumento sąvoka, t. y. išskiriamos tam tikros dokumentų rūšys: akcijų sertifikatai; čekiai; vekseliai; sertifikatai bei patvirtintos kopijos, susijusios su gimimų, įvaikinimų, santuokų, civilinių partnerysčių, konversijų ar mirčių registro įrašais (FCA 5 straipsnio 5 dalis). FCA 5 straipsnio 1 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už minėtų netikrų dokumentų turėjimą savo žinioje ar kontrolėje, turint tikslą, kad jis ar kitas asmuo netikrą dokumentą panaudos, siekdamas suklaidinti kitą asmenį (nukentėjusįjį) dėl dokumento tikrumo, kad pastarasis (nukentėjusysis) priimtų sau arba kitam asmeniui nenaudingus sprendimus. Įdomu tai, kad Anglijos įstatymų leidėjas FCA 5 straipsnio 2 dalyje įtvirtino baudžiamąją atsakomybę už tų pačių dokumentų turėjimą savo žinioje ar kontrolėje, suprantant apgaulingą jų pobūdį, be teisėto leidimo ar pateisinamos priežasties, nenumatant tikslo, kaip privalomojo požymio. Lingvistinė analizė leidžia daryti išvadą, kad Anglijos teisėje FCA 5 straipsnio 5 dalyje nurodytų dokumentų turėjimas

visada užtraukia baudžiamąją atsakomybę, išskyrus atvejus, kai asmuo tam turi teisėtą leidimą ar pateisinamą priežastį bei neturi nusikalstamo tikslo, nurodyto FCA 5 straipsnio 1 dalyje. FCA 5 straipsnio 1 ir 2 dalyse nurodytų nusikalstamų veikų sudėtyje nekelia reikalavimo (kaip vienos iš baudžiamosios atsakomybės kilimo sąlygų) nustatyti kilusių padarinių, todėl šiose dalyse įtvirtintos formaliosios sutartys. Tai reiškia, kad nusikalstama veika laikoma baigta nuo to momento, kada asmuo faktiškai užvaldo (pradedą disponuoti nieko netrukdomas) netikrus instrumentus, t. y. turi savo žinioje ar kontrolėje. Pažymėtina, kad pagal FCA 5 straipsnio 3 ir 4 dalis, už įvairios įrangos, popieriaus ir kitų medžiagų, skirtų netikriems instrumentams gaminti, laikymą arba tokių daiktų gaminimą taip pat yra numatyta baudžiamoji atsakomybė, išskyrus atvejus, kai šios veikos atliekamos turint teisėtą leidimą ar pateisinamą priežastį bei neturint nusikalstamo tikslo, nurodyto FCA 5 straipsnio 3 dalyje. Visgi, FCA 5 straipsnio 3 ir 4 dalys nesusijusios su pačio dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu nusikalstama veika, todėl jos detaliau nebus analizuojamos.

Būtina paminėti, kad pagal Anglijos baudžiamąją teisę, FCA 1 – 5 straipsniuose įtvirtintų nusikalstamų veikų subjektu gali būti 10 metų amžiaus sulaukęs (vaikų ir jaunimo įstatymo (angl. *children and young persons act 1933*) 50 straipsnis (Didžiosios Britanijos vaikų ir jaunimo įstatymas, 1933)) (Arthur, 2016, p. 269, 273), pakaltinamas (žmonių, turinčių psichinių sutrikimų, įstatymo (angl. *trial of lunatics act 1883*) 2 straipsnis (Didžiosios Britanijos žmonių, turinčių psichinių sutrikimų įstatymas, 1883)) (Anglijos ir Velso aukštojo teismo (Karalienės suolo skyriaus) 2022 m. gegužės 20 d. nuosprendis) fizinis asmuo. Šiuo metu egzistuojantis Anglijos įstatyminis reguliavimas nenumato juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu. Tačiau pagal Anglijos teismų jurisprudenciją juridinis asmuo už FCA 1 – 5 straipsniuose įtvirtintų veikų padarymą galėtų būti patrauktas baudžiamojon atsakomybėn pagal „identifikavimo doktriną“ (angl. *the identification doctrine*), kuri nurodo, jog juridinis asmuo gali būti atsakingas už fizinio asmens (juridinio asmens vadovo) padarytą nusikalstamą veiką, tuo atveju, jei minėtas fizinis asmuo veikė juridinio asmens žinioje bei jo interesais ir dėl to sunku atskirti fizinio ir juridinio asmenų atsakomybes (Sepiolo-Jankowska, 2016, p. 141; Shalchi, 2022, p. 8) (Lordų rūmų 1971 m. kovo 31 d. nuosprendis). Galiausiai, FCA 1 – 5 straipsniuose įtvirtintos nusikalstamos veikos padaromos tik tyčia (Aidukas, 2006, p. 12, 13; Dahash, 2017, p. 168).

Galima teigti, kad Vokietijos, Anglijos bei Prancūzijos baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtinti dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu objektyvieji požymiai atitinka netikro dokumento sukūrimą, tikro dokumento suklastojimą

arba netikro ar suklastoto dokumento panaudojimą. Tačiau Vokietijoje ir Anglijoje, kaip nusikalstama veika pripažįstamas tik materialusis dokumento suklastojimas, tuo tarpu Prancūzijoje – materialusis ir intelektualusis. Šiose valstybėse aptariamos nusikalstamos veikos subjektui keliamas bendras pakaltinamumo kriterijus, tačiau įtvirtintos skirtingos baudžiamosios atsakomybės amžiaus ribos. Pažymėtina, kad Prancūzijoje ir Anglijoje subjektu gali būti ir juridinis asmuo, tuo tarpu Vokietijoje juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nenumatyta. Galiausiai, Vokietijos ir Anglijos baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintas reikalavimas nustatyti tikslo buvimą, ko nėra reikalaujama pagal Prancūzijos baudžiamąją teisę.

2. Dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu nusikalstamos veikos sudėties analizė

Remiantis BK 2 straipsnio 4 dalimi, pagrindas kilti baudžiamajai atsakomybei yra nusikaltimas ar baudžiamasis nusižengimas, taigi norint teisės pažeidėjui inkriminuoti nusikalstamą veiką, ją atskirti nuo kitų, privalu žinoti atitinkamos nusikalstamos veikos sudėties požymius, t. y. įstatymo reikalaujamų požymių visumos minimumą (Veršekys, 2013, p. 301), kuris visada yra skirtingas atskirų BK specialiosios dalies straipsnių kontekste (Veršekys, 2012a, p. 200). Būtina pažymėti, kad nusikalstamos veikos sudėties požymio sąvoka nėra identiška nusikalstamos veikos sudėties elemento sąvokai, nes pirmoji sąvoka apibūdina nusikalstamos veikos sudėties elementus, juos individualizuoja, o pastaroji – nurodo būtinąsias sudėties struktūros dalis, kurios apibūdinamos tam tikrais požymiais (Švedas *et al.*, 2019, p. 173). Šio baigiamojo magistro darbo tema susijusi su dokumento suklastojimu ar disponavimu suklastotu dokumentu, todėl tolimesnė šios skyriaus analizė apsiribos, minimos nusikalstamos veikos, privalomųjų sudėties požymių, apibūdinančių nusikalstamos veikos sudėties elementus: objektą, objektyviają pusę, subjektą, subjektyviają pusę – tyrimu (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 510-518).

2.1. Objektas

Baudžiamoji atsakomybė yra griežčiausia (*ultima ratio*⁶) valstybės reakcija į asmens pasikėsinimą įvykdyti nusikalstamą veiką, ar jos atlikimą, tam tikrais atvejais ir rengimąsi ją atlikti⁷, kuria pažeidžiama baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė. Taigi, norint asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu reikia nustatyti, ar minėta nusikalstama veika yra pažeidžiamas BK 300 straipsniu saugomas teisinis gėris (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Jei atsakymas teigiamas, tuomet galimas baudžiamasis persekiojimas, asmens, padariusio vieną iš minėtų veikų, atžvilgiu, nes veika laikoma

⁶ Baudžiamosios atsakomybės taikymas grindžiamas *ultima ratio* principu, kurio esmę sudaro reikalavimas taikyti baudžiamąją atsakomybę išimtiniais ir kraštutiniais atvejais, kada kitų teisės šakų atsakomybės formų taikymas būtų neproporcingas teisės pažeidimo pobūdžiui, sunkumui, neperspektyvus, ar neįmanomas (Fedosiuk, 2012, p. 718; Dambrauskienė, 2015, p. 129) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

⁷ BK 21 straipsnyje nurodyta, kad asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn tik už rengimąsi padaryti sunkų ar labai sunkų nusikaltimą. Pabrėžtina, jog tam tikrais atvejais, rengimasis atlikti nusikaltimą gali atitikti konkretų BK specialiosios dalies straipsnį, kuris numato atitinkamą baigtą nusikaltimą (pavyzdžiui, BK 249¹ straipsnio 1 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už teroristinės grupės kūrimą ir pan.).

pavojinga⁸. Dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu veikos atvejais pavojingumo laipsnis nustatomas atsižvelgiant į dokumentą, jo formos ar turinio galią (Švedas et al., 2022, p. 310; Pranka, 2016, p. 65), kas, pagal šiuo metu esamą teismų praktiką, sukelia neigiamas pasekmes asmeninėms ar visuomeninėms vertybėms, t. y. pažeidžia asmenų teises, sukelia valstybei teisiškai reikšmingų padarinių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pavyzdžiui, vienoje iš bylų buvo nustatyta, jog kaltinamasis (UAB „Vilkaviškio vandenys“ teisėtas atstovas) tyčia, suvokdamas neturįs teisės atstovauti nukentėjusiojo (A. D.), pasirašė už pastarąjį šalto vandens tiekimo ir nuotekų šalinimo sutartį, tačiau kaltinamasis buvo išteisintas dėl BK 300 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos veikos padarymo, kaip neatitinkančios pavojingumo laipsnio. Teismas nurodė, kad, minėta sutartis (komunalinių paslaugų sutartis), priskirtina viešųjų sutarčių grupei, kurios gali būti sudaromos žodžiu, raštu arba konkliudentiniais veiksmais (paprastai laikomos sudarytomis nuo vartotojo prisijungimo prie atitinkamų tinklų). Byloje buvo nustatyta, kad A. D. buvo pateikusi prašymą dėl šalto vandens tiekimo į jos butą, kuris vėliau buvo prijungtas prie šalto vandens tinklų; A. D. naudojosi teikiama paslauga bei už ją mokėjo, todėl teismas tokią situaciją įvertino, kaip viešosios sutarties sudarymą konkliudentiniais veiksmais ir konstatavo, kad kaltinamojo neteisėti veiksmai (pasirašymas kito asmens vardu) nepakeitė A. D. ir UAB „Vilkaviškio vandenys“ tarpusavio teisių ir pareigų, nesukėlė teisiškai reikšmingų padarinių prie konkliudentiniais veiksmais sudarytos ir galiojančios sutarties (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šiame kontekste būtina pažymėti, kad praktikoje pasitaiko situacijų, kada asmenys sudaro tariamus⁹ arba apsimestinius¹⁰ sandorius. Iš to seka, kad tokių sutarčių turinį visados sudaro tikrovės neatitinkanti informacija, kas reikštų, jog tokie dokumentai galėtų būti laikomi BK 300 straipsnio dalyku, jei jie atitiktų teismų praktikoje pateiktą bendrąją dokumento sąvoką. Tačiau kasacinės instancijos teismo praktikoje apsimestinio ar tariamo sandorio įforminimas sutartimi automatiškai neleidžia preziumuoti, jog tokia sutartis yra suklastota, t. y. teismas sprendamas klausimą dėl apsimestinės ar tariamos sutarties pripažinimo suklastota, be melagingų faktų nustatymo, turi įvertinti pačios sutarties galimų neigiamų pasekmių reikšmingumą ir pavojingumą, tikrųjų sutarties sudarymo tikslų keliamą grėsmę

⁸ Nusikalstama veika laikoma pavojinga, jei ji yra priešinga teisei, t. y. ja kėsiamasi į įstatymo saugomas vertybes ir dėl to šioms vertybėms yra padaroma žala ar sukeliama tokios žalos atsiradimo grėsmė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

⁹ Tariamasis sandoris, tai toks sandoris, kuris sudarytas tik dėl akių, nesiekiant sukurti jokių teisinių padarinių, t. y. fiktyvus sandoris, kuriuo imituojamas atitinkamų teisinių santykių egzistavimas (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – ir CK), 2000, 1.86 straipsnis).

¹⁰ Apsimestinis sandoris, tai toks sandoris, kuris sudarytas kitam sandoriui pridengti, kurio teisinių padarinių iš tikrųjų siekiama (CK 1.87 straipsnis).

trečiųjų asmenų teisėms, teisinei tvarkai ir visuomenės interesams, galiausiai atsižvelgti į tai, ar tokios sutarties (jos turinio, esmės, tikrųjų tikslų) atskleidimas ir jos pažeistų kitų asmenų teisių atkūrimas nepriklauso išskirtinai kitų teisės šakų (administracinių nusižengimų, civilinės, mokesčių, darbo) reguliavimo sričiai. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168-594/2023).

Nusikalstamos veikos objektas suteikia žinių, kodėl vieną ar kitą veiką laikome pavojinga, t. y. nusikalstamos veikos sudėties objektas suteikia informacijos, kokią baudžiamojo įstatymo saugomą gėrį ar vertybę nusikaltėlis pažeidžia atlikdamas nusikalstamą veiką. Verta paminėti, kad dažniausiai atitinkamoje nusikalstamos veikos straipsnio dispozicijoje nėra pateikiama informacija, apie įstatymo saugomą gėrį, (išskyrus retus atvejus, kada baudžiamojo įstatymo straipsnyje nurodytas tiesioginis nusikalstamos veikos objektas, pavyzdžiui, BK 118 straipsnis), todėl vienintelis šaltinis, suteikiantis minėtą informaciją, yra BK specialiosios dalies skyriaus pavadinimas (Veršekys, 2012a, p. 202; Švedas *et al.*, 2019, p. 191, 192).

BK 300 straipsnis, numatantis baudžiamąją atsakomybę už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu, įtvirtintas BK specialiosios dalies XLIII skyriuje „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“. Toks BK skyriaus pavadinimas suponuoja, kad šiame magistro darbe tyrinėjamos nusikalstamos veikos objektas turėtų būti valdymo tvarka, susijusi su dokumentų klastojimu. Visgi, baudžiamosios teisės moksle ir teismų praktikoje nėra vieningo požiūrio į tai, kas laikytina objektu, t. y. išskiriamos trys teorijos, pateikiančios skirtingas BK 300 straipsnio objekto sampratas. Pirmosios teorijos šalininkas yra E. Sinkevičius, kurio teigimu tikroji baudžiamojo įstatymo saugoma vertybė yra teisinės apyvartos funkcionalumas ir patikimumas. Šis mokslininkas teisinę apyvartą supranta, kaip juridinių faktų visumą, pradedančią, pakeičiančią ar pabaigiančią įvairius teisinius santykius (Sinkevičius, 2003, p. 100). Šią teoriją taip pat patvirtinta teismų praktika, nurodydama, kad: minimos nusikalstamos veikos objektas yra teisinės apyvartos patikimumas ir funkcionalumas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. balandžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje); BK 300 straipsnyje įtvirtinta norma, saugo dokumentų ir juose esančių įrašų tikrumą, informacijos dokumente patikimumą, kuri užtikrina normalią, teisingą dokumentų apyvartą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu pavojingumas siejamas su galimų žalingų padarinių kilimu, panaudojus suklastotą dokumentą visoje teisinėje apyvartoje (kuri apima ir valdymo tvarką), kai minėtomis veikomis padaroma įtaka teisiniams santykiams, tuose santykiuose

dalyvaujančių asmenų teisėms ir pareigoms (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje ir kt.). Antrąją teoriją pateikia A. Tamašauskienė, nurodydama, kad teisinio santykio pagrindas yra juridinis faktas, kuris, sukuria, pakeičia, panaikina atitinkamas teises ir pareigas, kuris dažniausiai būna įtvirtintas dokumente. Todėl jos manymu suklastojus dokumentą ir jį įtraukus į teisinę apyvartą kėsinama į visą teisinę sistemą, kuri užtikrina visuomeninio gyvenimo funkcionalumą (Tamašauskienė, 2004, p. 129). Svarbu paminėti, kad šiuo metu aktualioje teismų jurisprudencijoje nepavyko rasti sprendimų pavyzdžių, kuriuose BK 300 straipsnio objektu būtų laikoma teisinė sistema. Todėl darytina išvada, kad teismų praktika nepripažįsta šios objekto teorijos. Tiek su pirmąja teorija, tiek su antrąja nesutinkantis M. Aidukas nurodo, jog dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu objekto apibūdinimas, teigiant, kad baudžiamojo įstatymo saugomas gėris yra teisinės apyvartos funkcionalumas ir patikimumas, teisinę apyvartą laikant, kaip visumą juridinių faktų, dėl kurių atsiranda, keičiasi ir pasibaigia įvairūs teisiniai santykiai, yra pernelyg platus, todėl, pasak teisės mokslininko, šiame magistro darbe nagrinėjamos nusikalstamos veikos objektu reikėtų laikyti tik valdymo tvarką, t. y. normalią valstybės ar savivaldos institucijų veiklą, valdymą suprantant tik tarp pavaldžių subjektų (Aidukas, 2003, p. 19). Teismų praktikoje taip pat patvirtinama, kad minėta nusikalstama veika kėsinama į valdymo tvarką, kuri nusistovi teisiškai reglamentuotuose santykiuose tarp valdančio ir pavaldaus subjekto, t. y. tiesioginiu nusikalstamos veikos objektu laikant normalią valstybės ar savivaldos institucijų veiklą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Šio magistro darbo autoriaus nuomone, teismų jurisprudencija nepagrįstai išplečia objekto sąvoką, praktikoje pripažindama E. Sinkevičiaus pateiktą objekto teoriją, t. y. dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu, kaip nusikalstamos veikos, objektu laikydama ne valdymo tvarką, o teisinės apyvartos funkcionalumą ir patikimumą, dėl toliau nurodytų argumentų. Kyla klausimas ar nėra pažeidžiamas specialusis baudžiamosios teisės principas – „nėra nusikaltimo be įstatymo“ (*nullum crimen sine*

*lege*¹¹). Iš *nullum crimen sine lege* principo išplaukia idėja, jog tik baudžiamasis įstatymas nustato nusikalstamą veiką, kuris negali būti aiškinamas pernelyg plačiai kaltinamojo nenaudai, galiausiai teisės pažeidimas turi būti aiškiai apibrėžtas įstatymo (Veršekys, 2012b, p. 199; Švedas *et al*, 2019, p. 55, 56). BK 300 straipsnio dispozicijoje kalbama bendrai apie dokumentus, neišskiriant nei privačių nei oficialių, tai reikštų, kad, šiame magistro darbe analizuojama nusikalstama veika kėsinamasi į teisinės apyvartos funkcionalumą ir patikimumą, susijusį su dokumentų klastojimu, tačiau remiantis šiuo metu galiojančia BK XLIII skyriaus pavadinimo redakcija, dokumento suklastojimu ar disponavimu suklastotu dokumentu kėsinamasi į valdymo tvarką, kuri apima normalią valstybės ar savivaldos institucijų veiklą. Šioje situacijoje, prioritetinę reikšmę, sprendžiant klausimą, visgi koks gėris yra saugomas baudžiamuoju įstatymu, reikia suteikti BK XLIII skyriaus pavadinimui, nes būtent pastarasis, nurodo nusikalstamų veikų objektą, o straipsnio dispozicijose detalizuojami kiti nusikalstamos veikos požymiai. Šiandien teismų praktika minimos nusikalstamos veikos objektą aiškina plačiau, nei kad nustatyta BK XLIII skyriuje. Šio magistro darbo autoriaus nuomone, tokia praktika yra klaidinga, kadangi baudžiamasis įstatymas nepateikia tokios plačios objekto formuluotės, kaip kad ji yra aiškinama teismų praktikoje, kas suponuoja, jog asmenį įmanomą traukti baudžiamojon atsakomybėn tais atvejais, kai teisės pažeidėjas suklastoja civilinėje apyvartoje esantį dokumentą ir (ar) toliau tokiu dokumentu disponuoja, t. y. suklastotą dokumentą „paleidžia“ į horizontalių teisinių santykių sferą, taigi susidaro tokia situacija, kad asmuo gali būti teisiamas, net nenustačius visų sudėties požymių, šiuo konkrečiu atveju – objekto, pasireiškiančio valdymo tvarkos pavidale. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje aiškiai nurodoma, kad turi būti laikomasi teisinio tikrumo ir aiškumo principo, kurio esmę sudaro reikalavimas nustatyti aiškų teisinį reguliavimą, kuris būtų suprantamas, neprieštaringas, teisės aktų formuluotės – tikslios, kuriose nebūtų įtvirtintų dviprasmybių, taip pat pabrėžiama, jog teisės pažeidimai, už kuriuos teisės aktuose nustatyta atsakomybė, turi būti aiškiai apibrėžti (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas). Toliau dėstant, reikia konstatuoti, jog Lietuvos teisinėje sistemoje egzistuoja įstatymų ir kitų teisės aktų teisėtumo prezumpcija, kuri sako,

¹¹ *nullum crimen sine lege* principo apraiškų galime rasti ir tarptautiniuose teisės šaltiniuose: 1) Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – ir EŽTK) 7 straipsnio 1 dalyje, kurioje nurodyta, kad „Niekas negali būti nuteistas už veiksmus ar neveikimą, kurie pagal galiojusius jų įvykdymo momentu valstybės vidaus įstatymus ar tarptautinę teisę nebuvo laikomi nusikaltimais“ (EŽTK, 1950); 2) Tarptautinio baudžiamojon teismo Romos statuto (toliau – ir Romos statutas) 22 straipsnyje, kuriame nurodyta, kad „Pagal šį Statutą asmuo netraukiamas baudžiamojon atsakomybėn, jei tiriamas elgesys padarymo metu nėra pripažįstamas nusikaltimu, priklausančiu Teismo jurisdikcijai. O nusikaltimo sąvoka aiškinama labai tiksliai, nesivadovaujant jokia analogija. Iškilus neaiškumui, sąvoka aiškinama tiriamojo, kaltinamojo ar nuteistojo naudai.“ (Romos statutas, 1998).

jog kiekvienas teisės aktas yra teisėtas ir neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai (toliau ir – Konstitucija) (Lietuvos Respublikos Konstitucija, 1992), kol Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas nepriima priešingo sprendimo (Lietuvos Konstitucinė Teisė, 2017, p. 602) (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas). Taigi, šiuo atveju, reikia preziumuoti, kad įstatymo leidėjas sąmoningai pasirinko įtvirtinti BK XLIII skyriaus pavadinimą „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“, jis yra aiškus bei teisėtas, Konstitucinis Teismas nei vienoje byloje nepareiškė kitokios nuomonės, kas suponuoja išvadą, jog nusikalstama veika – dokumento suklastojimu ar disponavimu suklastotu dokumentu – yra kėsinama į valdymo tvarką. Atsižvelgiant į tai, kas buvo išdėstyta aukščiau, šio magistro darbo autoriaus nuomone, bendrosios kompetencijos teismai pernelyg plačiai aiškina objekto turinį kaltinamojo nenaudai, todėl teismai pažeidinėja *nullum crimen sine lege* principą. Galiausiai pažymėtina, kad egzistuojant dabartiniam reguliavimui, kiekvienam piliečiui gali kilti teisėtas lūkestis, jog dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu, kada nesikėsinama į valdymo tvarką, nėra nusikalstama, kadangi baudžiamąjį įstatymą XLIII skyriuje tiesiogiai kalbama apie valdymo tvarką, susijusią su dokumentų klastojimu bei niekur kitur nėra užsiminama, apie saugomą teisinės apyvartos funkcionalumą ir patikimumą.

Pažymėtina, kad nusikalstama veika – dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu – buvo įtvirtinta BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., devinto skirsnio „Nusikaltimai valdymo tvarkai“, 207 straipsnyje „Oficialaus dokumento suklastojimas suklastoto oficialaus dokumento realizavimas ar panaudojimas“. Taigi tiek anksčiau galiojusiam, tiek dabar galiojančiame BK aptariama veika buvo saugoma valdymo tvarka.

Galime teigti, kad BK 300 straipsnio objektas yra valdymo tvarką, todėl teismai peržengiantys šio objekto turinį bei bausdami už dokumentų suklastojimą ar disponavimą suklastotais dokumentais horizontalių santykių ribose, pažeidžia *nullum crimen sine lege* principą. Pažymėtina ir tai, kad ne už bet kokį dokumento suklastojimą gresia baudžiamoji atsakomybė, t. y. BK 300 straipsnio inkriminavimas teisės pažeidėjui galimas tik tuo atveju, kai asmens padaryta veika yra objektyviai pavojinga, sukelia neigiamas ir reikšmingas pasekmes, kelia grėsmę trečiųjų asmenų teisėms, o baudžiamosios atsakomybės taikymas neprieštarauja *ultima ratio* principui.

2.2. Dalykas

Objektyvusis sudėties požymis – dalykas, būdingas įvairioms nusikalstamoms veikoms (pavyzdžiui, visoms turčinėms nusikalstamoms veikoms, kontrabandai, dokumento suklastojimui ar disponavimui suklastotu dokumentu, nusikalstamoms veikoms, susijusioms su disponavimu ginklais, šaudmenimis, sprogmenimis, narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis ir t. t.). Tačiau tikrai ne kiekvienos nusikalstamos veikos atveju būtina nustatyti dalyką, nes daugeliu atveju, tai yra fakultatyvusis požymis, t. y. ne visose baudžiamojo įstatymo specialiosios dalies straipsnių dispozicijose nustatytas imperatyvas, inkriminuojant asmeniui nusikalstamą veiką, nustatyti dalyką (Piesliakas, Dvilaitis, 2008, p. 101). Minėtas sudėties požymis teikia reikšmingą informaciją apie nusikalstama veika kėsinamasi apibrėžtą materialiojo pasaulio daiktą, kurį veikiant daroma žala baudžiamojo įstatymo saugomiems gėriams ar sukeliama tokios žalos grėsmė (Švedas *et al.*, 2019, p. 193). Pažymėtina, jog skirtingomis nusikalstamomis veikomis kėsinamasi į skirtingus dalykus, todėl aptariamas sudėties požymis yra reikšmingas atibojant BK uždraustas veikas vieną nuo kitos. Pavyzdžiui, turčinų nusikalstamų veikų atveju dalykas yra svetimas turtas, turčinės teisės, turčiniai savininko interesai (Ivoška, 2003, p. 102), kontrabandos atveju – visi materialūs objektai, pagal galiojančius teisės aktus privalomi pateikti muitiniam tikrinimui, kurių vertė viršija 150 MGL (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje 2K-142-648/2023), nusikalstamų veikų, susijusių su disponavimu narkotinėmis ar psichotropinėmis medžiagomis – psichotropinės ar narkotinės medžiagos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje) ir t. t. Taigi nusikalstamos veikos sudėties elemento – dalyko, nustatymas yra svarbus uždavinys, teisę taikančiam asmeniui, teikiantis reikšmingos informacijos nusikalstamos veikos tyrimui, kvalifikavimui, o tam tikrais atvejais esantis privalomasis nusikalstamos veikos sudėties požymis, atsižvelgiant į BK specialiosios dalies straipsnio dispozicijos struktūrą.

Lingvistiniu būdu analizuojant BK 300 straipsnio dispoziciją, aiškiai galime išvelgti, kad dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu vienas iš privalomųjų sudėties požymių yra dalykas – dokumentas arba netikras dokumentas arba suklastotas tikras dokumentas. Tačiau baudžiamajame įstatyme nėra paaiškinta, ką reiškia minėtos sąvokos.

Remiantis Lietuvos kalbos žodynu dokumentas reiškia: 1. Reikalų raštas kokiam nors faktui ar teisei į ką nors patvirtinti; 2. Rašytinis ko įrodymas, aktas, raštas, kūrinys ir pan., turintis istorinės reikšmės; 3. Asmens pažymėjimas, pasas (Lietuvių kalbos žodynas *et al.*,

1941 – 2002). B. Vonsavičius dokumentą apibrėžė, kaip turinčią vertę materialioje laikmenoje bet koku būdu su atitinkamais rekvizitais užfiksuotą faktinę ar žmogaus mąstymo veiklos informaciją, kurią galima identifikuoti, neribotai saugoti ir naudoti (Vonsavičius, 2003, p. 39). Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymas (toliau – ir DAĮ) pateikia: bendrąją dokumento sąvoką – juridinio ar fizinio asmens veiklos procese užfiksuota informacija, nepaisant jos pateikimo būdo, formos ir laikmenos; bei oficialaus dokumento sąvoką – valstybės ar savivaldybės institucijos, įstaigos ar įmonės, valstybės įgalioto asmens sudarytas, patvirtintas ar gautas dokumentas, įtrauktas į apskaitą (Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymas, 1995). Taigi, Lietuvoje dokumentas suprantamas, kaip informacija, perduodama žmogui suprantama sutartinių ženklų sistema. Dokumentas apibrėžiamas ne pagal tai, kaip, kokia forma, koku būdu ir t. t. saugoma jame esanti informacija, bet pagal tai, ar informaciją galima identifikuoti ir perduoti ar perkelti laike ir erdvėje. Kitaip tariant, dokumentas atlieka įrodomąją funkciją. Tačiau šios pateiktos dokumento sampratos, gal būt ir atitinka tiesioginę šio žodžio prasmę, tačiau baudžiamosios teisės kontekste yra pernelyg plačios, t. y. baudžiamosios atsakomybės taikymas už bet kokio dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu, kada neatsiranda jokia neigiama įtaka visuomeninių santykių stabilumui, pažeistų *ultima ratio* principą. Detalesnę bei tinkamą baudžiamajai teisei dokumento sampratą pateikia teismų praktika, dokumentu įvardindama: kiekvieną rašytine forma (popieriuje, elektroninėje erdvėje ar kompiuterinėje laikmenoje) padarytą įrašą, įtvirtinantį juridinę reikšmę turinčią informaciją, kuri pagal savo pobūdį ir reikšmę yra teisės, pareigos, teisinio santykio atsiradimo, pasikeitimo ar pasibaigimo įrodymas, taip pat juridinių faktų ar juridinę reikšmę turinčių aplinkybių įrodymas; arba įrašą, kurį panaudojus sukeliama ar gali būti sukelti fiziniam, juridiniam asmeniui ar valstybei teisiškai reikšmingi padariniai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi teismų praktika dokumento sąvoką sieja su juridinę reikšmę turinčios informacijos įforminimo šaltiniu, kuriame esanti informacija reikšminga ne tik valstybės ir savivaldos institucijų normaliai veiklai, bet ir privačių asmenų santykiams, jei juose įtvirtinta informacija turi įtakos juridinių faktų atsiradimui, pasikeitimui ar pasibaigimui (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pažymėtina, kad šiuo metu plėtojama teismų praktika yra prisitaikiusi prie naujų gyvenimo realijų, dokumentą suprasdama ne tik tradicine, bet ir elektronine forma (Lietuvos

Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Viena vertus, dokumento sąvokos plėtojimas teismų praktikoje yra išsamus ir nekeliantis abejonių, antra vertus, dėl skyriuje „2.1. Objektas“ išsakytų argumentų dokumento samprata yra per daug plačiai traktuojama, kas reiškia perteklinį baudžiamosios atsakomybės taikymą, kada dalyku laikomi dokumentai, egzistuojantys privatinųjų santykių sferoje, kai tuo tarpu, vadovaujantis BK XLIII skyriaus pavadinimu, šiame magistro darbe analizuojamos nusikalstamos veikos objektas yra valdymo tvarka. Taigi pats skyriaus pavadinimas (nusikaltimo objektas) suponuoja, kad minimo nusikaltimo dalykas yra dokumentai, turintys reikšmę normaliai valstybės ar savivaldos institucijų veiklai (Aidukas, 2003, p. 19). Atkreiptinas dėmesys į tai, kad BK, galiojęs iki 2003 m. gegužės 1 d., nusikalstamos veikos – dokumento suklastojimo ar suklastoto dokumento realizavimo ar panaudojimo – dalyku, kaip ir šiuo metu galiojantis BK (šio magistro darbo autoriaus nuomone), taip pat įtvirtinto oficialųjį dokumentą. Šiuo metu galiojančiame baudžiamajame įstatyme pasirinkta įtvirtinti abstrakčią dokumento sąvoką, neįtvirtinus jos turinio. Vienu požiūriu, tai galėtų suponuoti įstatymo leidėjo vangumą įsigilinti į teisėkūros procesą, kada dokumento samprata paliekama plėtoti teismų praktikai (Sinkevičius, 2003, p. 99); kitu požiūriu, toks įstatymų leidėjo pasirinkimas paaiškinamas egzistuojančia plačia dokumentų rūšių (tiek oficialių, tiek privačių) variacija bei nenorėjimu „užkrauti“ BK 300 straipsnio dispozicijos; trečiu požiūriu, įstatymų leidėjas BK XLIII skyriaus pavadinime įtvirtindamas objektą – valdymo tvarką, šiame darbe aptariamose nusikalstamos veikos dalyką susiejo tik su oficialiais dokumentais, todėl nematė pagrindo detalizuoti dalyko BK 300 straipsnio dispozicijoje. Visgi manytina, kad įstatymų leidėjas, vadovaujantis *nullum crimen sine lege* principu, iš kurio išplaukia aiškumo reikalavimas baudžiamajai teisei (Veršekys, 2012a, p. 210), privalėjo pateikti detalesnę dokumento sąvokos apibrėžimą, siekiant išvengti skirtingo įstatymo traktavimo.

Įstatymų leidėjas taip pat nėra pateikęs netikro ar tikro suklastoto dokumento sąvokų apibūdinimų, tačiau čia didesnių problemų nekyla. Savaimė suprantama, jog žodžiai „netikras“ ar „suklastotas“ asocijuojasi su tikrovės neatitinkančia informacija. BK komentare šios sąvokos apibrėžiamos detalčiau: netikru dokumentu laikant materialaus klastojimo būdu kaltininko sukurtą dokumentą kito asmens vardu, kurio turinį sudaro objektyvios tikrovės neatitinkanti informacija; suklastotu dokumentu laikant tikrą dokumentą, kurio turinyje įtvirtinama (tiek dalinio materialaus, tiek intelektualaus klastojimo būdais) objektyvios tikrovės neatitinkanti informacija (Abramavičius, 2010, p. 513-514). Šiame kontekste tikru laikomas toks dokumentas, kurį surašo (ir (ar) pasirašo) asmuo turintis teisę atlikti tokį veiksma (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio

18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Panašiai, tikro suklastoto bei netikro dokumentų sampratas aiškina teismų praktika, išskirdama esminį požymį – tokie dokumentai privalo būti tinkami melagingam faktui paliudyti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pažymėtina, kad teismų jurisprudencijoje pateikiamas beveik analogiškas netikro ir suklastoto dokumento suvokimas, t. y. tik netikro dokumento atveju išskiriamas papildomas „panašumo į tikrą dokumentą“ požymis, o suklastoto tikro dokumento atveju definicija išlieka tokia pati, kaip apibrėžta BK komentare – tikras dokumentas, kurio turinį sudaro melaginga informacija (pavyzdžiui, objektyvios tikrovės neatitinkančių faktų įtvirtinimas, rekvizitų pakeitimas (datos, parašo ir pan.) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-263-788/2022).

Pastarųjų ketverių metų Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika rodo, kad dažniausiai nusikalstamos veikos – dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu – įtvirtintos BK 300 straipsnio 1 dalyje, dalyku pripažįstami: kasos pajamų ir išlaidų orderių kvitai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje); PVM ir kitos sąskaitos faktūros (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168-594/2023; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje); nekilnojamųjų daiktų kadastrinės bylos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje); įvairios pirkimo-pardavimo sutartys (akcijų pirkimo-pardavimo sutarys (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje), technikos pirkimo-pardavimo sutartys (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje), metalo laužo pirkimo-pardavimo sutartis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje), transporto priemonės pirkimo-pardavimo sutartis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taip pat išskirtini teismų praktikoje pripažįstami minėtos nusikalstamos veikos dalyko įdomesni pavyzdžiai: uždarnosios akcinės bendrovės (toliau – UAB) vadovo suklastoti vienintelio akcininko sprendimai, juose įtvirtinant melagingą informaciją apie UAB valdybos narių paskyrimą ar atšaukimą, t. y. kaltininkas valdybos nariais paskyrė tik su juo susijusias bylas nagrinėjusius teisėjus ir prokurorą prieš jų valią (jiems nežinant) bei pažeisdamas įstatyminių

reguliuojamą (Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas, 2000), taip siekdamas panaudoti šiuos netikrus faktus baudžiamuosiuose procesuose bei vilkinti bylų išnagrinėjimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje); suklastoti bendrovės vidaus dokumentai: darbuotojų saugos ir sveikatos instruktavimų darbo vietoje registravimo žurnalas, granuliavimo preso techninis pasas ir naudojimo instrukcija, darbuotojų registravimo kortelė dėl darbuotojų susipažinimo su atmintinėmis, siekiant sukurti tokią vienas kitą patvirtinančių bendrovės vidaus dokumentų visumą, kad ikiteisminį tyrimą atliekantiems pareigūnams nekiltų abejonių, jog bendrovėje tinkamai realizuojami teisės aktais nustatyti darbų saugos ir sveikatos reikalavimai, darbuotojai tinkamai supažindinami su reikalavimais dėl darbo su didesnio pavojingumo šaltiniu saugos (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje); suklastotas didelio meistriškumo grupės treniruočių planavimo ir apskaitos žurnalas, pagal kurio įrašus buvo apskaičiuojamas trenerių atlyginimas už darbą su didelio meistriškumo grupe (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje); policijos pareigūno suklastotas pranešimas Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Organizuoto nusikalstamumo tyrimo valdybos viršininkui, kuriame nurodyta tikrovės neatitinkanti informacija apie rastų narkotinių medžiagų (kokaino) kiekį, siekiant pasisavinti dalį rastų narkotinių medžiagų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi, vadovaujantis teismų praktika, BK 300 straipsnio 1 dalyje įtvirtintos veikos dalyku gali būti pripažįstami įvairiausi dokumentai, sukeltys atitinkamus teisinius padarinius įvairiose visuomeniniuose santykiuose.

Verta paminėti, jog tam tikrais atvejais BK 300 straipsnio norma (dalyko atžvilgiu) konkuruoja su kitomis baudžiamajame įstatyme įtvirtintomis nusikalstamomis veikomis. Pavyzdžiui, BK 213 straipsnyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už vertybinių popierių suklastojimą ar disponavimą suklastotais vertybiniais popieriais, BK 220 straipsnyje – už neteisingų duomenų įrašymą į mokesčių deklaracijas ar ataskaitas, BK 222 straipsnyje – už apgaulingą finansinės apskaitos tvarkymą ir pan. Tokiais atvejais straipsnių konkurencija sprendžiama, vadovaujantis *lex specialis derogat legi generali*¹² taisykle (Abramavičius, 2010, p. 512). Taip pat pažymėtina, kad tam tikros veikos, susijusios su dokumento suklastojimu ar tokio dokumento panaudojimu, užtraukia administracinę, o ne baudžiamąją atsakomybę (pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodekso

¹² Principas *Lex specialis derogat legi generali* padeda išspręsti dviejų ar daugiau teisės normų konkurenciją, t. y. jeigu skirtingos teisės normos reglamentuoja tuos pačius teisinius santykius, pirmenybė teikiama specialiajai normai (Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2008 m. kovo 15 d. nutarimas).

(toliau – ir ANK) 55–58 straipsniai, 75 straipsnio 3 ir 4 dalys, 100 straipsnis, 148 straipsnio 1 dalis, 158 straipsnis, 187 straipsnio 2, 4 dalys, 193 straipsnis, 221 straipsnio 1 dalis, 513 straipsnis ir kt.) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. sausio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Todėl baudžiamąjį įstatymą taikančiam subjektui būtina patikrinti ar nėra specialaus straipsnio, numatančio baudžiamąją atsakomybę, už tam tikros dokumento rūšies suklastojimą ar disponavimą ne tik BK, bet ir ANK.

Apibendrinant, kas išdėstyta, BK 300 straipsnio dispozicijos bei BK XLIII skyriaus pavadinimo lingvistinė analizė leidžia daryti prielaidą, kad šiame magistro darbe analizuojamos nusikalstamos veikos, dalykas yra visi teisinės pasekmės sukeltantys dokumentai, kuriuos suklastojus ar jais disponuojant yra kėsinamasi į normalią valstybės ir jos savivaldos institucijų veiklą. Būtina paminėti, kad dokumentą apibrėžia ne jo forma ar informacijos įtvirtinimo būdas, bet galimybė identifikuoti bei perkelti laike ir erdvėje dokumente įtvirtintą informaciją, kuri pasireiškia žmogui suprantama bet kokių ženklų sistema. Galiausiai netikras dokumentas suprantamas, kaip visiško materialaus klastojimo būdu sukurtas dokumentas kito asmens vardu, kurio turinį sudaro objektyvios tikrovės neatitinkanti informacija. Tuo tarpu suklastotas tikras dokumentas suprantamas, kaip tiek dalinio materialaus, tiek intelektualaus klastojimo būdais pakeistas tikras dokumentas, kurio turinį sudaro objektyvios tikrovės neatitinkanti informacija.

2.3. Objektyvieji požymiai

Kiekviena nusikalstama veika pasižymi savitu objektyviuoju sudėties elementu – veika. Jos požymiai visada pasireiškia per tam tikras kategorijas: pavojingumą, nes veika kėsinamasi į baudžiamojo įstatymo saugomus gėrius ar keliama grėsmė kilti padariniams; priešingumą teisei, t. y. baudžiama tik už tai, kas buvo uždrausta veikos padarymo metu (Švedas *et al.*, 2019, p. 203). Šiuo metu galiojanti BK 300 straipsnio 1 dalies redakcija numato baudžiamąją atsakomybę už: 1) netikro dokumento pagaminimą; 2) tikro dokumento suklastojimą; žinomai netikro ar žinomai suklastoto dokumento 3) laikymą, 4) gabenimą, 5) siuntimą, 6) panaudojimą, 7) realizavimą. Taigi 1 dalyje numatytos septynios alternatyvios veikos, kurios nėra siejamos su žalingų padarinių kilimu, t. y. nusikalstamos veikos sudėtis yra formali. Taip pat nekyla abejonių, kad BK 300 straipsnyje įtvirtintos veikos yra pavojingos dėl „2.1. Objektas“ skyriuje nurodytų argumentų.

BK 300 straipsnio 1 dalies dispozicijoje nurodyti požymiai suformuluoti kaip alternatyvūs, todėl baudžiamajai atsakomybei pakanka, kad būtų padaryta bent viena iš šiame BK straipsnyje nurodytų veikų, tačiau nuosprendyje privaloma tiksliai nustatyti, kuri

iš BK 300 straipsnio dispozicijoje nurodytų veikų atliko kaltinamasis, t. y. negalima preziumuoti kitų alternatyvių veikų padarymo, kurių padarymo faktas neįrodytas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-251-594/2022).

Toliau analizuojant dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu nusikalstamos veikos sudėties požymius, būtina išaiškinti, kaip suprantama kiekviena iš alternatyvių veikų. Netikro dokumento pagaminimas suprantamas, kaip visiškai naujo žinomai melagingo dokumento pagaminimas, kai asmuo neturėdamas tam teisės visą dokumentą, kurio turinį sudaro objektyvios tikrovės neatitinkanti informacija, surašo, atspausdina ar kitokiais būdais sukuria, kaip autentišką (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi teismų praktikoje, pagaminimo atveju, pripažįstamas visiškas materialus dokumento suklastojimas. Tikro dokumento suklastojimu laikytini tokie atvejai, kada kaltininkas fizinėmis pastangomis (keičia tekstą, datą, klastoja parašus) arba intelektinėmis pastangomis (įrašomi į tikrą dokumentą melagingi įrašai, kiti tikrovės neatitinkantys duomenys) pakeičia tikrame dokumente užfiksuotą informaciją (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šiuo atveju galimas dalinis materialus suklastojimas arba intelektualus dokumento suklastojimas. Dalinio materialaus suklastojimo atveju kaltininkas neturėdamas teisės pakeičia autentiško dokumento formą ir (ar) turinį melaginga informacija, o intelektualaus dokumento suklastojimo atvejais asmuo: objektyvios tikrovės neatitinkančią informaciją įtvirtina, turėdamas tam teisę surašyti, atspausdinti ar kitaip pagaminti tam tikrus dokumentus; arba kito asmens į dokumentą įtrauktą melagingą informaciją, turėdamas tokią teisę, patvirtina parašu, antspaudu arba kitokiu būdu (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Netikro ar suklastoto dokumento panaudojimas suprantamas, kaip tokio dokumento pateikimas įmonei, įstaigai, organizacijai, pareigūnui ar kitam asmeniui, t. y. tokio dokumento paleidimas į teisinę apyvartą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje) (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 515). Netikro ar suklastoto dokumento laikymas suprantamas, kaip BK 300 straipsnio dalyko turėjimas savo žinioje (valdymas), nesvarbu kokioje vietoje (gyvenamojoje patalpoje, sandėlyje, darbovietėje, drabužiuose ir t. t.) (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 514). Netikro ar suklastoto dokumento gabenimas suprantamas, kaip minėtų dokumentų perkėlimas iš vienos vietos į kitą, kuris įmanomas įvairiomis transporto priemonėmis (sausumo, vandens, oro) arba nešant (krepšyje, rankinėje, kišenėje ir pan.) (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 514). Netikro ar suklastoto dokumento siuntimas suprantamas, kaip tokio dokumento perdavimas

atitinkamam adresatui paštu, elektroniniu paštu, faksu, kitomis ryšio priemonėmis, naudojantis kurjerio ar kitų asmenų paslaugomis ir pan. (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 514). Netikro ar suklastoto dokumento realizavimas suprantamas, kaip atlygintinis ar neatlygintinis netikro arba suklastoto dokumento perdavimas naudotis juo kitiems asmenims (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pažymėtina, kad netikro ar suklastoto tikro dokumento realizavimo forma ar perleidimo atlygintinumas neturi reikšmės kvalifikuojant veiką (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 515).

BK 300 straipsnio 1, 2 dalyse įtvirtintos sudėtys yra formalios, nes veikos baigtumas nėra siejamas su kilusiais padariniais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Todėl dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu veika, 1 ir 2 dalių atžvilgiu, laikoma baigta, kai yra padaroma viena iš aukščiau minėtų alternatyvių veikų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-28-303/2017): pagaminus netikrą dokumentą ar suklastojus tikrą dokumentą veika laikoma baigta, pirmuoju atveju, nuo dokumento sukūrimo momento, antruoju atveju, atlikus visus būtinus veiksmus, kurių dėka suklastojamas dokumentas; netikro ar suklastoto dokumento laikymo atveju – nuo dokumento turėjimo bet kurioje vietoje pradžios, gabenimo atveju – nuo dokumento transportavimo ar nešimo pradžios, siuntimo atveju – nuo išsiuntimo pradžios, neatsižvelgiant į tai, ar dokumentas pasiekė adresatą, panaudojimo atveju – nuo dokumento paleidimo į teisinę apyvertą momento, realizavimo atveju – nuo to momento, kai dokumentas patenka trečiojo asmens žinion (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 515) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šiame kontekste svarbu aptarti, kaip turėtų būti kvalifikuojama veika, kai asmuo suklastojo dokumentą norėdamas jį panaudoti, tačiau nebespėjo suklastoto dokumento panaudoti dėl nuo jo valios nepriklausančių aplinkybių (pavyzdžiui, buvo sulaikytas pareigūnų). Akivaizdu, kad dokumento suklastojimas ir suklastoto dokumento panaudojimas yra alternatyvūs ir vienas kitam priešingi veiksmai, kurie atitinka to paties BK 300 straipsnyje nurodytos nusikalstamos veikos objektyviusius požymius. Todėl tarp minėtų veiksmų egzistuojant tam tikram ryšiui, t. y. suklastojant dokumentą ir jį vėliau panaudojant pagal bendrą sumanymą ir siekiant to paties tikslo (egzistuojant vieningai tyčiai), tokių veiksmų padarymas kvalifikuojamas kaip pavienė tęstinė veika (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-788/2021) (Teismų praktikos nagrinėjant baudžiamąsias bylas..., 2016, p. 2). Analogiškai turėtų būti vadovaujama kaltininkui suklastojus dokumentą, tačiau nespėjus jo panaudoti (esant bendram sumanymui), nes pastarasis suvokė daręs vieną tęstinę veiką

bei atliko vieną iš alternatyvių BK 300 straipsnyje įtvirtintų veikų – dokumento suklastojimą. Todėl tokios veikos papildomai nereikia kvalifikuoti kaip pasikėsینimo pagal BK 22 straipsnį, nes ji laikoma baigta. Tačiau jei kaltininkas neturėtų vieningos tyčios (dėl kiekvieno veiksmo egzistuoūtų savarankiška tyčia) dėl aukščiau minėtų veikų, tai: pirmuoju atveju, jo veiksmai būtų kvalifikuojami pagal BK 300 straipsnio atitinkamas dalis, kaip nusikalstamų veikų sutaptis (suklastojus dokumentą ir panaudojus dokumentą); antruoju atveju – pagal BK 300 straipsnio atitinkamas dalis, kaip nusikalstamų veikų sutaptis, papildomai nurodant BK 22 straipsnį už pasikėsینimą panaudoti suklastotą dokumentą (suklastojus dokumentą ir pasikėsینant panaudoti dokumentą) (Teismų praktikos nagrinėjant baudžiamąsias bylas..., 2016, p. 26, 28).

Pažymėtina, kad BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 207 straipsnyje buvo įtvirtintos tik suklastoto dokumento surašymo, dokumento suklastojimo, suklastoto dokumento realizavimo ar panaudojimo veikos. Laikymo, gabenimo bei siuntimo veikos nei BK, galiojusiame iki 2003 m. gegužės 1 d., nei pirminėje BK 300 straipsnio 1 dalies redakcijoje (galiojusioje iki 2006 m. vasario 11 d.) nebuvo numatytos. Nors vėlesnė BK 300 straipsnio 1 dalies redakcija (galiojanti nuo 2006 m. vasario 11 d.) buvo papildyta, minėtomis veikomis, tačiau už netikro ar suklastoto dokumento įgijimą vis dar nėra baudžiama. Anot D. Prankos, tokią situaciją galime vertinti, kaip įstatyminio reguliavimo spragą, kadangi gyvenime galimos tokios situacijos, kada asmuo tik įgyja suklastotą ar netikrą dokumentą, nespėdamas atlikti kitų BK 300 straipsnio 1 dalyje nurodytų veikų, pavyzdžiui, kriminalinės operacijos metu teisėsaugos pareigūnai sulaiko asmenį, įgijusį netikrą ar suklastotą dokumentą, tačiau dar nespėjęs tokio dokumento užvaldyti (Pranka, 2016, p. 61, 71). Tokia įstatymo leidėjo valia kelia tam tikrų abejonių, nes lygiagrečiai lyginant veikas – netikro ar suklastoto dokumento laikymą, gabenimą, siuntimą, panaudojimą ar realizavimą, su įgijimo veika yra pažeidžiamas tas pats baudžiamuoju įstatymu saugomas gėris – normali dokumentų apyvarta – t. y. įgyjant suklastotą ar netikrą dokumentą keliama grėsmė, jog toks dokumentas vėliau bus panaudotas siekiant neteisėtų tikslų. Pats įgijimo faktas suponuoja tam tikrą asmens pavojingumą visuomenei, visgi, daugumai doriems, įstatymų besilaikantiems piliečiams nekiltų idėja tokio pobūdžio dokumentais disponuoti. Verta paminėti, kad netikro ar suklastoto dokumento įgijimas yra kitų nusikalstamų veikų prielaida, t. y. jei asmuo pats negeba suklastoti dokumento, ar neturi tam įrankių, priemonių, prietaisų, medžiagų ir pan. teisės pažeidėjas minėtus dokumentus įgis iš kitų asmenų, po ko seks arba laikymo, arba gabenimo, arba siuntimo, arba panaudojimo, arba realizavimo veikos. Taigi tam tikrais atvejais pirmasis veiksmas yra netikro ar suklastoto dokumento įgijimas, po ko gali sekti kitos BK 300 straipsnio 1

dalyje numatytos veikos. Pažymėtina, kad panašios kitų baudžiamojo įstatymo straipsnių dispozicijos, kurios numato alternatyvias veikas: laikymą, gabenimą, siuntimą ir pan., taip pat numato, kaip vieną iš veikų – neteisėtą atitinkamos nusikalstamos veikos dalyko įgijimą (pavyzdžiui, BK 198, 198², 199², 204, 213, 214, 253, 256, 259 straipsniai). Remiantis tuo, kas išdėstyta, šio magistro darbo autoriaus nuomone, įstatymų leidėjas nepagrįstai nenumatė alternatyvaus objektyviojo požymio – neteisėto įgijimo, todėl siūlytina papildyti BK 300 straipsnio 1 dalį, analogiškai 2 ir 3 dalis, minėtu nusikalstamos veikos sudėties požymiu.

Dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu veika neretai yra kitų nusikalstamų veikų palydovas. T. y. šiame magistro darbe aptariama nusikalstama veika tam tikrais atvejais pasitelkiama atliekant kitas teisei priešingas veikas (pavyzdžiui, sukčiavimą, turto pasisavinimą ar išvaistymą, kontrabandą). Todėl yra svarbu žinoti, kaip nusikalstamų veikų sutapties atveju tinkamai kvalifikuoti BK straipsnius. Teismų praktikoje dažnai dokumento suklastojimas ir suklastoto dokumento panaudojimas atliekamas, kaip vienas iš galimų sukčiavimų būdų (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Tokiu atveju kasacinis teismas yra pateikęs 2 galimus kvalifikavimo variantus: 1) jei kaltininkas pats pagamino netikrą dokumentą ar suklastojo tikrą dokumentą ir jį pateikęs kaip apgaulės priemonę įgijo svetimą turtą, turtinę teisę, išvengė turtinės prievolės ar ją panaikino, jo veika kvalifikuojama pagal BK 182 ir 300 straipsnių atitinkamose dalyse nustatytų nusikalstamų veikų sutaptį, tačiau 2) jei kaltininkas tik panaudojo netikrą ar suklastotą tikrą dokumentą (tačiau tokio dokumento nesukūrė), jo veika kvalifikuojama tik pagal 182 straipsnio atitinkamą dalį, nes suklastoti dokumentai panaudojami kaip priemonė turtinei naudai gauti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Analogiškos kvalifikavimo taisyklės numatytos kontrabandos atveju, t. y. 1) jei asmuo suklastoja dokumentus, reikalingus muitinės procedūrai atlikti, ir juos panaudoja, taip išvengdamas muitinės kontrolės, jo veika kvalifikuojama pagal BK 199 ir 300 straipsnių atitinkamose dalyse nustatytų nusikalstamų veikų sutaptį (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 516), 2) jei asmuo tik panaudoja minėtus suklastotus dokumentus (tačiau jų nesukuria), taip išvengdamas muitinės kontrolės, jo veika kvalifikuojama tik pagal 199 straipsnio atitinkamą dalį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Turto pasisavinimo ar išvaistymo atveju kasacinio teismo praktikoje pateikiama šiek tiek kitokia kvalifikavimo taisyklė, t. y. nesvarbu ar kaltininkas pats sukūrė suklastotą dokumentą ir jį panaudojo, ar tik panaudojo suklastotą dokumentą

(bet pats nesukūrė suklastoto dokumento), taip pasisavindamas arba išvaistydamas patikėtą ar jo žinioje buvusį turtą ar turtinę teisę, jo veika visada kvalifikuojama pagal nusikalstamų veikų sutaptį – pagal BK 300 ir 183 arba BK 300 ir 184 straipsnius (Teismų praktikos turto pasisavinimo ir turto..., 2015, p. 36) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Taip pat svarbu atskirti dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu nuo antspaudo, spaudo ar blanko suklastojimo (BK 301 straipsnio) ir antspaudo, spaudo ar dokumento sugadinimo (BK 303 straipsnio). BK 301, 303 straipsniai, kaip ir BK 300 straipsnis, įtvirtinti BK XLIII skyriuje, taigi minėtų nusikalstamų veikų objektas – valdymo tvarka – tapatus. BK 301 straipsnyje įtvirtintos veikos sudėties objektyviąją pusę sudaro beveik analogiški požymiai, kaip ir BK 300 straipsnyje. Skiriasi tik dalykas (BK 301 straipsnyje įtvirtintos veikos dalykas yra fizinio ar juridinio asmens antspaudas¹³, spaudas¹⁴ ar griežtosios atsakomybės blankas¹⁵ (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 519), o BK 300 straipsnio – dokumentas) ir tuo, kad BK 301 straipsnyje nėra įtvirtintų laikymo, gabenimo, siuntimo objektyviųjų požymių. Pažymėtina, kad BK 301 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos dalykas nėra antspaudų ar spaudų atspaudai dokumentuose, todėl dokumentuose esančių antspaudų, spaudų ar blankų tekstų pakeitimas kvalifikuojamas pagal BK 300 straipsnį (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 520, 521). Tačiau jei asmuo pakeičia (iškreipia) informacinio pobūdžio žymas antspaude ar spaude, ar standartinius įrašus, kurie būna blanke pagal jo formai keliamus reikalavimus, pastarojo veika, vadovaujantis teismų praktika, turėtų būti kvalifikuojama pagal BK 301 straipsnį (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Todėl, šio magistro darbo autoriaus nuomone, esminis kriterijus atskiriantis BK 300 ir 301 straipsniuose įtvirtintas nusikalstamas veikas yra dalykas. T. y. jei suklastojama dokumente esama informacija, tokiu atveju veika kvalifikuojama pagal BK 300 straipsnį, o jei suklastojama tik antspaudą, spaudą ar blanką sudaranti informacija – BK 301 straipsnį. Tačiau jei suklastojant tikrą ar pagaminant netikrą dokumentą yra pasinaudojama

¹³ Pagal Lietuvos Respublikos antspaudų apyvartos įstatymo (toliau ir – AAI) 2 straipsnį: „Antspaudas – įtaisas, kuriuo įspaudžiant reljefą arba dažais daromos apskritimo formos žymos su Lietuvos valstybės herbu arba savivaldybės herbu ar be jų ir su fizinio, juridinio asmens, kitos organizacijos ar jos padalinio rekvizitais“ (Lietuvos Respublikos antspaudų apyvartos įstatymas, 2002).

¹⁴ Spaudas – įtaisas, kurio paskirtis yra deformavimo būdu arba dažais daryti bet kokios formos (išskyrus apskritimo) informacinio pobūdžio žymas. Paprastai spaudu ant dokumentų dedama žyma su specialiu įrašu ar vieta įrašui (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 519).

¹⁵ Blankas – tai nustatyto formato popieriaus lapas, kuriame išspausdintas valstybinės ar visuomeninės įstaigos ar organizacijos arba privačios įmonės pavadinimas, kiti rekvizitai, ar atspausdinta teksto dalis. Blankas yra skirtas dokumento tekstui įrašyti. Griežtos atsakomybės blankai yra viena iš blankų rūšių, paprastai turintys seriją ir numerį, kuriuose surašyti standartiniai punktai bei jų tekstai ir palikta tuščios vietos individualiems tekstams bei reikiamiems duomenims įrašyti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

suklastotu tikru ar pagamintu netikru antspaudu, spaudu ar griežtosios atskaitomybės blanku, tai visa veika kvalifikuojama pagal BK 300 straipsnį esant visumos ir dalies konkurencijai. Toliau analizuojant BK 300 ir 303 straipsnių atskyrimo klausimą, pažymėtina, kad BK 303 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos dalyku gali būti tikri (nesuklastoti) antspaudai, spaudai, dokumentai ar griežtos atskaitomybės blankai (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 531), o objektyviuoju požymiu – minėto dalyko sunaikinimas, sugadinimas ar paslėpimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Dokumento sunaikinimo ar paslėpimo atveju nekyla abejonų, kad veika turi būti kvalifikuojama pagal BK 303 straipsnį, o ne BK 300 straipsnį. Tačiau dokumento sugadinimo atveju gali kilti abejonų kokį BK straipsnį taikyti, nes lingvistiškai vertinant, pastaroji sąvoka gali reikšti ir dokumento suklastojimą. Remiantis baudžiamojo kodekso komentaru bei tuo, kad BK 303 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos dalyku gali būti tik tikras dokumentas, darytina išvada, jog dokumento sugadinimas reiškia – tikro dokumento pakeitimą, dėl ko pastarojo nebeįmanoma panaudoti pagal tiesioginę paskirtį (informacijos saugojimo, jos perkėlimo laike ir erdvėje), t. y. nebeįmanoma identifikuoti dokumente buvusios informacijos (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 532). Todėl, šio magistro darbo autoriaus nuomone, esminis kriterijus, atskiriantis BK 300 ir 303 straipsniuose įtvirtintas nusikalstamas veikas, yra subjektyviųjų požymių turinys. T. y. BK 300 straipsnio kontekste siekiama suklastoti dokumentą (įtvirtinti melagingą informaciją), o BK 303 straipsnio kontekste siekiama sugadinti dokumentą (pavyzdžiui, suplėšant, sudeginant ir kt.), dėl ko būtų neįmanoma identifikuoti buvusios informacijos.

Apibendrinant galima teigti, kad BK 300 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos pagrindinė sudėtis yra formalioji, numatanti septynias alternatyvias veikas, kurių baigtumo momentas siejamas ne su padarinių kilimu, o su minėtų veikų atlikimo momentu. Pažymėtina, kad BK 300 straipsnyje įtvirtinta tiek materialioji, tiek intelektualioji dokumento suklastojimo veika. Galiausiai, šio magistro darbo autoriaus nuomone, įstatymų leidėjui nenumačius alternatyvaus objektyviojo požymio – neteisėto įgijimo – egzistuoja teisinė spraga, t. y. nėra baudžiama už suklastoto dokumento įgijimą, todėl siūlytina papildyti BK 300 straipsnio 1, 2 ir 3 dalis, minėtu nusikalstamos veikos sudėties požymiu.

2.4. Subjektas

Kiekvienos nusikalstamos veikos būtinas (privalomasis) sudėties elementas yra subjektas, apimantis tam tikrų nusikalstamos veikos požymių grupę: subjektą siaurąja prasme (asmenį, padariusį nusikalstamą veiką), baudžiamosios atsakomybės kilimo amžiaus ribą, pakaltinamumą, specialius subjekto požymius (Švedas *et al*, 2019, p. 174, 175), kurie detalizuojami BK bendrosios dalies straipsniuose¹⁶.

Pagal šiuo metu galiojančią BK redakciją dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu veikos subjektas yra pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas (BK 17, 18 straipsniai) fizinis asmuo, sulaukęs 16 metų amžiaus (BK 13 straipsnis). Už BK 300 straipsnyje įtvirtintos veikos padarymą taip pat atsako ir juridinis asmuo (BK 300 straipsnio 4 dalis). BK, galiojęs iki 2003 m. gegužės 1 d., taip pat numatė pakaltinamo, 16 metų amžiaus sulaukusio asmens baudžiamąją atsakomybę už dokumento suklastojimą ar suklastoto dokumento realizavimą ar panaudojimą, tačiau nenumatė juridinio asmens atsakomybės.

Pažymėtina, kad anksčiau galiojęs BK, numatė specialaus subjekto – valstybės pareigūno ar valstybės tarnautojo – baudžiamąją atsakomybę už oficialių dokumentų suklastojimą (BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 289 straipsnis). Taigi minėtos nusikalstamos veikos sudėties požymis buvo pareigūno pasinaudojimas savo tarnybine padėtimi. Šiuo metu galiojantis BK neišskiria specialiojo subjekto, dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu kontekste, t. y. apsiribojama bendruoju subjektu, kuris atitinka bendrojoje dalyje numatytas sąlygas baudžiamajai atsakomybei kilti. Tačiau BK 228 straipsnyje įtvirtinta valstybės tarnautojo ar jam prilygstančio asmens piktnaudžiavimo, jei dėl to kilo didelė žala, nusikalstama veika. Čia galime išvelgti tam tikrą problematiką, t. y. kaip kvalifikuoti veiką jei valstybės tarnautojas, pasinaudodamas tarnybine padėtimi, suklastoja dokumentą ar disponuoja suklastotu dokumentu ir taip padaro didelės žalos. Vienu atveju, galėtume teigti, kad BK 228 straipsnis yra specialioji norma BK 300 straipsnio 3 dalies atžvilgiu, nes numato specialųjį subjektą (valstybės tarnautoją), o piktnaudžiavimas tarnybine padėtimi ar viršijimas įgaliojimų gali apimti dokumentų suklastojimą ar disponavimą suklastotais dokumentais. Kitu atveju, galėtume teigti, kad BK 300 straipsnio 3 dalies norma yra specialioji, nes detalizuoja piktnaudžiavimo tarnybine padėtimi bei įgaliojimų viršijimo veikas, nurodydamas

¹⁶ BK 13 straipsnis nurodo amžiaus ribą, nuo kurio asmuo atsako pagal baudžiamuosius įstatymus; BK 18 straipsnis nurodo negalimumą patraukti baudžiamojon atsakomybėn nepakaltinamą asmenį, kadangi pastarasis dėl psichinių trūkumų negeba suvokti savo veiksmų pavojingumo bei jų valdyti; BK 20 straipsnis nurodo juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygas.

dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu veikas. Iš pirmo žvilgsnio galime susidaryti įspūdį, kad susiduriame su normų konkurencija ar net kolizija. Visgi, šios dvi minėtos nusikalstamos veikos, įtvirtintos BK 300 straipsnio 3 dalyje ir 228 straipsnyje yra visiškai skirtingos (savarankiškos), t. y. šių normų skirtingumą lemia objektas (BK 300 straipsnio atveju objektas yra normali dokumentų apyvarta, BK 228 straipsnio atveju – valstybės tarnybos autoritetas ir viešieji interesai); o didelės žalos požymis pagal turinį (BK 300 straipsnio ir BK 228 straipsnio prasmėmis) yra skirtingas, pavyzdžiui, jei suklastojus dokumentą ar juo disponuojant nėra padaroma didelė žala, tai nereiškia, kad didelės žalos nėra ir piktnaudžiavimo atveju ir atvirkščiai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Iš to seka, kad valstybės tarnautojo dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu kvalifikuojamas iš sutapties (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2023 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje) pagal: BK 228 straipsnio atitinkamą dalį ir BK 300 straipsnio 3 dalį, kai atsiradusi didelė žala nustatoma atskirai abiejų nusikalstamų veikų atžvilgiu; BK 228 straipsnio atitinkamą dalį ir BK 300 straipsnio 1 ar 2 dalį, kai atsiradusi didelė žala nustatoma tik piktnaudžiavimo atveju. Šio magistro darbo autoriaus nuomone, valstybės tarnautojas dėl savo užimamų pareigų, neretai turi prieigą prie įvairaus pobūdžio dokumentų, pavyzdžiui, notaras tvirtina įvairius dokumentus, antstolis priiminėja patvarkymus, socialinės darbuotojos teikia išvadas ir t. t. Tokių pareigybių panaudojimas gali tapti priemone intelektualiai ar net materialiai suklastoti dokumentą, teisės pažeidėjams atsiranda galimybės lengviau atlikti minimą veiką, o kiti asmenys, vienaip ar kitaip teisiškai susiję su tokiu dokumentu, gali nesuprasti jo neteisėtumo, pasitikėdami valstybės tarnautoju. Visa tai rodo didesnę pavojingumo laipsnį. Žinoma, tokių subjektų (valstybės tarnautojų) veiką galime kvalifikuoti pagal BK 300 straipsnio 3 dalį, argumentuojant, jog buvo padaryta didelė žala (neturtinė), sumenkinant visuomenės pasitikėjimą valstybės ar savivaldybės institucijų ar juose dirbančių valstybės tarnautojų atžvilgiu ir pan. Tačiau didelės žalos požymį reikia kiekvienu konkrečiu atveju įrodinėti, o jo turinys nėra aiškiai apibrėžtas. Tuo tarpu įtvirtinus specialiojo subjekto – valstybės tarnautojo – kategoriją, teismams būtų paprasčiau kvalifikuoti valstybės tarnautojų padaromas BK 300 straipsnyje nurodytas veikas. Taip pat toks kvalifikuojančio požymio įtvirtinimas, tam tikra prasme, galėtų veikti, kaip bendroji prevencija, siekiant atgrasyti valstybės tarnautojus užsiimti, šiame magistro darbe nagrinėjama nusikalstama veika. Todėl siūlytina papildyti BK 300 straipsnį nauja dalimi arba papildyti BK 300 straipsnio 2 dalį joje įtraukiant naują kvalifikuojantį požymį – valstybės tarnautoją ar jam prilygstantį asmenį, kaip specialųjį subjektą.

Toliau dėstant, BK 300 straipsnyje nurodytos veikos gali būti padaromos tiek pačio kaltininko, tiek pastarajam veikiant per kitus asmenis, nesuvokusius atliekamų veiksmų neteisėtumo, tokiais atvejais, dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu veikos vykdytoju pripažįstamas asmuo, veikęs per kitą subjektą, nesuvokusį neteisėtos veikos pobūdžio (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Pavyzdžiui, vienoje byloje, įmonės direktorė buvo pripažinta, analizuojamos nusikalstamos veikos, vykdytoja, šiai davus nurodymus darbuotojams, nesuvokusiems neteisėtos veikos pobūdžio, parengti tikrovės neatitinkančius tarptautinius važtaraščius bei jų pagrindu parengti PVM sąskaitas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taip pat, tais atvejais, kada kaltininkas pats suklastoja dokumentą ir jį duoda papildyti teisinga informacija ar teisėtai pasirašyti kitiems asmenims, pastariesiems nesuvokiant pirminės informacijos melagingo pobūdžio, už dokumento suklastojimą atsakys pirmasis asmuo, įtvirtinęs melagingą informaciją (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu numatyta ir juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė (BK 300 straipsnio 4 dalis). Pagal BK 20 straipsnio 2 dalį juridinis asmuo atsako už fizinio asmens padarytas nusikalstamas veikas, tik tuo atveju, jeigu yra visos baudžiamajame įstatyme numatytos sąlygos: 1) nusikalstama veika padaryta juridinio asmens naudai arba interesais; 2) veika padaryta fizinio asmens; 3) fizinis asmuo veikė individualiai arba juridinio asmens vardu; 4) fizinis asmuo užėmė vadovaujančias pareigas juridiniame asmenyje, t. y. turėjo teisę atstovauti juridinį asmenį arba priimti sprendimus juridinio asmens vardu, arba kontroliuoti juridinio asmens veiklą. Pagal to paties straipsnio 3 dalį, juridinis asmuo gali atsakyti už nusikalstamas veikas ir tuo atveju, jeigu jas juridinio asmens naudai padarė juridinio asmens darbuotojas ar įgaliotas atstovas BK 20 straipsnio 2 dalyje nurodyto asmens nurodymu ar leidimu arba dėl nepakankamos priežiūros arba kontrolės. Taip pat juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės legitimumą Konstitucijai patvirtino ir Konstitucinis Teismas (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas).

Verta paminėti, kad teismų praktikoje neretai už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu taikoma baudžiamoji atsakomybė juridiniam asmeniui. Pavyzdžiui, vienoje iš bylų buvo konstatuotos visos juridinio asmens baudžiamosios atsakomybės sąlygos, t. y. UAB „S“ buvo teisėtai patraukta baudžiamojon atsakomybėn pagal BK 300 straipsnio 1 dalį, nes buvo įrodyta, kad generalinis direktorius V. J. juridinio asmens naudai ir interesais, siekdamas nuslėpti bendrovės padarytus teisės pažeidimus tvarkant statybines atliekas, išvengti galimos baudos bei leidimo tvarkyti statybines atliekas

praradimo, organizavo ir vadovavo dokumentų suklastojimui bei panaudojo suklastotus dokumentus (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje)¹⁷.

Apibendrinant, galima teigti, kad, BK 300 straipsnio kontekste, subjektu gali būti pripažintas pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas, 16 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo. Taip pat už BK 300 straipsnyje įtvirtintos veikos padarymą gali kilti juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė, jei pastarasis atitinka BK 20 straipsnyje nurodytas būtinausias baudžiamosios atsakomybės sąlygas. Galiausiai, šio magistro darbo autoriaus nuomone, BK 300 straipsnyje turėtų būti įtvirtinta nauja dalis ar papildyta BK 300 straipsnio 2 dalis, joje numatant naują kvalifikuojantį požymį – specialųjį subjektą, taip įtvirtinant aiškesnį teisinį reguliavimą bei sugriežtinant baudžiamąją atsakomybę už valstybės tarnautojų ar jiems prilygstančių asmenų veikas, kada yra suklastojami dokumentai ar disponuojama suklastotais dokumentais.

2.5. Subjektyvieji požymiai

Baudžiamųjų bylų nagrinėjimo metu vienas iš svarbiausių tikslų yra subjektyviojo elemento – kaltės – nustatymas, kas suteikia reikšmingos informacijos apie kaltininko psichinį santykį su daroma nusikalstama veika (Prapiestis, J., Prapiestis, D., 2016, p. 59). Būtina pažymėti, kad Konstitucijos 31 straipsnio 1 dalis reikalauja, jog asmens kaltumas būtų įrodytas įstatymo nustatyta tvarka, norint patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Taigi Lietuvos baudžiamojoje teisėje kaltė nėra preziumuojama, o nusikalstamos veikos sudėties kontekste, yra kiekvienos baudžiamuoju įstatymu uždraustos veikos privalomasis požymis.

Šiuo metu galiojančiame BK įtvirtintos 2 kaltės formos – tyčia ir neatsargumas (BK 14 straipsnis). Tačiau šiame darbe aktuali pirmoji kaltės forma, kadangi dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu gali būti atliktas tik tyčia (BK 16 straipsnio 4 dalis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Kaltės forma – tyčia, taip pat buvo numatyta anksčiau galiojusiame BK (galiojusiame iki 2003 m. gegužės 1 d.). BK 15 straipsnis išskiria dvi tyčios rūšis: tiesioginę ir netiesioginę. Lingvistiškai analizuojant, minėtą straipsnį, galime įžvelgti, kad netiesioginė tyčia yra siejama su padariniais, t. y. tiesioginė tyčia kyla, kai teisės pažeidėjas

¹⁷ Panašios situacijos išspręstos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. kovo 26 d. bei Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. spalio 22 d. nutartyse.

suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, numatė, kad dėl jo daromos veikos gali atsirasti BK numatyti padariniai, ir nors jų nenorėjo, bet sąmoningai leido jiems atsirasti. Taigi netiesioginė tyčia būdinga tik materialiąją sudėtį turinčioms nusikalstamoms veikoms, šiuo atveju, BK 300 straipsnio 3 daliai, numatančiai didelės žalos požymį. Tuo tarpu tiesioginė tyčia gali kilti už bet kokios 300 straipsnio dalies pažeidimą, t. y. tiesioginė tyčia, dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu atveju, inkriminuojama tada, kai kaltininkas suvokė pavojingą nusikalstamos veikos pobūdį, suprato, kad gamina, klastoja ar disponuoja žinomai netikru ar žinomai suklastotu tikru dokumentu, kuris gali sukelti neigiamų teisinių pasekmių, ir norėjo taip veikti (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje), o didelės žalos atveju siekė (norėjo) padarinių (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Verta paminėti, kad teismų praktikoje yra nurodyti tam tikri kriterijai, kuriuos vertinant atskleidžiamas kaltės turinys, t. y.: kaltininko parodymai (jo atliktų veiksmų suvokimas), objektyvieji nusikalstamos veikos požymiai (kaltininko atlikti veiksmai, jų pobūdis, intensyvumas, pastangos juos darant, aplinkybės lėmusios veiksmų padarymą, vieta, laikas, situacija, kuri egzistavo nusikaltimo padarymo metu, kaltininko siekiamas rezultatas) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje); motyvai ir tikslai, nors jie ir nėra privalomi, analizuojamos nusikalstamos veikos, sudėties elementai (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-251-594/2022); kaltininko asmeninės savybės (profesinė ir gyvenimiškoji patirtis) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje) bei kitos bylai reikšmingos aplinkybės.

Pažymėtina, kad BK 300 straipsnio dispozicijoje nėra įtvirtinto reikalavimo, asmeniui inkriminuojant dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu, nustatyti motyvą ar tikslą. Tokio reikalavimo nebuvo ir BK, galiojusiam iki 2003 m. gegužės 1 d. Visgi, teisės doktrinoje, aiškinant minėtos veikos sudėtį, akcentuojama, kad dokumento suklastojimas atliekamas turint tikslą suklaidinti kitus asmenis teisinėje apyvarčioje (Sinkevičius, 2003, p. 102). O A. Tamašauskienės teigimu, dokumentai dažniausiai klastojami siekiant gauti turtinės ar asmeninės naudos (Tamašauskienė, 2004, p. 131). Taip pat motyvo ir tikslo svarbą nustatant asmens kaltę pabrėžia teismų jurisprudencija (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-251-594/2022). Pavyzdžiui, byloje K. A., A. K., V.

S., K. S. buvo kaltinami bendrai: 1) suklastoję sporto ir sveikatingumo prašymą, jame įrašydami melagingą informaciją, bei 2) panaudoję šį suklastotą dokumentą, dėl ko Nacionalinės krepšinio lygos (Toliau – NKL) direktorius, nežinojęs, kad Marijampolės krepšinio klubas nėra reorganizuojamas, minėto suklastoto prašymo pagrindu, vietoj Marijampolės krepšinio klubo į NKL priėmė sporto ir sveikatingumo klubą, kuris perėmė Marijampolės krepšinio klubo teises. Tačiau kasacinis teismas sutiko su pirmos ir antros instancijų teismų išteisinančiais kaltinamuosius sprendimais, o vienas iš tokių Lietuvos Aukščiausiojo Teismo argumentų buvo tai, kad išteisintieji objektyvios tikrovės neatitinkančios informacijos, apie krepšinio klubo reorganizavimą, į prašymą sąmoningai, siekdami suklaidinti NKL vadovybę ir (ar) konferencijos dalyvius, ar turint kitus tikslus, neįrašė (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2018 m. sausio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Verta paminėti, kad pagal tam tikrų užsienio valstybių (pavyzdžiui, Vokietijos, Anglijos, Šveicarijos, Suomijos) baudžiamuosius įstatymus, norint patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn už dokumento suklastojimą, būtina nustatyti tikslo buvimą (Pranka, 2016, p. 69, 70; Aidukas, 2006, p. 11, 12, 13). Šio magistro darbo autoriaus nuomone, subjektyviojo požymio tikslo – siekiant paleisti suklastotą dokumentą į teisinę apyvertą (dokumento suklastojimo atveju) arba suklaidinti kitus asmenis teisinėje apyvartoje (suklastoto dokumento disponavimo atveju) – įtvirtinimas susiaurintų baudžiamosios atsakomybės taikymo ribas. Taip pat, tai padėtų sumažinti dirbtinio kriminalizavimo atvejus, pavyzdžiui, kai asmuo suklastoją dokumentą, padirbdamas parašą dokumente ir pan., norėdamas pasigirti, tačiau neturėdamas jokių tikslų jo išleisti į teisinę apyvertą ar panaudoti siekdamas suklaidinti kitus asmenis teisinėje apyvartoje. Todėl siūlytina į BK 300 straipsnio dispoziciją įtvirtinti reikalavimą nustatyti aukščiau nurodytą tikslo buvimą.

Apibendrinant, BK 300 straipsnyje numatytas nusikaltimas gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia, o kilus padariniams – didelei žalai – ir netiesiogine tyčia. Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas nenumatė motyvų ir tikslų, kaip privalomųjų nusikalstamos veikos sudėties elementų, tačiau šio magistro darbo autoriaus nuomone siūlytina BK 300 straipsnio dispozicijoje įtvirtinti tikslo – siekiant paleisti suklastotą dokumentą į teisinę apyvertą (dokumento suklastojimo atveju) arba suklaidinti kitus asmenis teisinėje apyvartoje (suklastoto dokumento disponavimo atveju) – reikalavimą, taip susiaurint baudžiamosios atsakomybės taikymo ribą.

3. Dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu kvalifikuojantys požymiai

Šiame skyriuje bus aptariami nusikalstamos veikos – dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu – kvalifikuojantys požymiai, įtvirtinti BK 300 straipsnio 1 ir 2 dalyse. T. y. bus analizuojami: konkrečių dokumentų rūšys, už kurių klastojimą ar disponavimą tokiais suklastotais dokumentais įstatymų leidėjas numatė kvalifikuojančią sudėtį; bei didelės žalos ir didelio kiekio (konkrečių dokumentų) labiau kvalifikuojantys požymiai.

BK 300 straipsnio 2 dalyje išskiriamos atitinkamos dokumentų rūšys, kurių suklastojimas ar disponavimas tokiais suklastotais dokumentais siejamas su pavojingesne veika: asmens tapatybės kortelė, pasas, vairuotojo pažymėjimas, valstybinio socialinio draudimo pažymėjimas. Dėl pastarųjų, nekyla didesnių problemų, t. y. šios dokumentų rūšys yra aiškios, o klastojimas minėtų dokumentų ar disponavimas tokios rūšies suklastotais dokumentais pažeidžia valdymo tvarką, kadangi neigiamai yra veikiami normali valstybės ar jos savivaldų veikla. Tiesa, baudžiamasis įstatymas nepateikia šių baudžiamąją atsakomybę kvalifikuojančių aplinkybių (atskirų dokumentų rūšių) apibrėžimo, todėl asmens tapatybės kortelės, paso, vairuotojo pažymėjimo bei valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo sąvokos bus atskleidžiamos analizuojant atitinkamus teisės aktus. Asmens tapatybės kortelės ir paso sampratą pateikia Lietuvos Respublikos asmens tapatybės ir paso įstatymo 3 straipsnis, pagal kurį minimi dokumentai yra Lietuvos Respublikos piliečio asmens dokumentai, patvirtinantys juridinį faktą – asmens tapatybę ir pilietybę bei suteikiantys teisę keliauti į užsienio šalis, kurios pripažįsta asmens tapatybės kortelę ar pasą, kaip kelionės dokumentą (Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelės ir paso įstatymas, 2014). Vadovaujantis Saugaus eismo automobilių keliais įstatymo 2 straipsniu (Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas, 2000) bei įsakymo „Dėl motorinių transporto priemonių vairuotojo pažymėjimų išdavimo taisyklių patvirtinimo“ 2.1.3. punktu (Įsakymas dėl motorinių transporto priemonių vairuotojo pažymėjimų išdavimo taisyklių patvirtinimo, 2008), vairuotojo pažymėjimas, tai asmens tapatybę patvirtinantis dokumentas, kuriuo patvirtinamas juridinis faktas – teisė vairuoti tam tikros kategorijos motorinę transporto priemonę (motorines transporto priemones) bei nurodomos vairavimo sąlygos. Verta paminėti, kad BK 300 straipsnio 2 dalyje nustatytas kvalifikuojantis požymis – socialinio draudimo pažymėjimo suklastojimas ar disponavimas suklastotu tokiu dokumentu, tačiau pagal dabartinį galiojantį reglamentavimą, teisiniai santykiai, susiję su valstybinio socialinio draudimo pažymėjimu, nebeegzistuoja, t. y.

nebegalioja: Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos direktoriaus įsakymai „Dėl valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo išdavimo ir keitimo taisyklių patvirtinimo“¹⁸, „Dėl asmens socialinio draudimo numerio suteikimo, valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo išdavimo ir keitimų taisyklių patvirtinimo“¹⁹, „Dėl apdraustųjų valstybinio socialiniu draudimu priėmimo į darbą tvarkos bei formų patvirtinimo“²⁰; Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimai „Dėl apdraustųjų valstybinio socialiniu draudimu įskaitos taisyklių patvirtinimo“²¹, „Dėl Bendro socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo pažymėjimo įvedimo, išdavimo ir privalomojo sveikatos draudimo pažymėjimo pildymo bei draudžiamųjų įskaitos laikinosios tvarkos patvirtinimo“²². Šiuose poįstatyminiuose aktuose buvo nurodyta, kad valstybinio socialinio draudimo pažymėjimas yra dokumentas, kuriame nurodomas vienas bendras asmens socialinio draudimo numeris bei kuris išduodamas draudžiamiesiems pagal įstatymą asmenims, taigi toks pažymėjimas buvo tam tikras juridinio fakto paliudijimas. Pažymėtina, kad šiuo metu galiojantys: Socialinio draudimo įstatymas (Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas, 1991); Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybinio socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro steigimo, jo nuostatų patvirtinimo ir veiklos pradžios nustatymo“²³; Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos direktoriaus įsakymas „Dėl duomenų apie apdraustuosius ir draudėjus pateikimo ir tikslinimo taisyklių, socialinio draudimo pranešimų/prašymo formų ir jų elektroninių duomenų struktūros aprašų patvirtinimo“²⁴ – nebenumato socialinio draudimo pažymėjimo reguliavimo, t. y. tokios teisinės kategorijos nebėra. Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, BK 300 straipsnio 2 dalyje nurodyta dokumento

¹⁸ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos direktoriaus 2004 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. V-482 „Dėl valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo išdavimo ir keitimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2005, 1-18.

¹⁹ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2008 m. sausio 31 d. įsakymas Nr. V-65 „Dėl asmens socialinio draudimo numerio suteikimo, valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo išdavimo ir keitimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 17-627.

²⁰ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos direktoriaus 2001 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. 457 „Dėl apdraustųjų valstybinio socialiniu draudimu priėmimo į darbą tvarkos bei formų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 42-1485.

²¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. birželio 5 d. nutarimas Nr. 782 „Dėl apdraustųjų valstybinio socialiniu draudimu įskaitos taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 48-1172.

²² Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. rugsėjo 4 d. nutarimas Nr. 951 „Dėl Bendro socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo pažymėjimo įvedimo, išdavimo ir privalomojo sveikatos draudimo pažymėjimo pildymo bei draudžiamųjų įskaitos laikinosios tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 83-2074.

²³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 435 „Dėl Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybinio socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro steigimo, jo nuostatų patvirtinimo ir veiklos pradžios nustatymo“. *Valstybės žinios*, 50-1932.

²⁴ Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2010 m. birželio 4 d. įsakymas Nr. V-243 „Dėl Duomenų apie apdraustuosius ir draudėjus pateikimo ir tikslinimo taisyklių, socialinio draudimo pranešimų/prašymo formų ir jų elektroninių duomenų struktūros aprašų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 73-3728.

rūšis – valstybinio socialinio draudimo pažymėjimas, turėtų būti išbraukiama iš straipsnio dispozicijos, kaip neturinti jokios teisinės reikšmės, t. y. nebeįmanoma situacija, kada asmuo būtų patrauktas baudžiamojon atsakomybėn už socialinio draudimo pažymėjimo suklastojimą ar disponavimą suklastotu socialiniu pažymėjimu, nes toks dokumentas nesukuria jokių teisinių padarinių bei nėra jokio teisinio fakto įrodymas.

BK 300 straipsnio 3 dalyje numatyta labiau kvalifikuota dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu nusikalstamos veikos sudėtis. Lingvistiškai analizuojant 3 dalies struktūrą galime išvelgti, jog šią dalį sudaro dvi skirtingos sudėtys – formalioji ir materialioji.

Materialiosios sudėties kontekste reikalaujama padarinių – didelės žalos, kuri sukeliama atlikus BK 300 straipsnio 1 ir 2 dalyse numatytas veikas. Deja, baudžiamasis įstatymas nepateikė didelės žalos sąvokos bei tolimesnę šios kategorijos plėtojimą paliko teismų praktikai. Taigi čia susiduriame su vertinamuoju požymiu, kurio turinys nustatomas kiekvienu konkrečiu atveju, atsižvelgiant į faktines bylos aplinkybes (Veršekys, 2013, p. 67), t. y. žalos pobūdį, nukentėjusiųjų skaičių, nusikalstamos veikos trukmę, pažeistas vertybes, žalos pašalinimo ar atkūrimo galimybes, kaltininko einamų pareigų svarbą ir pan. (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taigi teismų praktikoje didelės žalos sąvoka suprantama turtinės ir neturtinės žalos kontekste.

Pirmuoju atveju, didelė žala yra siejama su konkrečia pinigine išraiška, kas laikoma objektyviausiu turinio kriterijumi, t. y. didelės žalos požymio buvimą nulemia ar buvo padaryta didelė turtinė žala, kuri kasacinio teismo praktikoje siejama su 250 MGL (12 500 Eur) dydį viršijančia suma²⁵. Pavyzdžiui, 404 827,97 Eur ir 6 191 037,04 Eur mokesčių nesumokėjimas (asmenys buvo atleisti nuo mokesčių suklastojus tarptautinius važtaraščius) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje); 1 201 040,16 Eur subsidijų išmokėjimas (asmuo suklastojo dokumentus tam, kad būtų gauti prašymai gauti subsidijas) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje); iš Kredito unijos kasos grynųjų pinigų – 155 062,74 Eur vertės paėmimas (suklastojus dokumentus buvo sudarytos fiktyvios paskolų sutartys, kurių pagrindu pasisavintos lėšos) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2019 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje) – buvo laikomi, kaip didelė

²⁵ MGL – Bazinis bausmių ir nuobaudų dydis. 1 MGL prilygsta 50 eurų sumai (Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“ pakeitimo“, 2017).

turtinė žala, nes viršiojo 250 MGL (12 500 Eur) dydį, todėl pripažinta, kad minėtais atvejais buvo padaryta didelė žala BK 300 straipsnio 3 dalies kontekste. Būtina paminėti, kad kasacinės instancijos praktika didelės žalos turinį siejo su BK 190 straipsniu (įstatymo redakcija galiojusi iki 2023 m. birželio 1 d.), pagal kurią turtinė žala buvo laikoma didelė, kai jos dydis viršiojo 250 (12 500 Eur) MGL dydžio sumą. Tačiau nuo 2023 m. birželio 1 d. įsigaliojo nauja BK 190 straipsnio redakcija (2023 m. balandžio 27 d. įstatymo Nr. XIV-1925 redakcija), kurioje didelės vertės turtu laikoma 400 MGL (20 000 Eur) viršijanti, tačiau 900 MGL (45 000 Eur) neviršijanti dydžio suma. Taigi kyla klausimas, kaip prie šios situacijos adaptuosis Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktika, nes dabar egzistuojanti praktika nebeatitinka gyvenimo realijų, t. y. pasikeitė baudžiamoji politika į turto dydžių rūšis bei jų turinį. Pažymėtina, kad žemesniųjų instancijų teismų praktika keičiasi, didelės žalos požymio sąvokos turinys aiškinamas, remiantis nauja BK 190 straipsnio redakcija. Pavyzdžiui, Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. spalio 10 d. nuosprendyje buvo atsižvelgta į naujus BK 190 straipsnio pakeitimus ir trys pavienės dokumento suklastojimo veikos, dėl kurių kilo turtinės žalos M. L. (15 000 Eur), D. E. (14 000 Eur), E. N. (20 000 Eur) iš BK 300 straipsnio 3 dalies (kaip buvo nurodyta kaltinamajame akte) perkvalifikuotos į 1 dalį, argumentuojant, kad minėti padariniai nesiekė didelės žalos, t. y. BK 190 straipsnio prasme didelės turtinės žalos. Apeliacinės instancijos Vilniaus apygardos teismas 2023 m. spalio 10 d. nuosprendžiu panaikino apylinkės teismo nuosprendį, kuriuo asmenys buvo išteisinti dėl BK 300 straipsnio 1 ir 3 dalyse nurodytų veikų padarymo, bei analogiškai, kaip aukščiau minėtame pavyzdyje, vadovavosi nauja BK 190 straipsnio redakcija, bei nurodė, kad kaltinamiesiems inkriminuota apgaule padaryta žala (10 633,45 Eur (36 715,18 Lt – 282,42 MGL)) nebeatitinka didelės žalos požymio, todėl veiką iš BK 300 straipsnio 3 dalies, perkvalifikavo į 1 dalį. Reikia pabrėžti, kad minėti BK pakeitimai įsigaliojo gana neseniai, šio magistro darbo rengimo metu Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjams dar neteko spręsti ginčų susijusių su BK 300 straipsnio 3 dalimi, todėl didelės žalos požymio turinys nėra atnaujintas kasacinėje instancijoje. Manytina, kad žemesniųjų instancijų teismų formuojamas naujas didelės žalos požymio turinys yra tinkamas, kadangi pasikeitė įstatymų leidėjo požiūris į turto dydžių (verčių) suvokimą. Visuotinai žinoma, kad teisė yra dinamiška kategorija, kuri nuolatos keičiasi, atsižvelgiant į visuomenės dominuojantį požiūrį, vertybes ir t. t. Todėl, minėtu atveju, būtina teismų praktikai adaptuotis bei didelę žalą sieti su padaryta 400 MGL dydį viršijančia suma. Tačiau būtina paminėti, kad didelės žalos požymis nėra tapatus didelės turtinės žalos požymiui ir negali būti preziumuojamas, jis turi būti įrodinėjamas atskirai,

kaip kvalifikuojamasis BK 300 straipsnio 3 dalyje nurodyto nusikaltimo sudėties požymis (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2021 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje).

Antruoju atveju, teismų praktikoje didelė žala yra siejama su pagrindinių asmens teisių ir laisvių pažeidimais, padaroma kitokio pobūdžio fizine ar moralinio pobūdžio žala, kurių atvejais remiamasi kitokiais vertinimo kriterijais (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Nekyla abejonių, jog pagrindinėms asmens teisėms bei laisvėms keliamas ypatingas dėmesys. Šiais principais grindžiamos tiek tarptautinės, tiek nacionalinės teisinės sistemos, t. y. pamatinės nuostatos, kurių laikymasis suteikia teisinį pagrindą teisingumui ir sąžiningumui. Minėtų nuostatų pažeidimai gali turėti didelį bei toli siekiančių padarinių, paveikti atskirus asmenis ar visuomenę. Nacionalinės teisės kontekste, pagrindinės asmens teisės ir laisvės įtvirtintos Lietuvos Respublikos Konstitucijoje. Tarptautinės teisės kontekste, siekiant išvengti įvairiausių neigiamų pasekmių ir apsaugoti fundamentalias žmogaus teises bei laisves, 1950 m. lapkričio 4 d. priimta EŽTK, kurią Lietuva ratifikavo 1995 m. balandžio 27 d. (Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“, 1995). Būtent ši konvencija buvo pirmoji tarptautinė sutartis, kurioje buvo kodifikuotos žmogaus teisės (Jočienė, 2007, p. 17), o jos narių skaičių sudaro 46 (visos Europos Tarybos ir Europos Sąjungos valstybės narės) šalys²⁶. Taip pat EŽTK pagrindu įkurtas Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – ir EŽTT), kuris turi kompetenciją spręsti bylas, susijusias su EŽTK nuostatų pažeidimais, po to, kai buvo panaudotos visos valstybės vidaus teisinės gynybos priemonės, ir ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo tos dienos, kai buvo priimtas galutinis sprendimas (EŽTK 34, 35 straipsniai). Pažymėtina, kad EŽTT priimti galutiniai sprendimai yra privalomi prie konvencijos prisijungusioms valstybėms (EŽTK 46 straipsnio 1 dalis), o tokio sprendimo nevykdymo atveju, „aktyvuojasi“ pažeidimo procedūra, kurios metu tikrinama, ar šalis įvykdė įsipareigojimą prisiimtą pagal EŽTK 46 straipsnio 1 dalį (EŽTK 46 straipsnio 4 dalis). Verta paminėti, kad EŽTK svarbą akcentuoja ir Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas nurodydamas, kad EŽTT jurisprudencija kaip teisės aiškinimo šaltinis yra aktuali ir Lietuvos teisės aiškinimui ir taikymui (Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas). Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos Respublikos Konstitucija turi aukščiausią teisinę galią Lietuvoje, o prie EŽTK prisijungusios beveik visos Europos kontinento valstybės, jos nuostatos reikšmingos Lietuvos teisėkūros procese bei teismų praktikoje, manytina, kad

²⁶ coe.int. Council of Europe [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/impact-convention-human-rights/how-it-works> [žiūrėta 2024 m. vasario 28 d.].

inkriminuojant didelės žalos požymį, neturtinės žalos kontekste, turi būti žiūrima ar dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu veika sukeliama toks padarinys, kuris reškia Lietuvos Respublikos Konstitucijos arba EŽTK straipsnio, saugančio pagrindines asmens teises ir laisves, pažeidimą. Jei padarinys sukelia tokius padarinius, vadovaujantis kasacinės instancijos praktika, padaryta žala laikoma didele. Pavyzdžiui, byloje buvo pripažinta, kad dokumentų suklastojimas jautrioje – viešuosius pirkimus reglamentuojančioje srityje, kada padaryti formalūs urėdo įsakymo ir supaprastintų viešųjų pirkimų taisyklių pakeitimai, susiję su jų priėmimo ir įsigaliojimo data ir supaprastintų viešųjų pirkimų vykdymo taisykle, padarė žalos net tik dokumentų valdymo tvarkai, bet ir teisingumui, nes suklastoti dokumentai pateko į teisinę apyvartą – buvo ne tik paskelbti centrinėje viešųjų pirkimų informacinėje sistemoje, bet ir kaip įrodymai pateikti civilinę bylą nagrinėjančiam teismui, kuris jais rėmėsi priimdamas sprendimą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Šioje byloje vienas iš teismo argumentų buvo, kad didelė žala buvo padaryta trukdant vykdyti teisingumą, kai tuo tarpu Konstitucijos 109 straipsnio 1 dalis arba EŽTK 6 straipsnis garantuoja teisę į teisingą bylos nagrinėjimą. Kaip minėta aukščiau, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, yra įtvirtinęs papildomą kitokio pobūdžio fizinės ar moralinės žalos kriterijų, kuris analizuojamas nustatinėjant ar buvo padaryta didelė neturtinė žala. Visgi, kasacinis teismas nepateikė jokių gairių, kurių pagalba galėtume spręsti apie kitokio pobūdžio fizinės ar moralinės žalos buvimą. Pažymėtina, jog visuomeniniai santykiai, socialinės normos nuolatos keičiasi, todėl įstatyminis reglamentavimas gali nespėti prisitaikyti prie naujų gyvenimo aktualijų, taigi teismų praktika dažnai lieka tas pirmasis darinys, kuris reaguoja į naujoves. Todėl, šio magistro darbo autoriaus nuomone, kasacinio teismo jurisprudencija, siekdama išspręsti bet kokią kilusį ginčą, vengdama teisinių spragų, didelės žalos požymiui numatė kitokio pobūdžio fizinės ar moralinės žalos vertinamąjį kriterijų, kurio aiškinimas priklauso *ad hoc* nuo bylos nagrinėjimo metu vyraujančių tendencijų, kas laikoma pavojinga veika, visuomenėje bei bylą nagrinėjančių teisėjų sąmonėje. Pavyzdžiui, vienoje byloje kaip didele kitokia pobūdžio fizine ar moraline žala buvo pripažinta – imperatyvių viešųjų pirkimų įstatymo deklaruojamų lygiateisiškumo, nediskriminavimo, abipusio pripažinimo, proporcingumo ir skaidrumo vykdant viešuosius pirkimus principų pažeidimai, valstybės tarnautojo vardo diskreditavimas (sumenkinant pasitikėjimą valstybinės įmonės veiklos skaidrumu bei patikimumu), valstybės tarnautojui suklastojus miško urėdo įsakymą (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Taip pat BK komentare nurodoma, kad visais atvejais neturtinė žala yra didelė, kai pažeidžiamos pagrindinės asmens teisės ir laisvės, o valstybės

tarnautojo (pareigūno) veiksmai, kuriais griaunamas valstybės tarnybos ar jos įstaigų veiklos pasitikėjimas, diskredituojamas valstybės institucijos, paprastai kvalifikuojamos pagal BK 300 straipsnio 3 dalį, argumentuojant, jog valstybė patyrė didelę žalą (Abramavičius, 2010, p. 517). Pažymėtina, kad šio magistro darbo rengimo metu, teismų praktikos pavyzdžių, susijusių su BK 300 straipsnio 3 dalies inkriminavimu nustatytą padarytą didelę neturtinę žalą, yra labai nedaug. Apibendrinant, kas išdėstyta, šiuo metu galiojanti teismų praktika didelės neturtinės žalos padarymą, dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu kontekste, sieja su asmens pagrindinių teisių ir laisvių pažeidimais bei valstybės įstaigų ar institucijų, jos vykdomos veiklos ir darbuotojų diskreditavimu.

BK 300 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos materialios sudėties atveju būtina nustatyti padarinius – didelę žalą (arba pasikėsinimą padaryti didelę žalą), norint asmenį patraukti baudžiamojon atsakomybėn. Tačiau pažymėtina, jog materialios sudėties atveju vienas iš privalomųjų sudėties elementų yra priežastinis ryšys, todėl dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu veika inkriminuojama tik tais atvejais, kada nustatomas objektyvus ryšys tarp kaltininko padarytos veikos bei kilusių padarinių, t. y. kaltininko veiksmai turi būti sąlyga ar prielaida kilti didelei žalai (Piesliakas, 2006, p. 14). Pažymėtina, kad materialios sudėties atveju veika laikoma baigta, kada kyla įstatyme nurodyti padariniai, todėl, šiuo atveju, BK 300 straipsnio 3 dalyje nurodytos veikos, kada kyla didelė žala, baigtumo momentas bus didelės žalos atsiradimo momentas (kilus didelei žalai veika bus laikoma baigta) (Abramavičius *et al.*, 2010, p. 517).

Formaliosios sudėties kontekste BK 300 straipsnio 3 dalis numato privalomąjį objektyvųjį sudėties požymį – didelį kiekį konkrečių dokumentų. Šiuo atveju, norint patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn būtina nustatyti, kad asmuo pagamino ar suklastojo didelį kiekį netikrų asmens tapatybės kortelių, pasų, vairuotojo pažymėjimų ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimų arba žinomai netikrų ar suklastotų tikrų didelį kiekį asmens tapatybės kortelių, pasų, vairuotojo pažymėjimų ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimų laikė, gabenė, siuntė, panaudojo ar realizavo. Taigi įstatymų leidėjas didelį kiekį susiejo su BK 300 straipsnio 2 dalyje nurodytomis dokumentų rūšimis, t. y. griežčiausios atsakomybės (BK 300 straipsnio prasme) negalima taikyti už bet kokių netikrų dokumentų pagaminimą ar tikrų dokumentų suklastojimą arba netikrų ar suklastotų dokumentų laikymą, gabenimą, siuntimą, panaudojimą, realizavimą. Verta paminėti, kad analogiškai didelės žalos atveju, didelis kiekis konkrečių dokumentų yra vertinamasis požymis, kurio plėtojimas paliktas teismų praktikai. Kasacinės instancijos teismų praktikoje nurodoma, kad didelis kiekis kiekvienu konkrečiu atveju nustatomas,

atsižvelgiant į dokumentų skaičių, jų teisinę reikšmę bei kitas bylos aplinkybes (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktikoje dideliu kiekiu buvo pripažintas: 24 netikrų dokumentų (4 Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelių; 1 Lietuvos Respublikos vairuotojo pažymėjimo; 2 Didžiosios Britanijos vairuotojo pažymėjimų; 1 Danijos vairuotojo pažymėjimo; 4 Norvegijos vairuotojo pažymėjimų; 2 Olandijos vairuotojo pažymėjimų; 1 Lenkijos Respublikos vairuotojo pažymėjimo; 9 Lenkijos Respublikos asmens tapatybės kortelių) pagaminimas, 7 tikrų dokumentų (7 Lietuvos Respublikos piliečių pasų) suklastojimas bei pasikėsinimas suklastoti 10 dokumentų (2 Lietuvos Respublikos asmens tapatybės korteles; 8 Lietuvos Respublikos pasus) (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje); 19 netikrų dokumentų (19 asmens tapatybės kortelių) pagaminimas (Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Apygardos teismų praktikoje dideliu kiekiu buvo pripažintas: 4 dokumentų (2 netikrų asmens tapatybės kortelių, 1 netikro vairuotojo pažymėjimo, 1 tikros suklastotos tapatybės kortelės) laikymas ir gabenimas (Kauno apygardos teismo 2010 m. kovo 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje); 5 dokumentų suklastojimas (3 netikrų vairuotojo pažymėjimų ir 1 netikros asmens tapatybės kortelės pagaminimas bei 1 tikro paso suklastojimas) (Šiaulių apygardos teismo 2022 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje). Apylinkės teismų praktikoje dideliu kiekiu buvo pripažintas: 6 netikrų dokumentų (3 vairuotojo pažymėjimų ir 3 asmens tapatybės kortelių) laikymas bei gabenimas (Telšių apylinkės teismo Akmenės rūmų 2019 m. sausio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje); 31 netikrų dokumentų (24 vairuotojų pažymėjimų ir 7 asmens tapatybės kortelių) pagaminimas (Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2022 m. gruodžio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje). Taigi, teismų praktikoje didelio kiekio požymis buvo inkriminuotas tiek 4, 5, 6 netikrų ar suklastotų dokumentų atžvilgiu, tiek 10, 24, 31 dokumentų atžvilgiu. Visgi, skirtingų teismų praktika nepateikia konkretaus skaičiaus, kuris būtų atskaitos taškas inkriminuojant didelio kiekio požymį. Kita vertus, mažai tikėtina, kad būtų nustatytos tam tikros didelio kiekio ribos, nes tam įtakos turi konkreti situacija, kuri skirtingu atveju gali būti kitokia. Manytina, kad, minimo požymio, įtvirtinimas BK 300 straipsnio 3 dalyje sietinas su aukštesnio pavojingumo laipsniu, t. y. suklastojus didelį kiekį dokumentų ar disponuojant dideliu kiekiu suklastotais dokumentais (nurodytais BK 300 straipsnio 2 dalyje), savaiame aišku, jog gali kilti ar grėsti didesnio mąsto padariniai valdymo tvarkai, todėl atitinkamai, už tokios veikos padarymą turi kilti griežtesnė baudžiamoji atsakomybė, o siekiant apsaugoti nuo didelės žalos kilimo, siekiant atgrasyti asmenis daryti šią nusikalstamą veiką, būtina numatyti formaliąją sudėtį.

Verta paminėti, kad šiuo metu galiojančiame BK 300 straipsnyje nebuvo įtvirtinti, anksčiau galiojusio BK (galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d.) 207 straipsnyje numatyti tokie kvalifikuojantys požymiai, kaip BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 207 straipsnio 1 dalyje nurodytos veikos padarymas muitinės deklaracijos, mokesčio sumokėjimą patvirtinančio arba kito itin svarbaus oficialaus dokumento atžvilgiu. Tiesa, šio meto kontekste itin svarbiu oficialiu dokumentu galėtume laikyti BK 300 straipsnio 2 dalyje nurodytus dokumentus: asmens tapatybės kortelę, pasą, vairuotojo pažymėjimą ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimą. Pažymėtina, kad šiuo metu galiojančio BK priėmimo metu buvo išskirtas vienintelis kvalifikuojantis didelės žalos požymis, kuris buvo numatytas ir BK, galiojusio iki 2003 m. gegužės 1 d., 207 straipsnio 2 dalyje. Tačiau 2006 m. keitėsi baudžiamoji politika, kuri siekė sutramdyti išplitusį asmens tapatybės dokumentų klastojimą ir minėtų suklastotų dokumentų panaudojimą (Staponkienė, 2006). Todėl nuo 2006 m. vasario 11 d. įsigaliojo nauja BK 300 straipsnio redakcija (2006 m. sausio 20 d. įstatymo Nr. X-511 redakcija), papildyta naujais kvalifikuojančiais požymiais. T. y. BK 300 straipsnio 2 dalyje, kaip kvalifikuojantis požymis, buvo įtvirtintas asmens tapatybės kortelės, paso, vairuotojo pažymėjimo ar valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo suklastojimas ar disponavimas tokiais suklastotais dokumentais, o BK 300 straipsnio 3 dalyje, kaip labiau kvalifikuojantis požymis, buvo įtvirtintas didelio kiekio asmens tapatybės kortelių, pasų, vairuotojo pažymėjimų, valstybinio socialinio draudimo pažymėjimų suklastojimas ar disponavimas dideliu kiekiu minėtais suklastotais dokumentais (BK, galiojęs iki 2003 m. gegužės 1 d., tokių kvalifikuojančių požymių nenumatė).

Apibendrinant, BK 300 straipsnio 2 dalyje nurodyti kvalifikuojantys požymiai – atitinkamos dokumentų rūšys, kurių suklastojimą ar disponavimą tokiais dokumentais įstatymų leidėjas laiko pavojingesniu. Pažymėtina, kad valstybinio socialinio draudimo pažymėjimas yra praradęs savo teisinę reikšmę, todėl svarstyтина, ar įstatymų leidėjas neturėtų iš BK 300 straipsnio 2 ir 3 dalių išbraukti šią dokumento rūšį, siekiant straipsnio aiškumo bei tobulumo. Galiausiai BK 300 straipsnio 3 dalyje nurodyti labiau kvalifikuojantys vertinamieji požymiai – didelis kiekis konkrečių dokumentų bei didelė žala. Pastarojo atveju, įtvirtinta materialioji sudėtis, todėl be didelės žalos būtina nustatyti ir priežastinį ryšį, tarp asmens padarytos veikos ir kilusių padarinių.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

1. Lietuvos rašytinėje teisėje dokumento suklastojimo ar panaudojimo veika pirmą kartą tiesiogiai uždrausta 1529 m. Pirmajame Lietuvos Statute bei tobulinta Antrajame (1566 m.) ir Trečiajame (1588 m.) Lietuvos Statutuose. Vėliau, tarpukario laikotarpiu galiojusiam LBS buvo įtvirtintas platus aptariamų veikų reglamentavimas, diferencijavęs baudžiamąją atsakomybę pagal dalyką – konkrečias dokumentų rūšis. Pažymėtina, kad LBS pirmą kartą buvo detalios sureglamentuoti subjektui keliami reikalavimai, numatant pakaltinamumo kriterijų bei 10 metų amžiaus ribą, o LBS 444 ir 667 straipsniuose įtvirtinant ir specialiojo subjekto – gydytojo ar valstybės tarnautojo – reikalavimą; tiesiogiai įtvirtinta tyčios kaltės forma. Galiausiai, nuo Lietuvos nepriklausomybės atkūrimo momento iki 2003 m. gegužės 1 d. galiojusio BK 207 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos objektas buvo valdymo tvarka, kas lėmė kitokį dalyko turinio traktavimą, t. y. dokumento suklastojimo ar suklastoto dokumento realizavimo ar panaudojimo dalykas buvo tik oficialus dokumentas.

2. Vokietijos, Anglijos bei Prancūzijos baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtinti dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu objektyvieji požymiai atitinka netikro dokumento sukūrimą, tikro dokumento suklastojimą arba netikro ar suklastoto dokumento panaudojimą. Tačiau Vokietijoje ir Anglijoje, kaip nusikalstama veika pripažįstamas tik materialusis dokumento suklastojimas, tuo tarpu Prancūzijoje – materialusis ir intelektualusis. Šiose valstybėse aptariamų nusikalstamos veikos subjektui keliamas bendras pakaltinamumo kriterijus, tačiau įtvirtintos skirtingos baudžiamosios atsakomybės amžiaus ribos. Pažymėtina, kad Prancūzijoje ir Anglijoje subjektu gali būti ir juridinis asmuo, tuo tarpu Vokietijoje juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė nenumatyta. Galiausiai, Vokietijos ir Anglijos baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtintas reikalavimas nustatyti tikslo buvimą, ko nėra Prancūzijos baudžiamajame įstatyme.

3. BK 300 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos objektas yra valdymo tvarka, kas suponuoja išvadą, kad aptariamų veikų dalykas yra visi dokumentai, sukuriantys, pakeičiantys ar panaikinantys tam tikras teises ir (ar) pareigas, kuriuos suklastojus ar disponuojant tokiais suklastotais dokumentais yra kėsinama į normalią valstybės ar jos savivaldos institucijų veiklą. Todėl teismai pateikdami platesnę objekto sampratą jurisprudencijoje bei baudami už dokumentų suklastojimą ar disponavimą suklastotais dokumentais horizontalių santykių ribose, pažeidžia *nullum crimen sine lege* principą. BK 300 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos pagrindinė sudėtis yra formalioji, numatanti septynias alternatyvias veikas, kurių baigtumo momentas siejamas ne su

padarinių kilimu, o su minėtų veikų atlikimo momentu. Pažymėtina, kad BK 300 straipsnyje įtvirtinta tiek materialioji, tiek intelektualioji dokumento suklastojimo veika. Galiausiai, įstatymų leidėjui nenumačius alternatyvaus objektyviojo požymio – neteisėto įgijimo – egzistuoja teisinė spraga, todėl siūlytina papildyti BK 300 straipsnio 1, 2 ir 3 dalis, minėtu nusikalstamos veikos sudėties požymiu.

4. Dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu veikos subjektu gali būti pakaltinamas ar ribotai pakaltinamas, 16 metų amžiaus sulaukęs fizinis asmuo. Pažymėtina, kad už BK 300 straipsnyje įtvirtintos veikos padarymą gali kilti juridinio asmens baudžiamoji atsakomybė, jei pastarasis atitinka BK 20 straipsnyje nurodytas būtinąsias baudžiamosios atsakomybės sąlygas. Taip pat siūlytina BK 300 straipsnyje įtvirtinti naują dalį ar papildyti BK 300 straipsnio 2 dalį, numatant naują kvalifikuojantį požymį – specialųjį subjektą, taip įtvirtinant aiškesnį teisinį reguliavimą bei sugriežtinant baudžiamąją atsakomybę už valstybės tarnautojų ar jiems prilygstančių asmenų veikas, kada yra suklastojami dokumentai ar disponuojama suklastotais dokumentais. Aptariamasis nusikaltimas gali būti padaromas tik tiesiogine tyčia, o kilus padariniams – didelei žalai – ir netiesiogine tyčia. Pažymėtina, kad įstatymų leidėjas nenumatė motyvų ir tikslų, kaip privalomųjų nusikalstamos veikos sudėties elementų, tačiau siekiant susiaurinti baudžiamosios atsakomybės taikymo ribas siūlytina BK 300 straipsnio dispozicijoje įtvirtinti tikslo – siekiant paleisti suklastotą dokumentą į teisinę apyvartą (dokumento suklastojimo atveju) arba suklaidinti kitus asmenis teisinėje apyvartoje (suklastoto dokumento disponavimo atveju) – reikalavimą.

5. BK 300 straipsnio 2 dalyje įtvirtintas kvalifikuojantis požymis – valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo suklastojimas ar disponavimas suklastotu valstybinio socialinio draudimo pažymėjimu – nebeatitinka gyvenimo realijų, valstybinio socialinio draudimo pažymėjimui praradus teisinę reikšmę, todėl siūlytina iš BK 300 straipsnio 2 ir 3 dalių panaikinti šią dokumento rūšį, siekiant straipsnio aiškumo bei tobulumo. BK 300 straipsnio 3 dalyje įtvirtinto labiau kvalifikuojančio požymio – didelės žalos – turinys siejamas, visų pirma, su didele turto verte, t. y. su 400 MGL (20 000 Eur) dydį viršijančia suma, tačiau didelės žalos požymis nėra tapatus didelės turtinės žalos (didelės turto vertės) požymiui ir negali būti preziumuojamas, jis turi būti įrodinėjamas *ad hoc*; visų antra, su pagrindinių asmens teisių ir laisvių pažeidimais, padaroma kitokio pobūdžio fizine ar moralinio pobūdžio žala. Pažymėtina, kad didelės žalos kontekste reikalaujama padarinių, kas reiškia, kad BK 300 straipsnio 3 dalyje įtvirtinta materialinė nusikalstamos veikos sudėtis. BK 300 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas labiau kvalifikuojantis požymis didelis kiekis

konkrečių dokumentų yra vertinamasis, kuris nustatomas *ad hoc*, atsižvelgiant į dokumentų skaičių, jų teisinę reikšmę bei kitas bylos aplinkybes.

ŠALTINIŲ SĄRAŠAS

TEISĖS NORMINIAI AKTAI

TARPTAUTINĖS TEISĖS AKTAI:

1. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (1950). *Valstybės žinios*, 2011, 156-7390;
2. Tarptautinio baudžiamojo teismo Romos statutas (1998). *Valstybės žinios*, 2003, 49-2165.

NACIONALINĖS TEISĖS AKTAI:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija (1992). *Lietuvos aidas*, 220;
2. Lietuvos tarybų socialistinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (1961). *Vyriausybės žinios*, 18-147;
3. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 89-2741;
4. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas (2000). *Valstybės žinios*, 74-2262;
5. Lietuvos Respublikos valstybinio socialinio draudimo įstatymas (1991). *Lietuvos aidas*, 107-0;
6. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos, jos ketvirtojo, septintojo ir vienuoliktojo protokolų ratifikavimo“ (1995). *Valstybės žinios*, 37-913;
7. Lietuvos Respublikos dokumentų ir archyvų įstatymas (1995). *Valstybės žinios*, 107-2389;
8. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 64-1914;
9. Lietuvos Respublikos saugaus eismo automobilių keliais įstatymas (2000). *Valstybės žinios*, 92-2883;
10. Lietuvos Respublikos antspaudų apyvartos įstatymas (2002). *Valstybės žinios*, 73-3094;
11. Lietuvos Respublikos asmens tapatybės kortelės ir paso įstatymas (2014). *Valstybės žinios*, 21281;
12. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1995 m. birželio 5 d. nutarimas Nr. 782 „Dėl apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu įskaitos taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 48-1172;
13. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1997 m. rugsėjo 4 d. nutarimas Nr. 951 „Dėl Bendro socialinio draudimo ir privalomojo sveikatos draudimo pažymėjimo

- įvedimo, išdavimo ir privalomojo sveikatos draudimo pažymėjimo pildymo bei draudžiamųjų įskaitos laikinosios tvarkos patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 83-2074;
14. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. balandžio 25 d. nutarimas Nr. 435 „Dėl Lietuvos Respublikos apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu ir valstybinio socialinio draudimo išmokų gavėjų registro steigimo, jo nuostatų patvirtinimo ir veiklos pradžios nustatymo“. *Valstybės žinios*, 50-1932;
 15. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2017 m. rugpjūčio 30 d. nutarimas Nr. 707 „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008 m. spalio 14 d. nutarimo Nr. 1031 „Dėl bazinio bausmių ir nuobaudų dydžio patvirtinimo“ pakeitimo“. TAR, 14215.
 16. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2008 m. rugsėjo 10 d. įsakymas Nr. 1V-328 „Dėl Motorinių transporto priemonių vairuotojo pažymėjimų išdavimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 106-4060;
 17. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos direktoriaus 2001 m. gegužės 15 d. įsakymas Nr. 457 „Dėl apdraustųjų valstybiniu socialiniu draudimu priėmimo į darbą tvarkos bei formų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 42-1485;
 18. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos direktoriaus 2004 m. gruodžio 28 d. įsakymas Nr. V-482 „Dėl valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo išdavimo ir keitimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 2005, 1-18;
 19. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2008 m. sausio 31 d. įsakymas Nr. V-65 „Dėl asmens socialinio draudimo numerio suteikimo, valstybinio socialinio draudimo pažymėjimo išdavimo ir keitimo taisyklių patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 17-627.
 20. Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos direktoriaus 2010 m. birželio 4 d. įsakymas Nr. V-243 „Dėl Duomenų apie apdraustuosius ir draudėjus pateikimo ir tikslinimo taisyklių, socialinio draudimo pranešimų/prašymo formų ir jų elektroninių duomenų struktūros aprašų patvirtinimo“. *Valstybės žinios*, 73-3728.

UŽSIENIO TEISĖS AKTAI:

1. Vokietijos Federacinės Respublikos baudžiamasis kodeksas (1998) [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_stgb/englisch_stgb.html [žiūrėta 2024 m. kovo 18 d.];
2. Prancūzijos Respublikos baudžiamasis kodeksas (1992) [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: https://legislationline.org/legislation?q=lang%3Aen%2Csort%3Amost_read_first%2Clegislation_category%3A48%2Ccountry%3A103%2Cpage%3A1%2Ctype_

- main%3A43 ir
<https://www.legifrance.gouv.fr/codes/id/LEGISCTA000006149854/> [žiūrėta 2024 m. kovo 22 d.];
3. Prancūzijos Respublikos nepilnamečių baudžiamosios justicijos kodeksas (2021) [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: https://www.legifrance.gouv.fr/codes/section_lc/LEGITEXT000039086952/LEGISCTA000039087859/ [žiūrėta 2024 m. kovo 23 d.];
 4. Didžiosios Britanijos žmonių, turinčių psichinių sutrikimų, įstatymas (1883) [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Vict/46-47/38/body> [žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d.];
 5. Didžiosios Britanijos vaikų ir jaunimo įstatymas (1933) [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/Geo5/23-24/12> [žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d.];
 6. Didžiosios Britanijos klastojimo ir padirbinėjimo įstatymas (1981) [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1981/45> [žiūrėta 2024 m. kovo 30].

SPECIALIOJI LITERATŪRA:

1. Abramavičius, A. ir kt. (2010). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso komentaras*. III knyga. Vilnius: Registrų centras;
2. Aidukas, M. (2003). Baudžiamosios atsakomybės už dokumentų suklastojimą problemos naujajame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Teisė*, 48, 15-23;
3. Aidukas, M. (2006). Baudžiamoji atsakomybė už dokumento suklastojimą, suklastoto dokumento panaudojimą arba realizavimą pagal kai kurių užsienio valstybių baudžiamuosius įstatymus. *Teisė*, 59, 7-17;
4. Arthur, R. (2016). Exploring childhood, criminal responsibility and the evolving capacities of the child: the age of criminal responsibility in England and Wales. *Northern Ireland Legal Quarterly*, 67(3), p. 269-282;
5. Avižonis, K. (1978). *Rinktiniai raštai II*. Perugia: Pliniana;
6. Dahash, H. (2017). The Concept of Forgery Crime Under United Kingdom Law. *Journal of Juridical and Political Science*, 6(2), 161-178;
7. Dambrauskienė, A. (2015). *Ultima ratio* principo samprata. *Teisė*, 97, 116-134. <https://doi.org/10.15388/Teise.2015.97.9828>;

8. Drakšienė, A. ir Drakšas, R. (2008). *Nepilnamečių baudžiamoji atsakomybė*. Vadovėlis. Vilnius: Eugrimas;
9. Fedosiuk, O. (2012). Baudžiamoji atsakomybė, kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė. *Jurisprudencija*, 19(2), 715-738;
10. Gelumauskienė, R. ir Šapoka, G. (2012). *Lietuvos teisės istorijos chrestomatija*. Vilnius: Justitia;
11. Hefendehl, R. (2018). *Straftaten gegen die Sicherheit des Rechtsverkehrs. Urkundendelikte*. Vorlesung Strafrecht Besonderer Teil, 813-851 [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: https://strafrecht-online.org/documents/106909/ss-2018_%25C2%25A7%252055%2520-%2520Urkundendelikte%2520KK%2520813-851.pdf [žiūrėta 2024 m. kovo 18 d.];
12. Herrmann, T. (2023). La définition légale du faux à l'aune de la distinction du faux matériel et du faux intellectuel. *Revue de science criminelle et de droit pénal comparé*, 2, 255-274;
13. Ivoška, G. (2003). Nusikalstamų veikų ekonomikai ir verslo tvarkai atskyrimas nuo panašių nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų. *Teisė*, 48, 100-109;
14. Jablonskis, K. (1930). *Baudžiamasis statutus su papildymais II-as leidinys*. Kaunas: „Literatūros“ knygynas;
15. Jaramičius, R. ir Machovenko, J. (2023). *Trečiasis Lietuvos Statutas*. Vilnius: Alma littera;
16. Jočienė, D. (2007). Europos Žmogaus Teisių Teismo jurisprudencijos įtaka nacionalinei teisei bei jurisprudencijai, tobulinant žmogaus teisių apsaugą. Konvencijos ir Europos sąjungos teisės santykis. *Jurisprudencija*, 7(97), 17-27;
17. Kiaupa, Z. (2020). Abiejų tautų respublikos seimas 1569-1793 m. *Parlamentarizmas Lietuvoje*, 19-40;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. rugpjūčio 28 d. Teismų praktikos turto pasisavinimo ir turto išvaistymo baudžiamosiose bylose apžvalga (BK 183 ir 184 straipsniai). *Teismų praktika*, Nr. 42, AB-42-1;
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. balandžio 28 d. Teismų praktikos nagrinėjant baudžiamąsias bylas dėl sudėtingų pavienių nusikalstamų veikų ir nusikalstamų veikų sutapčių apžvalga. *Teismų praktika*, Nr. 44;
20. Mykolo Romerio Universitetas (2017). *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vadovėlis. Vilnius: Registrų centras;

21. Piesliakas, A., Dvilaitis, V. (2008). Elektroninės mokėjimo priemonės, kaip baudžiamojo kodekso 214 ir 215 straipsniuose numatytų nusikalstamų veikų dalyko, samprata. *Jurisprudencija*, 11(113), 100-106;
22. Piesliakas, V. (2006). Priežastinis ryšys tarp pavojingos veikos ir baudžiamajame įstatyme numatytų padarinių ir jo nustatymas teismų praktikoje. *Jurisprudencija*, 7(85), 7-15;
23. Pranka, D. (2016). Baudžiamosios atsakomybės už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu taikymo ypatumai Lietuvos baudžiamosios teisės jurisprudencijoje. *Jurisprudencija*, 23(1), 58-72;
24. Prapiestis, J., Prapiestis, D. (2016). Kaltės institutas baudžiamojoje kasacijoje. *Teisės apžvalga*, 2(14), 48-61;
25. Ragauskienė, R. (2008). Galimybės klastoti bajorijos dokumentus Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje XVI a. *Istorijos šaltinių tyrimai*, 1, 219-248;
26. Satzger, H. (2012). Der Begriff der „Urkunde“ im Strafgesetzbuch. *Jura*, 2, 106-113;
27. Sepiolo-Jankowska, I. (2016). Corporate criminal liability in English law. *Przegląd Prawniczy Uniwersytetu Im. Adam Mickiewicza*, 6, 135-143;
28. Shalchi, A. (2022). Corporate criminal liability in England and Wales. Londonas: House of Commons Library;
29. Sinkevičius, E. (2003). Dokumentų suklastojimo koncepcija naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. *Jurisprudencija*, 45(37), 98-104;
30. Šenavičius, A. (1997). Lietuvos teisės raida. *Istorija XXXVI*, 83-101;
31. Šenavičius, A. (2002). Lietuvos valstybės teisės tradicijos raida XIV a. pabaigoje – XVI a. viduryje. *Istorija*, 53, 39-51;
32. Šimašius, R., Lastauskienė, G. (2002). Teisinio papročio reikšmė teisiniam reguliavimui. *Jurisprudencija*, 24(16), 204-213;
33. Švedas, G. ir kt. (2019). *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Bendroji dalis, 1 knyga. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
34. Švedas, G. ir kt. (2022). *Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso specialiosios dalies sistemiškumo iššūkiai*. Monografija. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
35. Tamašauskienė, A. (2004). Dokumento samprata ir jos reikšmė nusikalstamos veikos kvalifikavimui. *Jurisprudencija*, 60(52), 125-134;
36. Tyla, A. ir Jurginis, J. (1967). *Kazimiero teisyne (1468)*. Vilnius: Mintis;

37. Vaičaitis, A., V. (2017). 1566 metų Antrasis Lietuvos Statutas Lietuvos konstitucionalizmo tradicijos kontekste. *Lietuvos statutas: Temidės ir Klėjos teritorijos*, 157-170;
38. Vansevičius, S. (1996). *Lietuvos baudžiamoji teisė ir procesas 1919 – 1940 metais*. Vilnius: Justitia;
39. Vonsavičius, B. (2003). Dokumento ir jo sąvokos istorinė raida. *Jurisprudencija*, 39(31), 28-40;
40. Veršekys, P. (2012a). Nusikalstamos veikos sudėties požymio samprata ir ją lemiantys veiksniai. *Teisė*, 82, 198-212;
41. Veršekys, P. (2012b). Nullum crimen sine lege principo ir vertinamųjų nusikalstamos veikos sudėties požymių koreliacijos problema. *Teisė*, 85, 196-212;
42. Veršekys, P. (2013). *Vertinamieji nusikalstamos veikos sudėties požymiai*. Daktaro disertacija, socialiniai mokslai, teisė (01S), Vilniaus universitetas. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla;
43. Zujienė, G. (2016). Mirties bausmė Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės bajoriškos teisės aktuose (XV-XVI a.). *Lietuvos istorijos metraštis*, 2015/2, 5-32.

TEISMŲ PRAKTIKA

NACIONALINIŲ TEISMŲ

LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINIO TEISMO:

1. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2000 m. gegužės 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 39-1105;
2. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2003 m. gruodžio 30 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 124-5643;
3. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 181-6708;
4. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2008 m. kovo 15 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 32-1114;
5. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. birželio 8 d. nutarimas. *Valstybės žinios*, 69-2798.

LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO:

1. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. gegužės 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-262/2011;
2. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2011 m. rugsėjo 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-392/2011;

3. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. kovo 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-159/2013;
4. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2013 m. spalio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-251/2013;
5. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. kovo 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-107-746/2015;
6. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2015 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-591-303/2015;
7. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. sausio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-47-895/2016;
8. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gegužės 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-156-788/2016;
9. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. lapkričio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-359-697/2016;
10. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2016 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-411-942/2016;
11. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-19-942/2017;
12. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. sausio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-28-303/2017;
13. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gegužės 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-2-895/2017;
14. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. spalio 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-230-697/2017;
15. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2017 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-362-693/2017;
16. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. sausio 25 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-81-648/2018;
17. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. kovo 26 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-46-699/2018;
18. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. gegužės 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-169-689/2018;
19. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2018 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-201-1073/2018;

20. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. vasario 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-22-628/2019;
21. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. balandžio 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-92-648/2019;
22. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2019 m. spalio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-225-303/2019;
23. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. vasario 11 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-16-648/2020;
24. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. vasario 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-23-1073/2020;
25. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. kovo 17 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-65-697/2020;
26. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-223-976/2020;
27. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 15 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-280-689/2020;
28. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2020 m. gruodžio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-290-1073/2020;
29. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. kovo 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-31-788/2021;
30. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. kovo 30 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-22-303/2021;
31. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. birželio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-140-495/2021;
32. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. birželio 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-158-303/2021;
33. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-154-1073/2021;
34. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. liepos 1 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-145-495/2021;
35. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. spalio 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-179-942/2021;
36. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-228-976/2021;

37. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2021 m. gruodžio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-227-976/2021;
38. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. sausio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-66-788/2022;
39. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. kovo 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-10-648/2022;
40. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. kovo 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-75-511/2022;
41. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gegužės 3 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-118-489/2022;
42. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. birželio 29 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-189-719/2022;
43. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-212-697/2022;
44. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. lapkričio 18 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-218-976/2022;
45. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-263-788/2022;
46. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. gruodžio 20 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-251-594/2022;
47. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. sausio 10 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-59-628/2023;
48. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. vasario 7 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-20-1073/2023;
49. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. vasario 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-12-654/2023;
50. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. kovo 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-90-1073/2023;
51. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. balandžio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-105-303/2023;
52. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. birželio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-154-697/2023;
53. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-7-38-1073/2023;

54. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. lapkričio 14 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-215-697/2023;
55. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. lapkričio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-252-654/2023;
56. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-142-648/2023;
57. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. lapkričio 22 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-168-594/2023;
58. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. lapkričio 23 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-213-511/2023;
59. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. gruodžio 12 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-263-697/2023.

APYGARDOS TEISMŲ:

1. Kauno apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2010 m. kovo 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-73-508/2010;
2. Šiaulių apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2022 m. birželio 2 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-167-309/2022;
3. Vilniaus apygardos teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus 2023 m. spalio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1A-299-873/2023.

APYLINKŲ TEISMŲ:

1. Telšių apylinkės teismo Akmenės rūmų 2019 m. sausio 17 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-41-1048/2019;
2. Kauno apylinkės teismo Kauno rūmų 2022 m. gruodžio 13 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-2127-946/2022;
3. Vilniaus miesto apylinkės teismo 2023 m. spalio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 1-234-818/2023.

UŽSIENIO VALSTYBIŲ

VOKIETIJOS FEDERACINĖS RESPUBLIKOS TEISMŲ:

1. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. vasario 24 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 1 StR 260/09;
2. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2010 m. kovo 23 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 5 StR 7/10;
3. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2015 m. liepos 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 2 StR 441/14;

4. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2016 m. vasario 3 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 4 StR 379/15;
5. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. gegužės 27 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 5 StR 433/19;
6. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. liepos 21 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 5 StR 146/19;
7. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2020 m. spalio 29 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 1 StR 344/20;
8. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. gegužės 11 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 4 StR 44/22;
9. Vokietijos Aukščiausiojo Teismo 2022 m. lapkričio 10 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 5 StR 283/22;
10. Naumburgo regiono aukštesniojo teismo 2012 m. balandžio 23 d. nutarimas baudžiamojoje byloje Nr. 1 Ws 48/12;
11. Karslrühės regiono aukštesniojo teismo 2017 m. sausio 23 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 2 (4) Ss 401/16 - AK 131/16;
12. Freiburgo regiono teismo 2019 m. kovo 20 d. sprendimas baudžiamojoje byloje Nr. 7 Ns 92 Js 16087/17.

PRANCŪZIJOS RESPUBLIKOS TEISMŲ:

1. Prancūzijos Respublikos Kasacinio Teismo 2022 m. spalio 19 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 21-84.468;
2. Prancūzijos Respublikos Kasacinio Teismo 2021 m. lapkričio 4 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 20-86.639;
3. Prancūzijos Respublikos Kasacinio Teismo 2020 m. rugsėjo 9 d. nuosprendis baudžiamojoje byloje Nr. 19-82.749.

JUNGTINĖS KARALYSTĖS TEISMŲ:

1. Jungtinės Karalystės Lordų Rūmų 1971 m. kovo 31 d. nuosprendis Nr. AC 153 [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: <https://www.bailii.org/uk/cases/UKHL/1971/1.html> [žiūrėta 2024 m. balandžio 4 d.].
2. Anglijos ir Velso aukštojo teismo (Karalienės suolo skyriaus) 2012 m. liepos 20 d. nuosprendis komercinėje byloje Nr. 2010 FOLIO 260;
3. Anglijos ir Velso aukštojo teismo (Karalienės suolo skyriaus) 2018 m. rugsėjo 28 d. nuosprendis administracinėje byloje Nr. CO/2890/2017;

4. Anglijos ir Velso aukštojo teismo (Karalienės suolo skyriaus) 2022 m. gegužės 20 d. nuosprendis byloje Nr. GB90BS068;
5. Anglijos ir Velso Aukštojo Teismo (Karaliaus suolo skyriaus) 2023 m. rugsėjo 11 d. nuosprendis administracinėje byloje Nr. CO/3554/2021.

KITI ŠALTINIAI:

1. coe.int. Council of Europe [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/impact-convention-human-rights/how-it-works> [žiūrėta 2024 m. vasario 28 d.];
2. lkz.lt. Lietuvių kalbos žodynas (I-XX, 1941-2002): elektroninis variantas [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: <http://www.lkz.lt/?zodis=dokumentas&id=06053400000> [žiūrėta 2024 m. vasario 15 d.];
3. Service-Public.fr (2022). Qu'est-ce qu'un faux et un usage de faux ? Direction de l'information légale et administrative [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: <https://www.service-public.fr/particuliers/vosdroits/F31612> [žiūrėta 2024 m. kovo 22 d.];
4. Staponkienė, A. (2006). Mažinami dokumentų klastojimo pavojai. *Pranešimai žiniasklaidai*. Lietuvos Respublikos Seimas [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: https://www3.lrs.lt/pls/inter/w5_show?p_r=3917&p_d=50382&p_k=1 [žiūrėta 2024 m. balandžio 17 d.];
5. Šlerpaitė, S. (2017). *Dokumento suklastojimas ir disponavimas suklastotu dokumentu kaip nusikalstama veika: doktrina ir teismų praktika*. Magistro darbas, teisė, baudžiamoji teisė ir kriminologija, Mykolo Romerio universitetas. [interaktyvusis]. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:25286257/datastreams/MAIN/content> [žiūrėta 2024 m. vasario 1 d.].

SANTRAUKA

Baudžiamoji atsakomybė už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu

Juozas Žukas

Magistro darbe analizuojamas dokumento suklastojimo ar disponavimo suklastotu dokumentu, kaip nusikalstamos veikos, reglamentavimas Lietuvoje bei pasirinktose užsienio valstybėse (Vokietijoje, Prancūzijoje, Anglijoje), remiantis baudžiamaisiais įstatymais, teismų jurisprudencija, doktrina. Taip pat pateikiama istorinė analizė, atskleidžianti minėtos veikos atsiradimą ir tolimesnę raidą Lietuvoje.

Šiame magistro darbe analizuojama nusikalstama veika pirmą kartą Lietuvos teisinėje sistemoje buvo įtvirtinta 1529 m. Pirmajame Lietuvos Statute. Vėliau Antrajame (1566 m.) ir Trečiajame (1588 m.) Lietuvos Statutuose įtvirtintas tobulesnis dokumento suklastojimo reglamentavimas. Lietuvos Statutuose buvo baudžiama mirties bausme už valdovo, bajorų ir jų pareigūnų dokumentų klastojimą. Sekančiame nepriklausomos Lietuvos baudžiamosios teisės šaltinyje – Baudžiamajame Statute – buvo įtvirtintos pažangesnės teisės normos, numačiusios baudžiamąją atsakomybę už įvairių rūšių dokumentų klastojimą bei panaudojimą, pirmą kartą numatyta baudžiamosios atsakomybės amžiaus riba ir specialusis subjektas. Nuo Lietuvos valstybės atkūrimo momento iki 2003 m. gegužės 1 d. galiojęs baudžiamasis kodeksas numatė aiškiausią reglamentavimą už oficialių dokumentų suklastojimą arba suklastotų oficialių dokumentų realizavimą ar panaudojimą. Pastarajame pirmą kartą buvo įtvirtinta materialinė nusikalstamos veikos sudėtis kvalifikuojančios sudėties kontekste.

Šiuo metu galiojančio Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 300 straipsnyje įtvirtinta baudžiamoji atsakomybė už dokumento suklastojimą ar disponavimą suklastotu dokumentu. Iš pirmo žvilgsnio gali atrodyti, kad minėtas straipsnis yra išsamus ir nekeliantis abejonių, visgi pastebima tam tikra problematika, aiškinantis objekto, dalyko, kvalifikuojančių požymių – didelės žalos ar didelio kiekio – turinį, baudžiamojo įstatymo ir teismų praktikos kontekste. Keliamas klausimas, ar nebūtų logiška įtvirtinti „suklastoto dokumento įgijimo“ objektyviojo požymio; iš BK 300 straipsnio 2 ir 3 dalių panaikinti socialinio draudimo pažymėjimo sąvokos, kaip neatitinkančios gyvenimo aktualijų. Galiausiai pateikiama detali BK 300 straipsnyje įtvirtintos nusikalstamos veikos sudėties požymių analizė.

Taip pat dokumento suklastojimo ar suklastoto dokumento panaudojimo veika yra draudžiama tokiose užsienio valstybėse, kaip Vokietija, Prancūzija ar Anglija, kurių baudžiamieji įstatymai minėtą veiką reglamentuoja panašiai. T. y. šiose valstybėse įtvirtintos formaliosios nusikalstamų veikų sudėtys; objektyvieji požymiai atitinka netikro dokumento sukūrimo, tikro dokumento suklastojimo arba netikro ar suklastoto tikro dokumento panaudojimo veikas; bei būtina nustatyti tyčios buvimą, norint patraukti asmenį baudžiamojon atsakomybėn. Visgi, užsienio valstybių reglamentavime yra tam tikrų skirtumų. T. y. Vokietijoje ir Anglijoje baudžiama tik už materialųjį klastojimą, o Prancūzijoje už – materialųjį ir intelektualųjį, visose trijose valstybėse įtvirtinti skirtingi privilegijuojantys ir kvalifikuojantys požymiai, įtvirtintos skirtingos baudžiamosios atsakomybės amžiaus ribos, skirtingai nei Vokietijos baudžiamajame įstatyme, Prancūzijoje ir Anglijoje subjektu gali būti ir juridinis asmuo, galiausiai Vokietijoje ir Anglijoje būtina įrodyti nusikalstamo tikslo buvimą.

SUMMARY

Criminal liability for falsification of a document or possession of a forged document

Juozas Žukas

The Master's thesis analyses the regulation of forgery of a document or possession of a forged document as a criminal offence in Lithuania and in selected foreign countries (Germany, France, England), on the basis of criminal laws, jurisprudence and doctrine. It also provides a historical analysis of the origins and further development of the offence in Lithuania.

The criminal offence, analysed in this Master's thesis, was first established in the Lithuanian legal system in 1529 in the First Statute of Lithuania. Later, the Second (1566) and Third (1588) Statutes of Lithuania introduced a more sophisticated regulation of document forgery. The Statutes of Lithuania punished the forgery of documents of the ruler, nobles and their officials with the death penalty. The next source of criminal law in independent Lithuania, the Criminal Statute, introduced more advanced legal norms providing for criminal liability for forgery and the use of various types of documents and, for the first time, provided for an age limit for criminal liability and a special subject. The criminal code in force from the time of the restoration of the Lithuanian State until 1 May 2003 provided the clearest regulation for the forgery of official documents or the disposal or use of forged official documents. For the first time it established the material composition of a criminal offence in the context of the qualifying elements.

Article 300 of the current criminal code of the Republic of Lithuania establishes criminal liability for forgery of a document or disposal of a forged document. At first glance, the article may appear to be comprehensive and uncontroversial, but there are some problems in explaining the content of the object, the subject matter, the qualifying elements – major damage or large quantity – in the context of the criminal law and case law. The question arises whether it would not be logical to introduce the objective element of „obtaining a false document“; to delete the concept of a social security certificate from Article 300(2) and (3) of the criminal code, as it is out of step with the reality of life. Finally, a detailed analysis of the elements of the offence under Article 300 of the criminal code is presented.

The offence of falsifying a document or using a false document is also prohibited in foreign countries such as Germany, France or England, whose criminal laws regulate the offence similarly. I.e., the formal elements of the offences are laid down in these States; the

objective elements are manifested through the creation of a false document, the forgery of a genuine document or the use of a false or forged genuine document; and the presence of intent must be established in order to prosecute a person. However, there are some differences in foreign regulations. I.e., Germany and England only punish material counterfeiting, whereas France punishes material and intellectual counterfeiting, the three countries have different privileging and qualifying elements, different age limits for criminal liability, in France and England the subject can be a legal person, whereas the German criminal code does not, in Germany and England it is necessary to prove the existence of a criminal purpose.

PRIEDAI

Lentelės:

1 lentelė. Užregistruotos nusikalstamos veikos Lietuvoje

Metai	Užregistruota nusikalstamų veikų	Nusikalstamų veikų skaičiaus pakitimo tempai (lyginant su praeitais metais) (%)	Ištirta nusikalstamų veikų	Ištirta nusikalstamų veikų (%)	Nusikalstamų veikų skaičius, tenkantis 100 000 gyventojų
2006	82155	-8.5	36244	44.1	2414
2007	73741	-10.2	32828	44.5	2178.6
2008	78090	5.9	34143	43.7	2306.1
2009	83203	6.6	36788	44.2	2491.8
2010	77669	-6.7	36096	46.5	2359.4
2011	79523	2.4	35598	44.8	2471.1
2012	82492	3.7	42884	52	2757.1
2013	84715	2.7	46332	54.7	2865.9
2014	82872	-2.2	46084	55.6	2827.6
2015	72343	-12.7	39788	55.0	2492.2
2016	59075		33265	45.0	2058.6
2017	63846	8.1	36112	47.7	2262.7
2018	57830	-9.4	36376	52.4	2064.8
2019	51449	-11	32943	53.4	1842.8
2020	46306	-10	31748		1657.2
2021	42525	-8.2	28328		1527.8
2022	45710	7.5	28959		1615.1
2023	45151	-1.2	28855		1575.5

Šaltinis: NVŽR, informatikos ir ryšių departamentas. Prieiga per internetą: <<https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/nusikalstamos-veikos-lietuvoje-2006-2023-metais>>.

2 lentelė. Užregistruotos nusikalstamos veikos, įtvirtintos BK 300 straipsnyje

Baudžiamojo kodekso straipsniai	Savivaldybės	Nusikalstamos veikos rūšys	Matavimo vienetas	Rodikliai	2022 Sausis - Gruodis	2023 Sausis - Gruodis
Dokumento suklastojimas ar disponavimas suklastotu dokumentu BK 300 str.	Lietuvos Respublikoje	Visos nusikalstamos veikos	Kiekis (vnt.)	Užregistruota	845	886
				Užregistruota, LR BPK 220 str. (perduota teismui)	450	325
				Užregistruota, LR BPK 418 str. (teismo baudžiamasis įsakymas)	225	241
				Užregistruota, LR BPK 426 str. (pagreitintas procesas)	1	15
				Užregistruota, Nutraukta LR BPK 3 str. pagrindais	480	438
				Užregistruota, Nutraukta LR BPK 212 str. pagrindais	116	115
				Užregistruota, IT sustabdytas LR BPK 3 str. 1 ž. 1 d. pagrindu	127	112
				Užregistruota, Nutraukta LR BPK 3 str. 2 ž. 2d. pagrindu	0	0

Šaltinis: NVŽR, informatikos ir ryšių departamentas. Prieiga per internetą: <<https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/nusikalstamumo-duomenu-rinkiniai/dimension.BK?BK%5B%5D=BK300&DT%5B%5D=2023-12&DT%5B%5D=2022-12&cols=DT>>.

3 lentelė. Užregistruotos nusikalstamos veikos, įtvirtintos BK XLIII „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu“ skyriuje

Baudžiamojo kodekso straipsniai	Savivaldybės	Nusikalstamos veikos rūšys	Matavimo vienetas	Rodikliai	2022 Sausis - Gruodis	2023 Sausis - Gruodis
XLIII Skyrius Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai, susiję su dokumentų ar matavimo priemonių klastojimu	Lietuvos Respublikoje	Visos nusikalstamos veikos	Kiekis (vnt.)	Užregistruota	1144	1082
				Užregistruota, LR BPK 220 str. (perduota teismui)	593	432
				Užregistruota, LR BPK 418 str. (teismo baudžiamasis įsakymas)	295	296
				Užregistruota, LR BPK 426 str. (pagreitintas procesas)	4	16
				Užregistruota, Nutraukta LR BPK 3 str. pagrindais	633	597
				Užregistruota, Nutraukta LR BPK 212 str. pagrindais	162	136
				Užregistruota, IT sustabdytas LR BPK 3 str. 1 ž. 1 d. pagrindu	174	147
				Užregistruota, Nutraukta LR BPK 3 str. 2 ž. 2d. pagrindu	0	0

Šaltinis: NVŽR, informatikos ir ryšių departamentas. Prieiga per internetą: <<https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/nusikalstamumo-duomenu-rinkiniai/dimension.BK?BK%5B%5D=XLIII&BK%5B%5D=BK300&BK%5B%5D=BK301&BK%5B%5D=BK302&BK%5B%5D=BK302-1Z&BK%5B%5D=BK303&BK%5B%5D=BK304&BK%5B%5D=BK305&BK%5B%5D=BK306&BK%5B%5D=BK306-1Z&BK%5B%5D=BK306-2Z&DT%5B%5D=2023-12&DT%5B%5D=2022-12&cols=DT>>.

4 lentelė. Užregistruotos nusikalstamos veikos, įtvirtintos BK XLII „Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai“ skyriuje

Baudžiamojo kodekso straipsniai	Savivaldybės	Nusikalstamos veikos rūšys	Matavimo vienetas	Rodikliai	2022 Sausis - Gruodis	2023 Sausis - Gruodis
XLII Skyrius Nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai valdymo tvarkai	Lietuvos Respublikoje	Visos nusikalstamos veikos	Kiekis (vnt.)	Užregistruota	369	209
				Užregistruota, LR BPK 220 str. (perduota teismui)	111	121
				Užregistruota, LR BPK 418 str. (teismo baudžiamasis įsakymas)	70	51
				Užregistruota, LR BPK 426 str. (pagreiktas procesas)	0	0
				Užregistruota, Nutraukta LR BPK 3 str. pagrindais	132	189
				Užregistruota, Nutraukta LR BPK 212 str. pagrindais	102	23
				Užregistruota, IT sustabdytas LR BPK 3 str. 1 ž. 1 d. pagrindu	63	22
				Užregistruota, Nutraukta LR BPK 3 str. 2 ž. 2d. pagrindu	0	0

Šaltinis: NVŽR, informatikos ir ryšių departamentas. Prieiga per internetą:
<https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/nusikalstamumo-duomenu-rinkiniai/dimension.BK?BK%5B%5D=XLII&BK%5B%5D=XLIII&DT%5B%5D=2023-12&DT%5B%5D=2022-12&cols=DT>.